

TRIFA RÓMEO

**STUDIUL ECONOMIC-GEOGRAFIC
AL COMUNEI SÂNTANA**

Editura Concordia - 2023

TRIFA ROMEO

**STUDIUL ECONOMIC-GEOGRAFIC
AL COMUNEI SÂNTANA**

Editura Concordia - 2023

Volum tipărit cu sprijinul **Consiliului Județean Arad**, prin
Biblioteca Județeană „A. D. Xenopol” Arad

Prefață: **Dr. Doru Sinaci**
Culegere text: **Marius Radu**
Tehnoredactare, editare grafică și copertă: **Marius Radu**
Corectură: **Romeo Trifa**
Editor: **Petru Ștețcu**

Toate drepturile asupra acestei ediții aparțin autorului. Reproducerea, fie și parțială, pe orice suport, este interzisă fără acordul prealabil al editorului, fiind supusă prevederilor legii drepturilor de autor.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

TRIFA, ROMEO

Studiul economico-geografic al comunei Sântana : lucrare de diplomă / Romeo Trifa.

- Turnu : Concordia, 2023

Conține bibliografie

ISBN 978-606-627--229-2

908

Editura Concordia Arad

Tel/Fax: 0257-533143; Mobil: 0743-881063

e-mail: office@edituraconcordia.ro; stetcupetru@yahoo.com

web: www.edituraconcordia.ro

Editură înregistrată la Consiliul Național al Cercetării Științifice din Învățământul Superior

PREFAȚĂ

„De ce este importantă istoria unei localități? Ce ne învață trecutul? Ce-ar fi dacă nu am consemna, identifica, studia și analiza locuri, fapte și oameni? Ce-ar fi dacă nu ar exista istoria?”

Sunt întrebări la care răspunsul este pe cât de simplu, pe atât de complex: o argumentare a importanței studierii istoriei este astăzi de o importanță majoră! Astăzi, când realitatea cotidiană ne copleșește în mod constant iar fiecare dintre noi se confruntă cu această lume globalizantă a tehnologiei și informației în continuă evoluție, istoria nu se limitează la o înșiruire seacă de date cronologice, ci devine un compendiu al ființei umane ce include în propriul său concept termenii de identitate, empatie, exemplu colectiv, sens moral și civic, modele și alternative istorice și... enumerarea poate continua îndreptându-ne spre toate sferile vieții umane.

Volumul „Studiul economico-geografic al comunei Sântana”, semnat de domnul profesor Romeo Trifa, reprezintă, cu siguranță, o binemeritată contribuție monografică ce include o abordare multidisciplinară, evidențiind astfel importanța studiilor monografice integrate în sfera complexă a istoriei locale, naționale și universale. Produs al studiului și cercetării științifice din perioada studiilor universitare la Facultatea de Geologie și Geografie a prestigioasei Universități din București, autorul prezintă cu acribia unui pasionat cadru didactic a cărei experiență didactică însumează frumoasa sumă a 65 ani de activitate la catedră, o lucrare de sinteză monografică, bazată pe o elaborată structură conceptuală și tematică, încadrând astfel localitatea Sântana din județul Arad în traiectoria temporală a istoriei naționale.

Adoptând o structură clasică monografică, lucrarea se axează pe identificarea, studierea, cercetarea și analiza complexă și fidelă a informațiilor, prezentând cadrul natural, incluzând relieful, clima, hidrologia, flora și fauna regiunii, istoria localității, cuprinzând detaliate informații demografice și sociologice, date fundamentale privind evoluția și dezvoltarea economică, realizări edilitare majore și morfologia localității, dovedind în același timp, un entuziast interes al autorului și o pasiune pentru cercetarea istorică a localității Sântana (județul Arad).

Fotografiile de arhivă, hărțile atent și minuțios desenate pe o fină hârtie de calc, resursele bibliografice ce au fost utilizate cu acribia unui cadru didactic devotat adevărului științific, scrisul mărunț – mărturie a unor vremuri nu atât de îndepărtate – vin să completeze o imagine informațională și vizuală ca dovadă a trecutului ce vede astăzi prețuirea prezentului și speranța viitorului.

Dr. Doru Sinaci

CUVÂNT ÎNAINTE

Ajuns la deplina înțelepciune și maturitate, pe care le dobândești odată cu trecerea anilor, omul și profesorul Trifa Romeo se dezvăluie cititorilor cu această lucrare, prin care se întoarce în timp, la anii tinereții, petrecuți o parte dintre ei, pe meleagurile noastre.

În calitate de inspector școlar, în cadrul Secției de Învățământ și Cultură a Raionului Chișineu-Criș, are o contribuție însemnată la ridicarea școlii cu clasele I-IV, situată în Sântana, pe str. Unirii nr. 3, școală în care învață și astăzi copiii noștri, reabilitată integral în anul 2022, aducându-se la standardele europene de educație.

Domnul Trifa Romeo a predat istorie și geografie la Liceul Teoretic din Sântana, în perioada 1962-1977, iar între anii 1969-1973 a ocupat și funcția de director adjunct al liceului. În această calitate și-a adus o contribuție substanțială, atât la Inspectoratul Școlar al județului Arad, cât și la București la Agenția Națională a Monumentelor istorice, pentru construirea noului local al Liceului Teoretic Sântana, azi Școala Generală.

În toată această perioadă, pe lângă activitatea didactică, se implică și în activitatea artistică, participând cu echipa de teatru din localitate, la diverse concursuri regionale, cu brigada artistică (ca inspector și ca membru), ajungând laureați pe țară în 1961 și 1963, obținând premii și făcând astfel cunoscut numele localității Sântana. De asemenea, contribuie la construirea localului Liceului din Sântana.

Iată că ceea ce au clădit, prin implicare și dăruire, oameni ca dl. prof. Trifa Romeo, ne vedem obligați să continuăm noi, cei de astăzi, generația nouă, în a dezvolta și a îmbunătăți infrastructura educațională, astfel încât comunitatea noastră, tinerii noștri, să beneficieze de cele mai performante resurse educaționale. În acest sens s-au făcut investiții majore în reabilitarea și modernizarea clădirilor școlilor de pe raza localității, dotându-se cu mobilier nou sălile de clasă, renovarea totală a grupurilor sanitare, amenajarea unui cabinet stomatologic în incinta Școlii Sf. Ana, construirea unei Săli de sport în incinta Școlii din Comlăuș, construirea unui teren de sport multifuncțional pe str. Dunării, refacerea și modernizarea stadionului de fotbal, construirea și dotarea

Centrului Cultural, renovarea sălii de antrenamente pentru practicarea judo-ului – ramură sportivă cu rezultate foarte bune pe plan național și internațional, iar, mai nou, se derulează un proiect ce presupune utilizarea apei geotermale pentru încălzirea școlilor și a clădirii primăriei, reducând considerabil cheltuielile cu utilitățile.

Am amintit doar câteva dintre proiectele care au legătură cu activitatea tinerilor din localitatea noastră, pentru care am încercat să creem cele mai bune condiții pentru desfășurarea tuturor activităților la care doresc să participe.

La fel ca și dumneavoastră, și noi, generația mai tânără, dorim să lăsăm ceva urmașilor noștri și să putem spune, prin exemplul personal, că „omul sfințește locul”.

Tomuța Daniel-Sorin

Primar al orașului Sântana

ARGUMENT

Lucrarea venerabilului profesor și călăuzitor de tinere destine, Romeo Trifa, redactată în anul 1970 și intitulată *Studiul economico geografic al comunei Sântana*, constituie prima abordare fundamentată în mod științific, cu un caracter monografic, a mândrei localități germane situate în arealul bogat al întinsei Câmpii a Aradului, străjuite de seculara cetate a Șiriei care tronează la marginea Munților Zarandului.

Reprezentând, în fapt, lucrarea de diplomă susținută de tânărul, pe atunci, absolvent al Facultății de Geologie și Geografie din cadrul Universității din București, aceasta valorifică activitățile de cercetare desfășurate de-a lungul anilor de studiu, prin care se împletește, iscusit, perspectiva zonală cu micro-aspectele din plan local. Alături de relevarea condițiilor fizico-geografice și a evoluțiilor de ordin istoric, desprinse atât din lucrări ale vremii, care aparțin câtorva autori români reprezentativi, cât și din scrieri notabile mai vechi, de această dată ale unor autori maghiari arădeni, demersul domnului Romeo Trifa se impune, în special, prin elementele economice, în temeiul cărora localitatea Sântana își câștigase deja eternizarea în epocă, evidențiată în versurile lui Alexandru Andrițoiu, fost redactor al revistei *Familia*.

Bază de pornire pentru realizarea de către același tânăr profesor a primului studiu monografic despre vestitul CAP „Viața Nouă” din Sântana (utilizat, în anii ,70, ca suport documentar pentru filmul propagandistic *Trepte*, care a prezentat, succint, realizările de la nivelul colhozului model din Sântana, condus de Gheorghe Goina), studiul acestuia, cuprins în lucrarea sa de diplomă de la Universitatea din București, constituie și un punct de reper care marchează debutul cercetării sistematice, fundamentată în plan științific, asupra localității Sântana. Din această perspectivă, lucrarea domnului profesor Romeo Trifa se evidențiază ca o referință obligatorie, înregistrată în cuprinsul lucrărilor de factură istorică despre localitatea Sântana.

La o distanță de mai bine de o jumătate de secol de când a fost redactată, publicarea acestei lucrări, sub egida și cu concursul Colectivului Monografic Arad, aduce mai ales un plus de cunoaștere pentru cititorul interesat. Nu în ultimul rând, oferă cititorului avizat, dincolo de studiul descris, accesul direct la o realitate istorică: perspectiva și modelul unei școli de cercetare, fundamen-

tate, din partea autorului, pe un cadru referențial adecvat și consistent și pe o prezență nemijlocită în mediu, susținută, foarte probabil, de pasiunea pentru tema abordată.

Dan Roman

(autorul lucrării *Sântana: cu î din i, cu â din a.*

Povestea unei localități și a mai multor neamuri,

Fundația „Moise Nicoară”, Arad, 2008)

PLANUL LUCRĂRII

INTRODUCERE

1. Poziția geografică și teritoriul comunei
2. Suprafața așezării

CAPITOLUL I – CADRUL NATURAL

1. Geologia regiunii
2. Relieful
3. Clima
4. Hidrologia
5. Vegetația
6. Animalele
7. Solurile

CAPITOLUL II – ISTORICUL APARIȚIEI ȘI DEZVOLTĂRII LOCALITĂȚII. POPULAȚIA

1. Istoricul apariției și dezvoltării localității
2. Evoluția numerică a populației
3. Componenta națională
4. Mișcarea naturală și migratorie a populației
5. Structura populației pe sexe și grupe de vârstă
6. Densitatea populației
7. Populația ctivă și structura profesională
8. Nivelul de trai material și cultural al populației

CAPITOLUL III – PROFILUL ECONOMIC ȘI FUNCȚIILE COMUNEI SÂNTANA

1. Formarea profilului economic al localității
2. Funcția agricolă
  - Cultura plantelor
  - Creșterea animalelor
3. Funcția industrială

4. Funcția de transport
5. Funcția de schimb

CAPITOLUL IV – MORFOLOGIA AȘEZĂRII. ASPECTE EDILITARE.

1. Morfologia așezării
2. Aspecte edilitare

PERSPECTIVE

CONCLUZII

*Din crestele Zărandului coboară
Cărările sub bolți de brazi și pini
Și peste dealuri line se strecoară
Unde podgorii scapără lumini.*

*Rămâne-n urmă stânca albăstruie
Și liniștile-adânci din codrul des
Cărările cu dulce armonie
Se fac domoale și se pierd prin șes.*

*Senină zarea își ridică geana
Peste aurăria din câmpii
Aici o comună cu numele Sântana
Își crește faima marii bogății.*

*Un colț bogat al patriei bogate
Al țării dragi, frumos și harnic loc,
Sat vestit, ca multe alte sate
Cu oameni buni la muncă și la joc.*

Versuri ale poetului Alexandru Andrițoiu, fost redactor șef al revistei Familia din Oradea și interpretate de Brigada Artistică a cumunei Sântana, având ca textier și instructor pe profesorul Ion Iordăchescu, laureată la Faza Națională a concursului formațiunilor artistice, București 1961 și 1963.

INTRODUCERE

1. Poziția geografică și teritoriul comunei

Dacă privim pe o hartă a patriei, vedem că Sântana este așezată în vestul țării între $40^{\circ}17'$ și $46^{\circ}24'$ latitudine nordică și între $21^{\circ}23'$ și $21^{\circ}37'$ longitudine estică.

Paralela de $46^{\circ}21'$ cu meridianul de $21^{\circ}30'$ se întretaie în centrul localității Sântana.

Hotarul comunei, convențional constituit din semnele artificiale vechi, are o lungime de aproximativ 52 km, întinzându-se de la nord la sud și de la vest la este pe 14 km.

Întreg teritoriul comunei este așezat în partea de nord a Câmpiei Aradului, care după cum știm, este o subdiviziune a Câmpiei Tisei.

Clima, relativ moderată, este supusă influențelor umede vestice, care o protejează de secetele îndelungate și periculoase ce se produc în alte părți ale țării și împreună cu solurile fertile o ajută la cultivarea celor mai importante plante agricole.

Sub raport hidrografic, Sântana e absolut lipsit de ape curgătoare. Se învecinează la nord cu comunele Olari și Zărand, la est cu orașul Pâncota, la sud cu comunele Șiria, Zimandul Nou și cu IAS Feldioara, iar la vest cu comuna Șimand și IAS Sânteia (vezi fig. 1 – Harta amplasării comunei Sântana în cadrul Județului Arad).

Față de suprafața județului Arad din care face parte Sântana, are o poziție central-vestică. Reședința județului, municipiul Arad, este la o distanță de 29 km pe șosea și 23 km pe calea ferată, spre sud. Spre est se află orașul Pâncota și spre vest orașul Curtici la distanță de 15 km, iar spre nord orașul Chișineu-Criș la 28 km.

Un element foarte important în constituie faptul că dispune de căi ferate și șosele, care ajută la dezvoltarea comunei.

Din anul 1950 comunei Sântana i s-au alipit Comlăușul iar din 1968 și satul Caporal Alexa.

2. Suprafața așezării

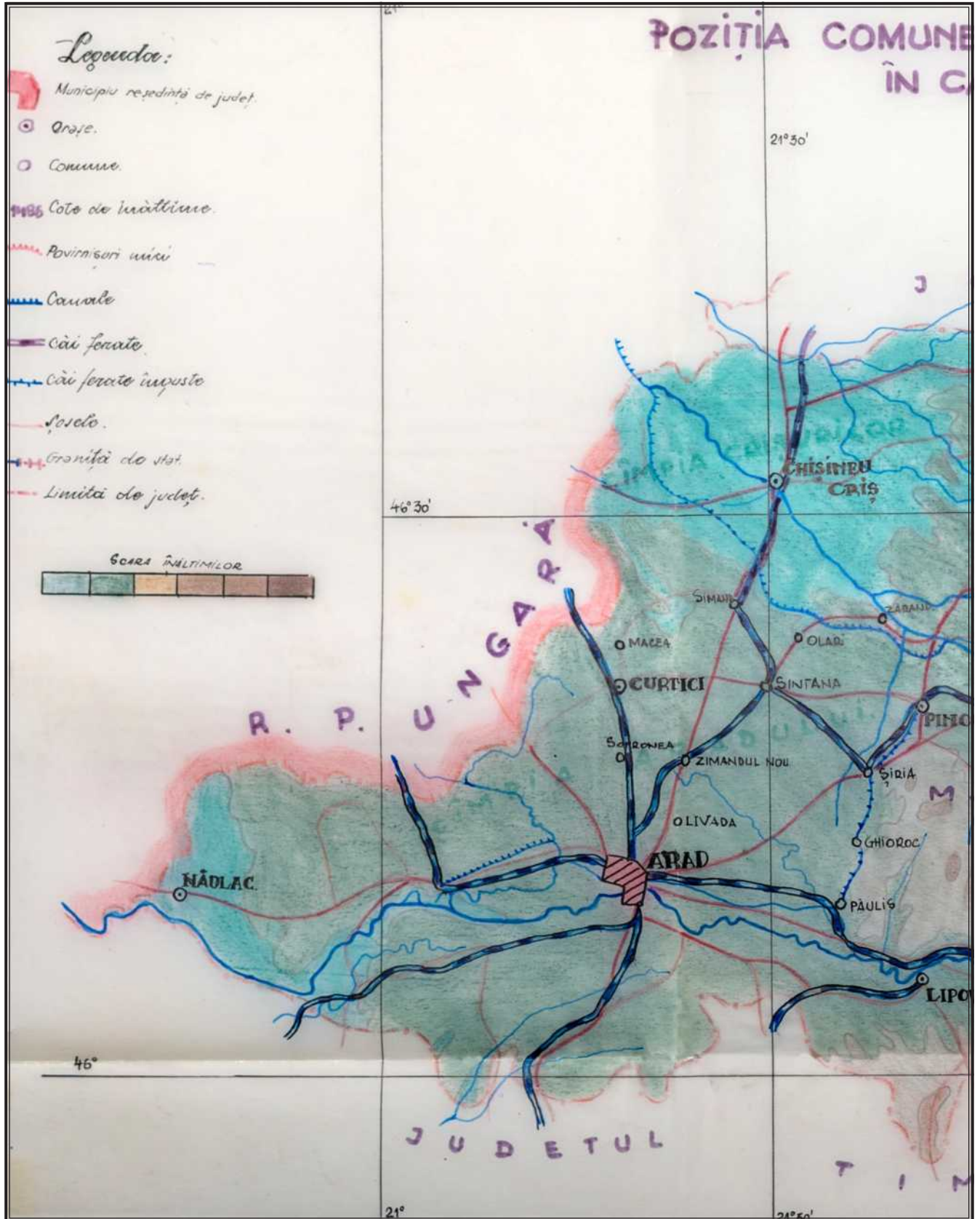
Sub raportul întinderii sale, Sântana ocupă 11.080 ha, din care intravilan 745ha și extravilan 10.335 ha. Din totalul de 745 ha intravilan 688 ha are localitatea Sântana și 57 ha satul Caporal Alexa; iar extravilan 8.088 ha aparține localității Sântana și 2.247 ha de satul Caporal Alexa.

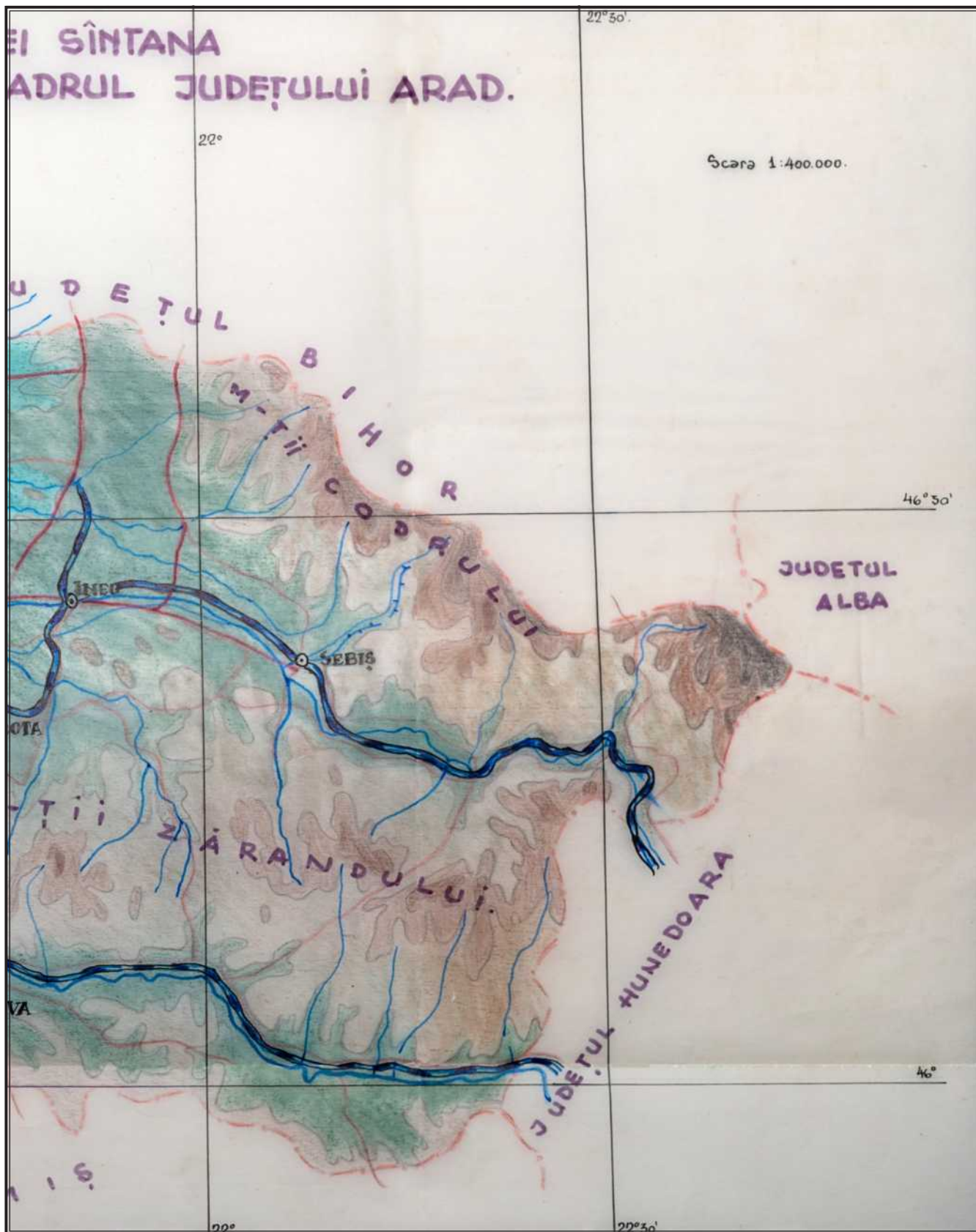
După suprafață poate fi clasificată printre comunele cele mai mari ale județului Arad, reprezentând 1,4% din suprafața județului.

Fig. 1

CAPITOLUL I

CADRUL NATURAL

1. Geologia regiunii

Din punct de vedere geologic, zona studiată face parte din Depresiunea Panonică, care este o regiune de acumulare lacustră și fluvială, având la temelie un masiv cristalin, scufundat inegal în miocen.

N. Oncescu în *Geologia României* arată următoarele: „Constituția geologică a Depresiunii Panonice este extrem de simplă. Formațiunile care ies la zi aparțin Sarmațianului, Panonianului și Cuaternarului. Sarmațianul apare ca un mic petic la Sinersig. Panonianul are o extindere mai mare studiată mai bine la nord-est de Oradea.”¹

Ștefan Manciulea spune că: „La sfârșitul Levantinului s-a format unul dintre cele mai puternice conuri de dejecție al Mureșului, care s-a unit spre nord cu conul de dejecție al Crișurilor.”²

Cuaternarul acoperă depozitele panoniene. Aceste depozite formate din formațiuni lacustre, loess, terase superioare, terase inferioare, din aluviuni și soluri.

După cum rezultă din nota explicativă la harta geologică a Aradului de V. Corvin Papiu și C. Ghenea, Pleistocenul superior este format din:

a. Depozite proluviale ale conurilor de dejecție.

Aceste depozite sunt reprezentate prin pietrișuri, nisipuri și argile depuse de torenți în zonele de contact morfologice.

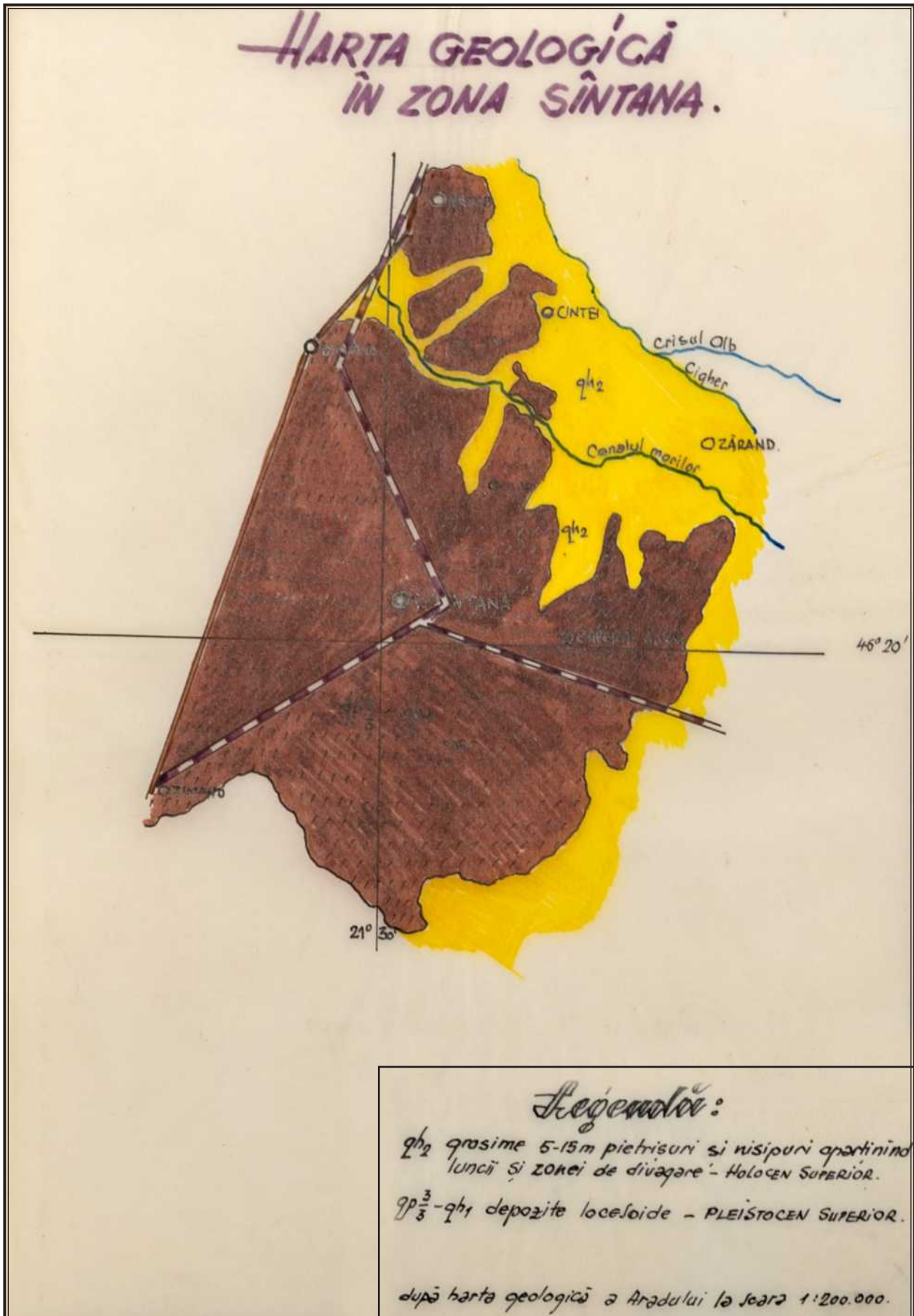
b. Depozite loessoide

Pe o mare parte s-au depus, în Pleistocen, depozite loessoide reprezentate prin prafuri gălbui, macroporice și cu concrețiuni calcaroase. După caracterele morfologice pe care le prezintă regiunea, a reieșit că depozitele loessoide se repartizează la două nivele stratigrafice:

1 N. Oncescu (1965) – *Geologia României* ed. Șt. Pag. 471

2 St. Manciulea (1931) – *Contribuții la studiul Șesului Tisei* pag. 37

Fig. 2

- Un nivel inferior, reprezentat prin depozite loessoide mai vechi, care au fost atribuite Pleistocenului Superior.
- Un nivel superior reprezentat prin depozite loessoide noi, raportate unui interval ce corespunde ultimei părți a Plietocenului Superior și a primei părți a Holocenului (qp3/3 – qh1).

Holocenul inferior (qh1) este format din depozite aluvionare ale terasei joase și sunt reprezentate prin pietrișuri și nisipuri având o grosime ce variază între 5-15 m.

Holocenului Superior (qh2) i s-au atribuit aluviunile recente ale luncilor, reprezentate prin pietrișuri și nisipuri.¹

După cum reiese din harta geologică, structura geologică a teritoriului comunei este reprezentată de Cuaternar (Pleistocen Superior și Holocen Superior) formată în cea mai mare parte din depozite loessoide. Acest loess se găsește așezat peste argilele și nisipurile fine. Tot din harta geologică reiese că depozitele loessoide pe care se găsește comuna Sântana sunt înconjurate la nord, est și sud de pietrișuri și nisipuri aparținând luncii și zonei de divagare din Holocenul Superior (vezi fig. 2 – Harta geologică).

Se poate trage concluzia următoare menționată în *Monografia R.P.R.*: „Câmpia care însoțește albia Mureșului este o câmpie de tipul Băilești ce înglobează câmpiile de terase Pleistocene, care se întind în lungul văilor mari, acoperite cu depozite loessoide, nisipuri sau nisipuri argiloase.”²

2. Relieful

Câmpia Tisei este o câmpie de subsidență fluvio-lacustră, care s-a format prin colmatarea treptată a lacului pliocen-cuaternar. De abia în partea a doua a Pleistocenului câmpia a ieșit de sub apele lacului Panonic, transformându-se în uscat. Este slab înclinată de la est spre vest (cădere de 0,4 m/km).

„Câmpia are cea mai mică energie de relief și cele mai întinse zone de divagare ale rețelei hidrografice din întreaga țară.”³

Câmpia în lungul Mureșului are forma unei vechi delte lacustre, cu un mare număr de alpii uscate și cu un relief ușor vălurit.

1 V. Corvin Papiu și C. Ghenea (1966) – Harta geologică - Arad

2 (1960) Monografia R.P.R., partea I, pag. 191

3 (1960) Monografia R.P.R., partea I, pag. 233

Întreg teritoriul comunei face parte din Câmpia Aradului, distanța până la Munții Zărandului fiind de 10 km.

Pe teritoriul comunei Sântana trec doar trei curbe de nivel mai importante (105 m, 110 m și 115 m). Altitudinea maximă fiind de 115,7 m în sud iar minima de 105 m în nord. Terenul are și o înclinare de la sud la nord.

În general este un relief neted, așa cum arată și V. Mihăilescu în lucrarea *Dealurile și câmpiile României*: „Câmpul acesta, monoton ca relief, dar complex din punct de vedere pedologic, este, așa cum arată și toponimia locală, o parte a pusteii, lipsită de vegetație lemnoasă, acoperită de cereale și de întinse ogoare de cartofi printre satele în general mici (excepție făcând satele: Curtici, Șimand, Comlăuș, Sântana). După satul situat aproximativ în mijlocul lui, propunem să fie numit Câmpul Comlăușului.

Această regiune este considerată ca un prim agestru al Mureșului pe care acesta a rătăcit și s-a împărțit pe mai multe brațe ale căror meandre se păstrează încă întrerupte sau nu pe spinarea câmpiei aluvionare. Variația locală a solurilor, variația granulometrică a depozitelor de luturi, adâncimea redusă, dar diferită de la loc la loc, a pânzei freatice, indică și ea peregrinările râului.”¹

3. Clima

Cei doi factori – așezarea și relieful – studiați până aici, ne ajută să cunoaște clima locului, care în această zonă este caracteristică și specifică vestului țării noastre.

Clima din Câmpia Aradului, pe care este așezată Sântana, este moderat continentală, cu variații de temperatură mai accentuate decât în dealurile și munții vecini, dar cu precipitații mai reduse (600 mm), totuși de două ori mai bogate decât cele din câmpiile estice ale țării.

a. Temperatura

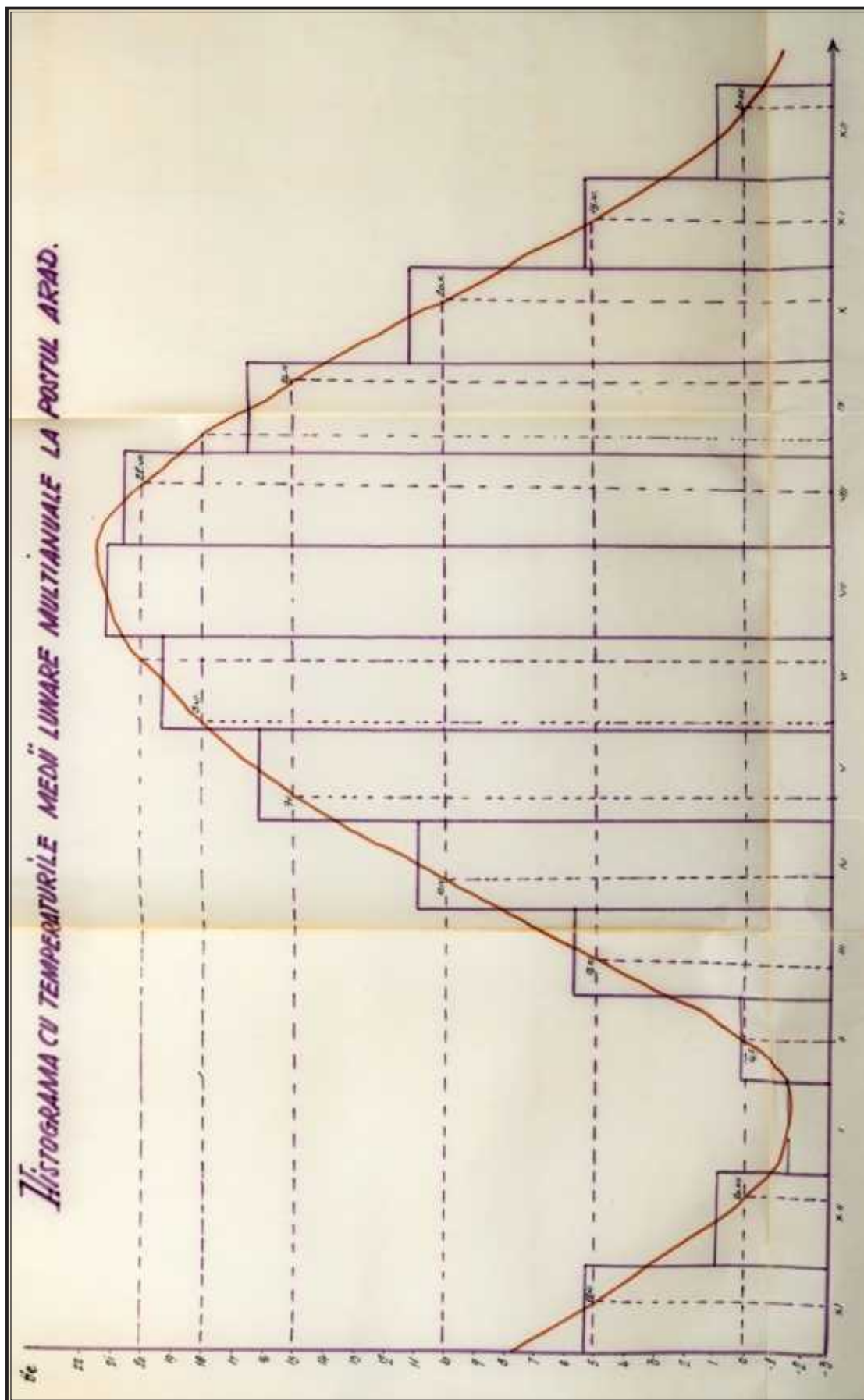
Analizând temperatura medie lunară (1896-1955), temperatura maximă absolută (1896-1910; 1925-1928; 1931-1969) și minimă absolută (1896-1910; 1924-1928; 1930-1969) la postul meteorologic Arad² se poate trage concluzia că temperatura medie de +10,8°, precum și temperaturile minime și maxime creează condiții prielnice dezvoltării plantelor.

1 V. Mihăilescu (1966) – Dealurile și câmpiile României, pag. 144

2 Întrucât în Sântana nu există stație meteorologică, analiza climatică se va face pe baza datelor înregistrate la stația meteorologică cea mai apropiată, care este la Arad, la 23 km.

Fig. 4

Așa cum reiese și din graficele alăturate (fig. 4 și 5), histograma cu temperaturile medii lunare multianuale și din graficul umezelii relative medii, zona comunei Sântana se înscrie cu temperaturi medii lunare caracteristice câmpiei vestice și cu o umezeală relativ ridicată în lunile octombrie-martie și foarte scăzută în lunile iunie-iulie-august, elemente care favorizează dezvoltarea agricolă.

Suma gradelor de căldură de la 1 mai la 31 octombrie este de 3.252,8 iar de la 1 martie la 31 octombrie de 3.762,6.

Numărul zilelor cu temperaturi maxime mai mari de 30° este de 32,3 începând cu luna aprilie și până în luna octombrie. Maxima înregistrându-se în luna iulie cu 11,9.

Amplitudinea medie anuală rezultă din diferența temperaturii medii a lunii ianuarie (-1,1°) și a lunii iulie (+21,4°) și este de 22,5°.

Data medie a primului îngheț (toamna) de 20 octombrie, cel mai timpuriu 29 septembrie iar cel mai târziu 30 noiembrie. Data medie a ultimului îngheț (primăvara) este 17 aprilie, cel mai timpuriu 9 martie iar cel mai târziu 21 mai. Durata medie a intervalului fără îngheț este de 186 zile. Numărul zilelor de îngheț (cu temperaturi minime mai mici de 0° calculate în perioada 1926-1955) este de 90,2 începând cu luna octombrie și până în luna mai. Luna cu cel mai mare număr de zile de îngheț este ianuarie cu 24,4.

Graficul complex cu temperaturile minime absolute și minime medii lunare, temperaturile medii și maxime absolute și temperaturi medii maxime lunare redă această situație de la postul Arad (vezi fig. 6).

b. Precipitațiile

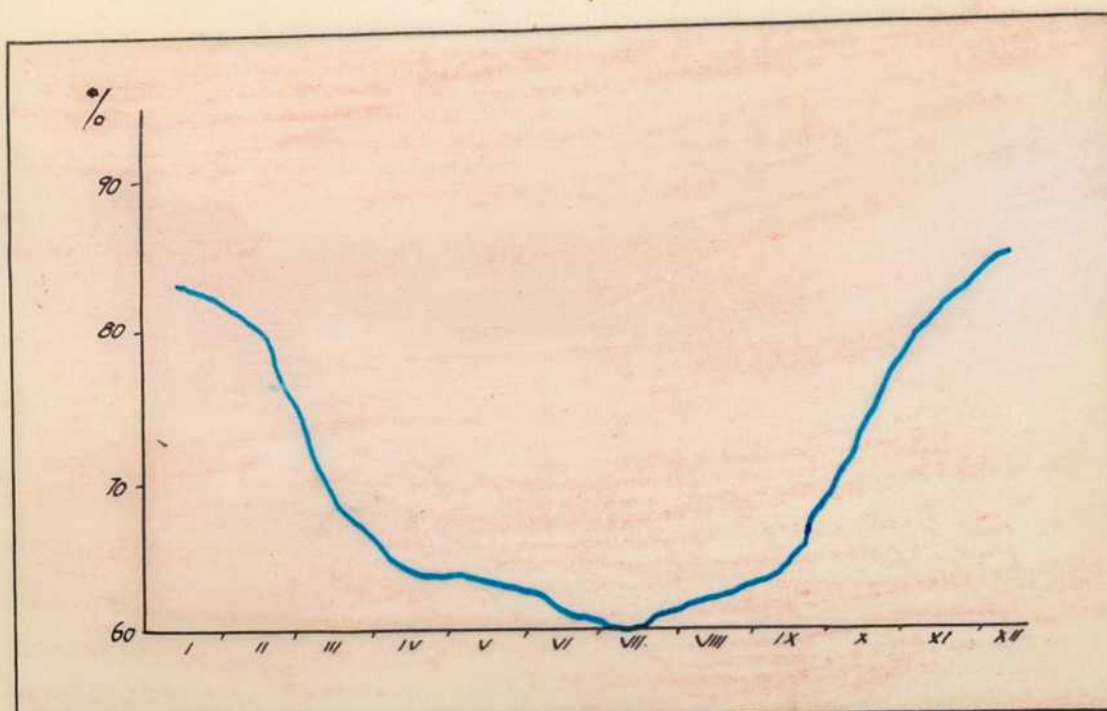
Cantitatea medie anuală de precipitații este de 577 mm. Precipitațiile medii lunare (1896-1915; 1921-1955) sunt reprezentate în tabelul de mai jos:

Tabelul nr. 1

Luna	Cantitatea de precipitații	Luna	Cantitatea de precipitații
Ianuarie	35.7 mm	Iulie	57.2 mm
Februarie	34.3 mm	August	48.0 mm
Martie	38.4 mm	Septembrie	47.9 mm
Aprilie	48.1 mm	Octombrie	48.0 mm
Mai	62.6 mm	Noiembrie	47.1 mm
Iunie	67.6 mm	Decembrie	42.1 mm

Fig. 5

UMEZEALA RELATIVĂ
MEDIE LUNARĂ LA POSTUL ARAD
(1896-1915 ; 1926-1955).

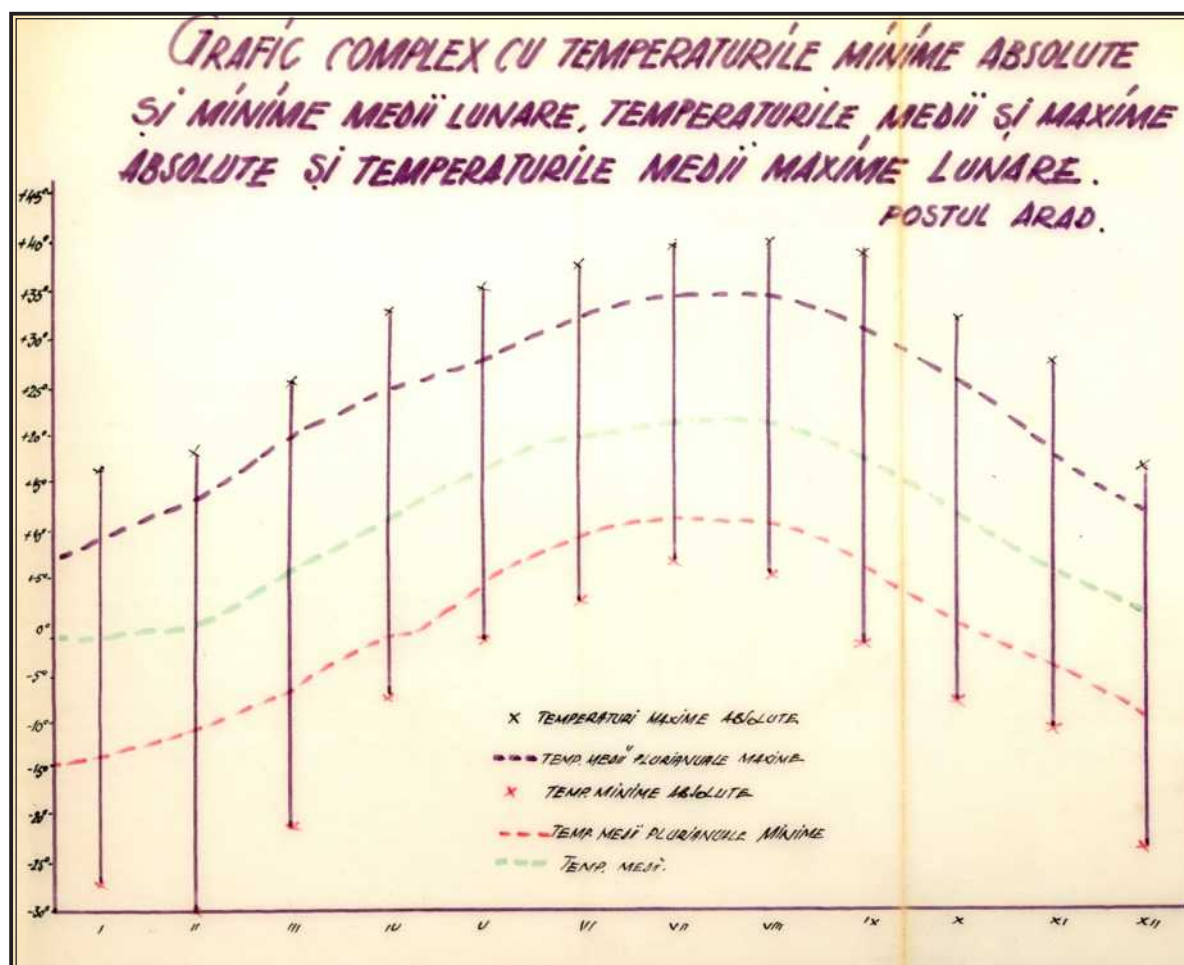

POSTUL	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
ARAD	83	80	69	64	64	66	58	60	64	72	84	85

Scara verticală. 2 cm = 10%

Scara orizontală. 1 cm = 1 lună.

Fig. 6

Cea mai mare cantitate de precipitații anuală a căzut în 1915 când media a fost de 853,0 mm.

Numărul zilelor (mediu) cu precipitații mai mari de 0,1 mm se poate vedea în fig. 7, unde este redată situația pe luni.

Pe anotimpuri, precipitațiile atmosferice maxime și minime se prezintă astfel:

Tabelul nr. 2

	Iarna	Primăvara	Vara	Toamna
Maxima	195.0	293.0	340.0	284.0
Anul	1912	1897	1913	1944
Minima	49.4	21.3	42.4	50.0
Anul	1925	1934	1952	1907

Cele mai mici precipitații înregistrate pe perioada 1896-1915; 1923-1955 se referă la lunile ianuarie (1928), februarie (1949), august (1944), când precipitațiile au fost de 0,2 mm, 2,0 mm și respectiv 2,9 mm.

Fig. 7

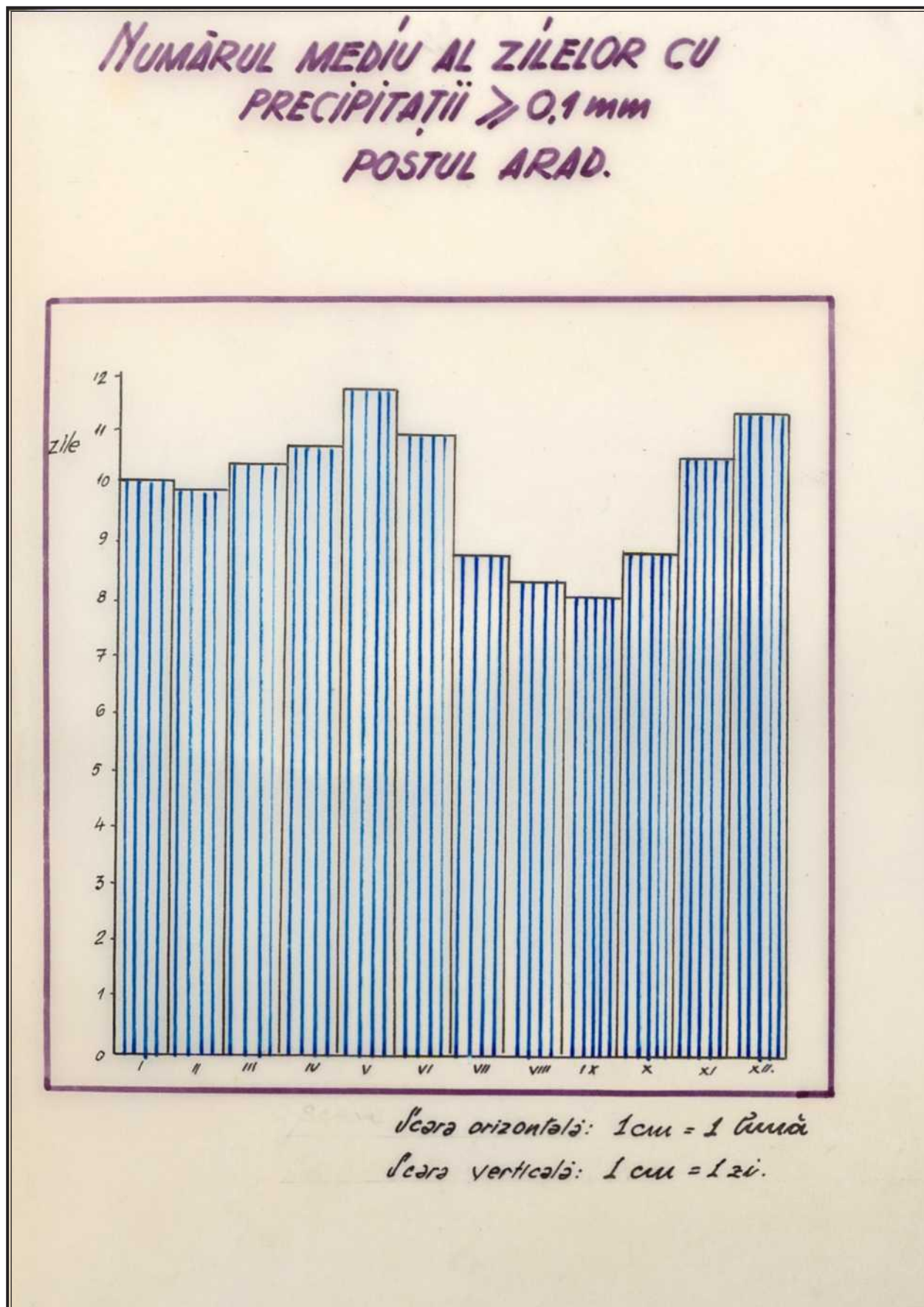
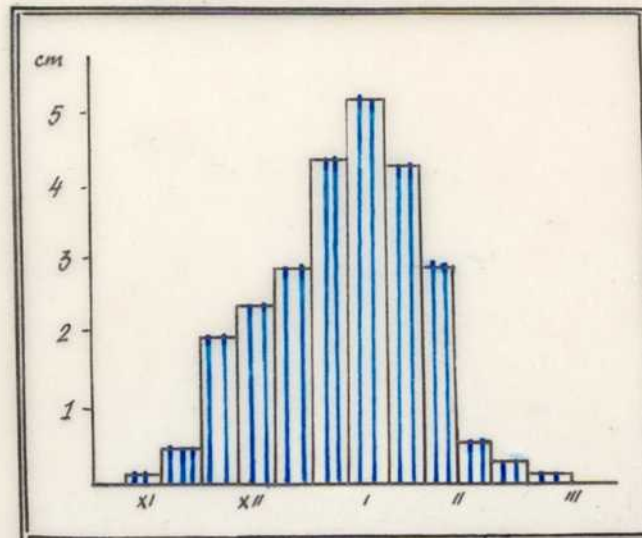

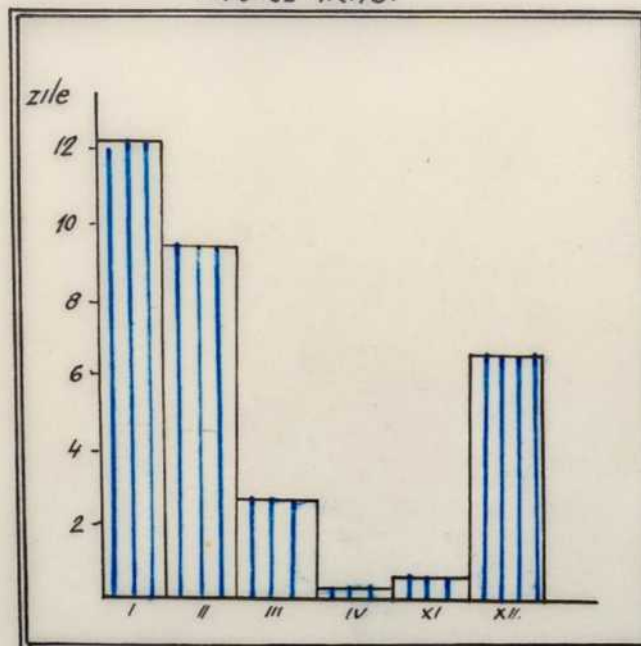
Fig. 8

GROSIMEA DECADICĂ A STRATULUI DE ZĂPADĂ
POSTUL ARAD (1926-1955)

Scara orizontală: 0.5 cm = 10 zile
Scara verticală: 1 cm = 1 cm.

NUMĂRUL MEDIU AL ZILELOR CU STRAT DE ZĂPADĂ
POSTUL ARAD.

Scara orizontală: 1 cm = 1 zi
Scara verticală: 1 cm = 1 zi.

Dintre precipitațiile torențiale și abundente maxime pe perioada 1933-1958 s-au înregistrat la postul Arad în data de 11 iunie 1941 cu cantitatea de 39,1 mm în timpul de 9 minute cu o intensitate de 4,34 mm/minut.

Numărul mediu al zilelor cu strat de zăpadă pe perioada 1926-1955 este de 31,4 iar pe lunile noiembrie-aprilie cele mai lungi perioade de zile cu strat de zăpadă se înregistrează în lunile ianuarie-februarie (10-12 zile). Data media a primei ninsori este 1 decembrie, a ultimei ninsori 12 martie. Durata medie de zile este de 102. Data medie a primului strat de zăpadă este 12 decembrie, a ultimului strat de zăpadă este 5 martie, iar durata medie de zile este de 83.

Grosimea decadică a stratului de zăpadă și numărul mediu al zilelor cu strat de zăpadă se poate vedea și din fig. 8.

Din înregistrările pe perioada 1941-1960 reiese că ultimele brume târzii de primăvară cad în luna aprilie până la sfârșit, excepție făcând cei patru ani din 1920 când au căzut brume chiar și în luna mai (ex. 21 mai 1952). Pe aceeași perioadă brumele târzii de toamnă cad în luna octombrie chiar la început, o singură excepție făcând anul 1956 când prima brumă a căzut în 18 septembrie.

Numărul mediu al zilelor cu brumă pe perioada 1931-1955 a fost de 19,8, iar numărul mediu al zilelor cu chiciură pe aceeași perioadă a fost de 6,6.

c. Presiunea atmosferică medie anuală este de 1016,4 mb. Cele mai scăzute presiuni medii lunare se înregistrează în luna iulie (1013,2 mb), iar cele mai ridicate în luna ianuarie (1020,2 mb) (vezi fig. 9). Valoarea presiunii atmosferice, repartiția sa pe teritoriu și variațiile sale periodice și neperiodice influențează direct viteza și direcția vântului. Vânturile predominante sunt cele din nord ca și cele din sud-vest și est. Viteza medie a vântului în cursul anului rar depășește 4,3 m/sec, iar cea mai mică ajunge la 2,6 m/sec. Numărul zilelor cu viteză mai mare de 11 m/sec este de 40,9 iar mai mare de 16 m/sec doar de 4,4. Procentul zilelor de calm este de 21,3% (vezi fig. 10).

În concluzie, se poate afirma că Sântana se încadrează în tipul climatic I Aps 2.¹ Districtul central este caracterizat prin ierni moderate și veri călduroase. În luna ianuarie, mediile temperaturii aerului nu scad sub -2°, iarna predominând activitatea ciclonică și invaziile de aer umede și relativ călduroase. Temperaturile maxime absolute pot ajunge la +40° (Arad +40,4). În cursul anului sunt cam 300-320 de zile cu temperaturi medii mai mari de 0° și 190-200 zile cu temperaturi de peste +10°.

1 (1960) Monografia R.P.R., partea I, pag. 313

Fig. 9

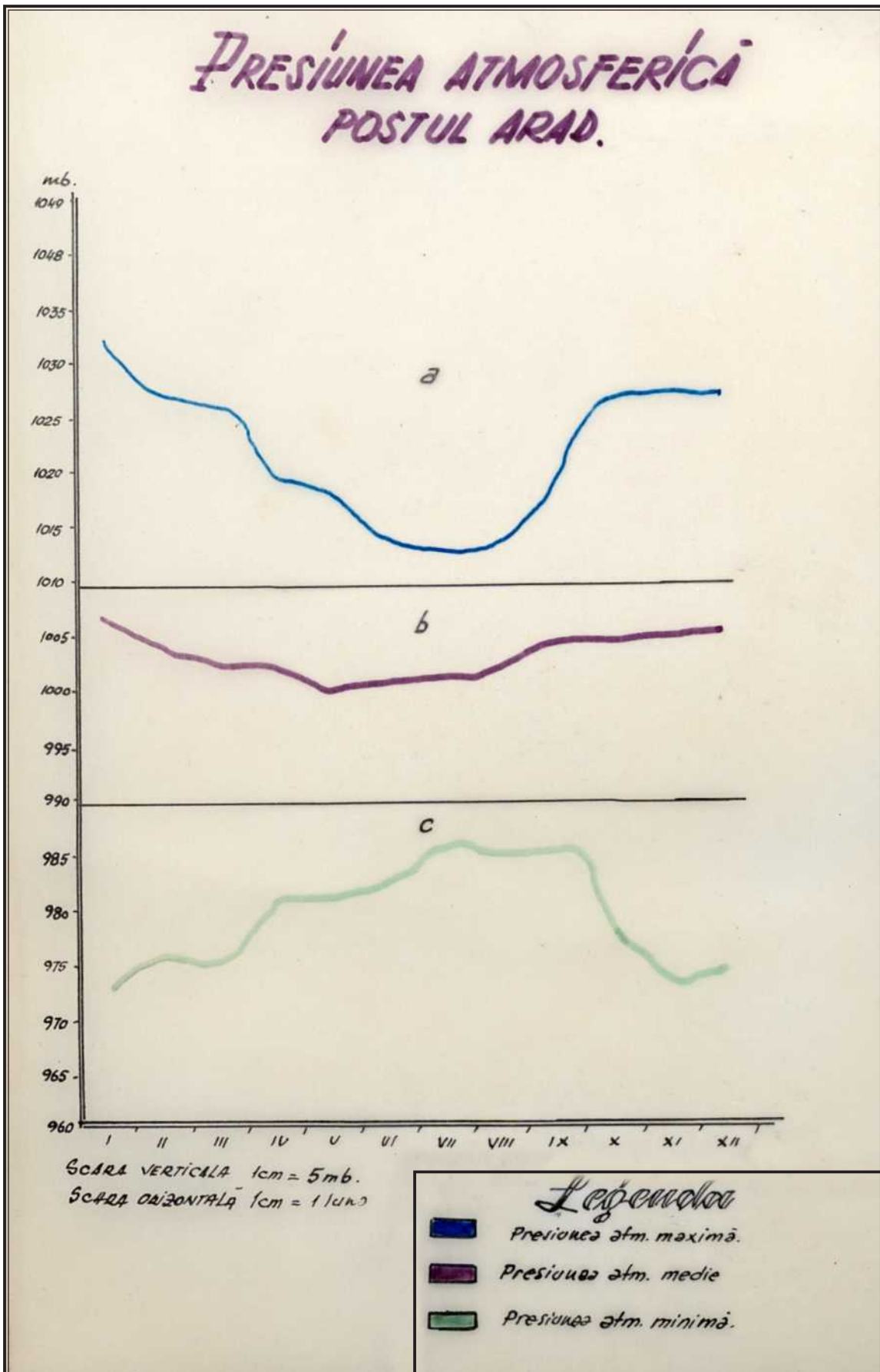

Fig. 10

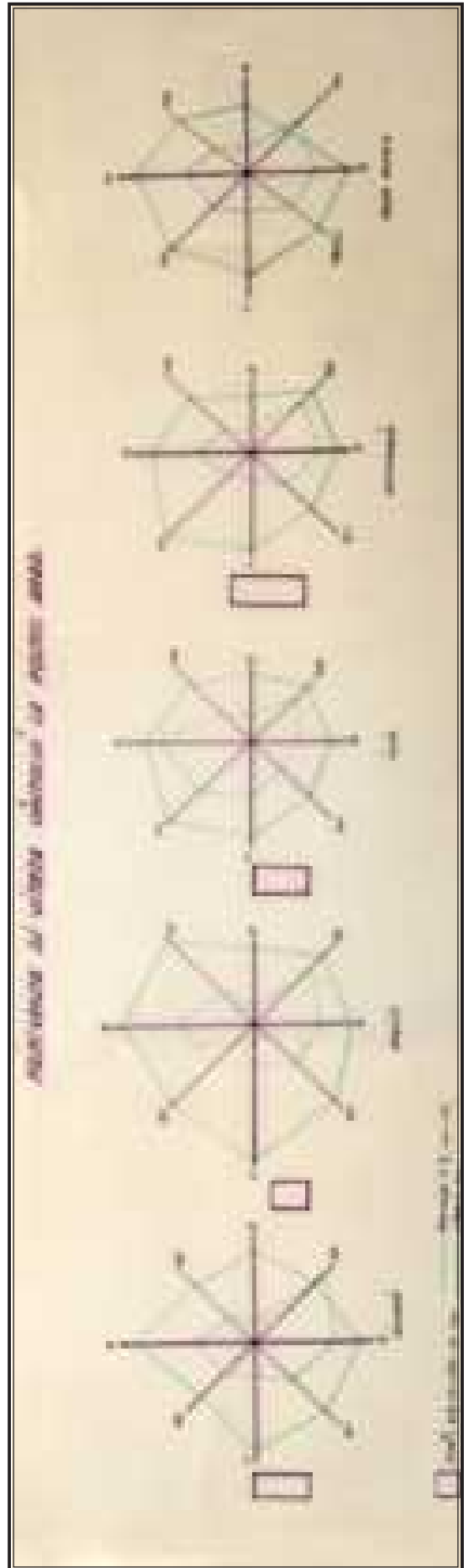
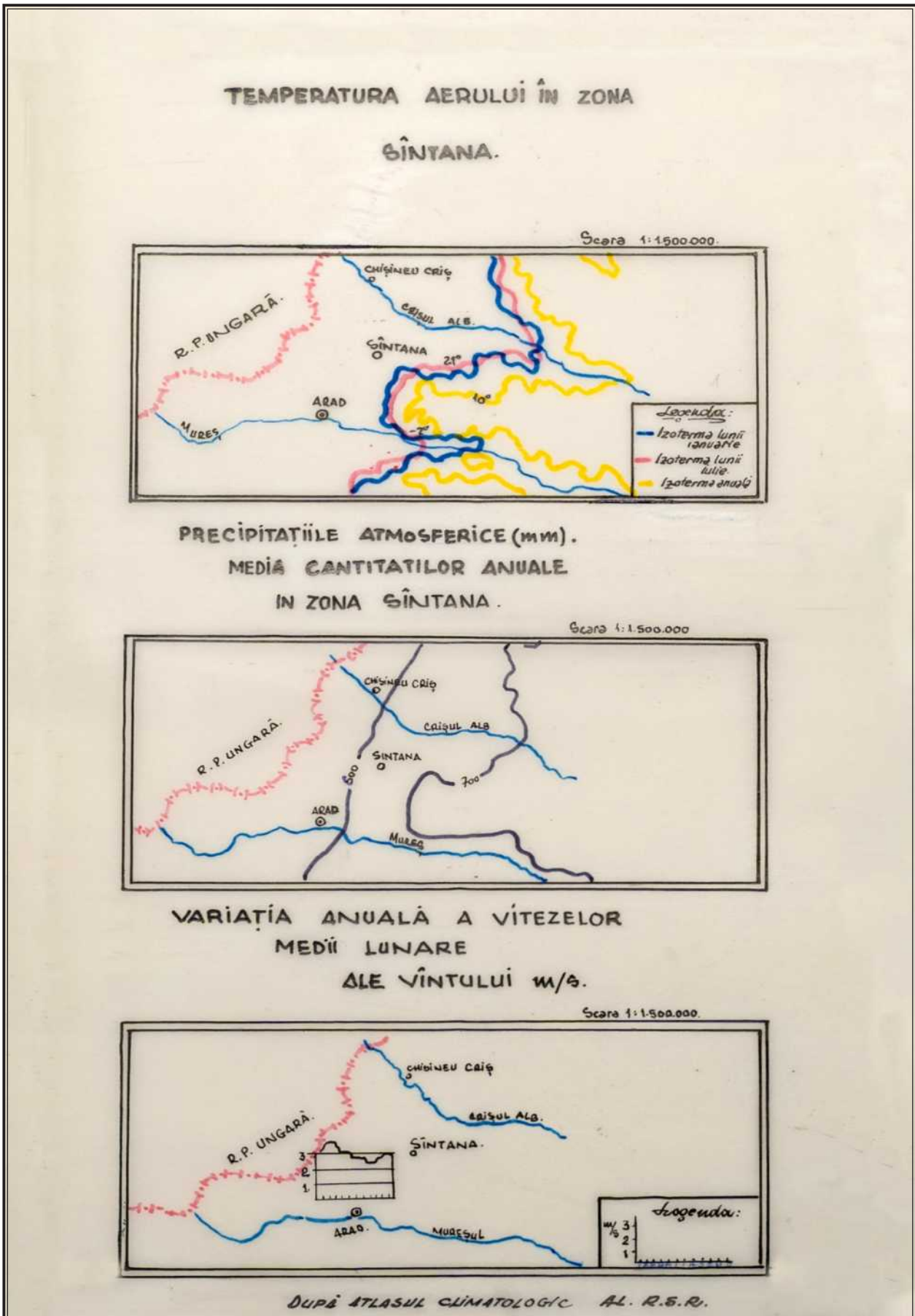

Fig. 11

Secetele sunt frecvente și deficitul de umiditate din sol accentuat. Condițiile climatice favorizează dezvoltarea sărurilor.

După atlasul climatologic al R.P.R. zona Sântana se poate încadra așa cum reiese din graficul nr. 11, unde este redată temperatura aerului, precipitațiile atmosferice și variația anuală a vitezelor medii lunare ale vânturilor.

Terenul comunei fiind plat, influența factorilor climatici se manifestă egal pe întreaga zonă a localității.

4. Hidrologia

Pe teritoriul comunei Sântana nu se află nici un curs de apă permanent important. Cele mai apropiate râuri se găsesc la distanță destul de mare: Mureșul la 27 km spre sud, iar Crișul Alb la 12 km spre nord-est. În extremitatea sudică a satului Caporal Alexa se găsește o zonă mlăștinoasă cu trestie și papură care primăvara și toamna în timpul ploilor abundente devine un curs de apă care se varsă în Canalul Morilor.

O caracteristică însemnată a acestei unități este dată de situația sa hidrogeologică. Aceasta exercită o influență asupra genezei, evoluției și răspândirii geografice a solurilor și, într-o largă măsură, a puterii lor de producție.

Această caracteristică se pune în evidență prin:

- Prezența apelor freatice aproape de suprafață, pe spații întinse, în zona joasă a câmpiei.
- Nivelul hidrostatic al apelor freatice foarte instabil, care în timpul anului, se poate ridica de mai multe ori până la suprafață, dând naștere la procese de gleizare sau chiar de înmlăștinare a solurilor din locurile joase.
- Sunt în general mineralizate, conținând cantități mari de cloruri, sulfuri și carbonați.
- Suprafețele ocupate la diferite adâncimi sunt în general reduse de multe ori fără continuitate între ele. Existența lor fiind legată de prezența unor lentile de argilă ca și de succesiunea neregulată și structura încrucișată a straturilor de roci, care determină o infiltrare și circulație neuniformă a apei în subsol.
- Cauzează multe neajunsuri în anii și în perioadele cu ploi abundente (ex. anul 1970)

Se disting două zone:

- O zonă cu ape freatice între 0-3 m în nord-est

- O zonă cu ape freatice între 3-6m în zona centrală (vezi fig. 3 și 4)

În prima zonă 30% din precipitațiile căzute se infiltrează în sol și se apreciază că stratele de ape freatice din zona respectivă primesc cantitate de apă meteorică. Se mai adaugă și apa permanentă din subsol prin alimentarea din zonele superioare revenind 5.000 mc/ha.

Se desprind trei subzone care sunt prezentate în tabelul următor:

Tabelul nr. 3

Adâncimea	Volumul aprox. de apă fr. mc/ha.	Complex de sol după regimul hidro	TIP GENETIC DE SOL	
			În cazul apelor freatice nemineralizate	În cazul apelor freatice mineralizate
0-1 m	2500	Soluri fr. umede perm. excesiv până la suprafață	Lăcoviști înmlăștinite	Soluri înmlăștinite
1+2 m	6000	Soluri fr. umede periodic excesiv până la suprafață	Lăcoviști propriu-zise	Sărături propriu-zise
2-3 m	2500	Soluri fr. umede excepțional până la suprafață	Lăcoviști cernoziomice, soluri aluvionare slab gleizate	Soluri cernoziomice solonțate, soluri aluvionale solonțate

(După C. V. Oprea – Apele freatice din Câmpia Tisei).

Altă caracteristică esențială a zonei este alcătuirea litologică de suprafață, reprezentată printr-o alternanță la stratele de material aluvionar (nisipuri fine, mълuri, argile), frecvent încrucișate. Prin finețea materialului din care sunt formate, multe din stratele litologice sunt greu permeabile formând patul apelor freatice. La încrucișarea lor se formează un fel de coveți, în care se păstrează permanent apa freatică concentrată în săruri ușor solubile, fapt care determină apariția petelor insulare de săruri în mijlocul unor soluri nesalinizate. Pot fi salinizate pe o anumită grosime sau pe întregul profil.

Solurile au o reacție neutră sau slab acidă deasupra stratelor impermeabile și alcalină sub ele. Are influență asupra culturilor, care sunt obligate să se dezvolte în prima perioadă de vegetație într-un mediu slab acid, iar mai târziu într-un mediu alcalin.

A doua zonă se subîmparte astfel:

Tabelul nr. 4

Adâncimea	Volumul aprox. de apă fr. mc/ha.	Complex de sol după regimul hidro	TIP GENETIC DE SOL	
			În cazul apelor freatice nemineralizate	În cazul apelor freatice mineralizate
3-5 m	6000	Soluri fr. umede în adâncime	Cernoziom ciocolat, cern. cioc. carbonatic, cern. levigat, cernoziom brun	Cernoziom solonțat în adâncime.
5-6 m	2000	Soluri cu subsol fr. umed	Cern. levigat, gălbui brune	-

(După C. V. Oprea – Apele freatice din Câmpia Tisei).

Partea superioară (3-5m) se găsește sub influența exclusivă a apei de precipitații și a celorlalți factori externi în timp ce partea inferioară e dominată de apa freatică. Aici, apele freatice contribuie favorabil la dezvoltarea plantelor cultivate și îndeosebi a celor de primăvară (porumb, sfeclă, floarea soarelui etc.). Datorită nivelului oscilator în timpul anului se pot ridica în masa solului, asigurând astfel cerințele de apă ale majorității plantelor cultivate.

În subzona 5-6m se găsesc cernoziomuri puternic levigate neinfluențate de apa freatică ce se găsește în subsol și cu o oscilație redusă a nivelului ei hidrostatic.

Lucrările geofizice au pus în evidență o mare ridicare pe direcția nord-vest – sud-est. Aici se află axa anticlinalului. Prospecțiunea hidrologică executată în zona Sântana a pus în evidență primul complex acvifer situat între 5-84m. În vestul comunei, în cadrul complexului acvifer apar numeroase lentile de argilă, lucru cu totul sporadic sau inexistent în sud. Apele au ușor caracter ascensional. Debitele obținute sunt cuprinse între 6-20 l/s. Apele sunt foarte dure având 24-25°/G duritate. Sunt ape bogate în carbonați în general în partea superioară a apelor unde circulația este mai intensă. În anii 1969 și 1970 au fost forate 6 fântâni cu pompă în diferite părți ale comunei având adâncimea de 70m. Se prevede ca în următorii ani să se mai construiască încă patru asemenea fântâni. În hotarul comunei sunt presărate numeroase fântâni cu cumpănă, alimentate din pânza de apă freatică, făcând parte din peisajul câmpiei de aici.

De-a lungul anilor, cu ocazia scoaterii materialului pentru cărămidă și țiglă, la fabrica de cărămidă s-au format bălți adânci de cca. 10-12m, care sunt alimentate din precipitații și din pânza freatică. În prezent, aceste bălți constituie singura posibilitate de irigație folosită în special pentru legumicultura ce s-a dezvoltat în jurul lor și la irigarea unei mici părți din culturile plantelor de câmp.

5. Vegetația

Clima câmpiilor este caracterizată prin uniformitatea repartiției proceselor atmosferice și prin variații diurne și anuale superioare acelorale dealurilor și munților. Relieful și clima determină încadrarea zonei Sântana în silvestepă, dar datorită influențelor exercitate de societatea omenească se poate vorbi mai degrabă de o zonă de stepă.

Bălțile de la cărămidărie

a. Vegetația spontană lemnoasă

În ceea ce privește existența speciilor lemnoase întâlnim subarbuști ca de exemplu porumbarul (*Prunus spinosa*), trandafirul sălbatic (*Rosa canina*), murul (*Rubus caesus*), salcâmul (*Robinia pseudoacacia*), plopul (*Populus alba*), salcia (*Salix alba*) etc.

b. Vegetația spontană erboasă

Este formată din următoarele plante: firuța (*Poa bulbosa*), costreiu (Echinoclea cruz galli), mohorul (*Setaria viridis*), pirul gros (*Cynodon dactylen*), lintea (*Lens culinaris*), meișorul (*Millium efussum*), Osu epurelui (*Ononis spinosa*), pălămidă (*Cirsium vulgare*), romanița (*Anthemis tictoria*), coada șoricelului (*Achillea setacea*), păiuș (*Festuca valesiaca*), brusturi, pelin, spini, susai, rapiță sălbatică, urda vacii, traista ciobanului, jaleșul, urzica moartă, izmă, mac de câmp, volbură, coada calului, ciuboțica cucului etc.

Vedere din parc

Și aici, ca peste tot, în modificarea permanentă a vegetației naturale, factor activ a fost omul, care mai mult în mod conștient a schimbat aspectul vegetației spontane pentru a câștiga teren agricol. Suprafețele de teren agricol rămase nearate sunt folosite ca pășune naturală, vara pentru vitele localnicilor, iar în timpul iernii ca pășunat sezonier al turmelor de oi din munți, în special a celor din împrejurimile Sibiului. Transhumanța este practică din timpuri străvechi și aici ca și în alte părți ale țării.

Sântana fiind o comună mare și însemnată a fost ridicată la rangul de târg încă din anul 1748. În 1926 a devenit reședință de plasă.

Edificiile demonstrează că și aici a existat o preocupare de a înfrumuseța.

Comuna are un parc vechi, căruia nu i se cunoaște data înființării și care se află în fața liceului. În acest parc s-au păstrat copaci, care odinioară formau zone de păduri în împrejurimi. Acest parc s-a extins în ultimul timp, făcându-se plantații de arbori decorativi și ronduri de flori.

5. Animalele

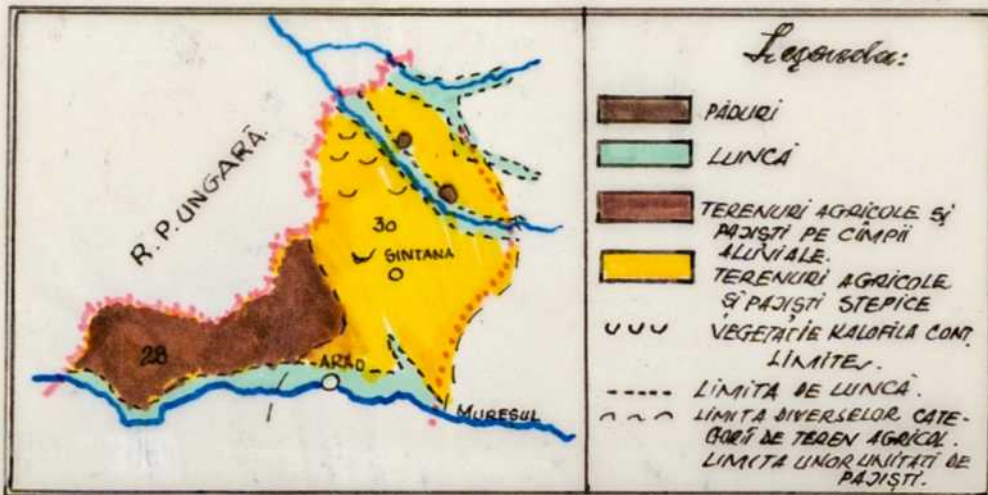
Zona în care se află Sântana are o faună mai puțin bogată și variată ca pădurea. Mamiferele caracteristice sunt rozătoarele – iar cel mai reprezentativ

Fig. 12

HARTA GEOBOTANICĂ ÎN ZONA SÎNTANA

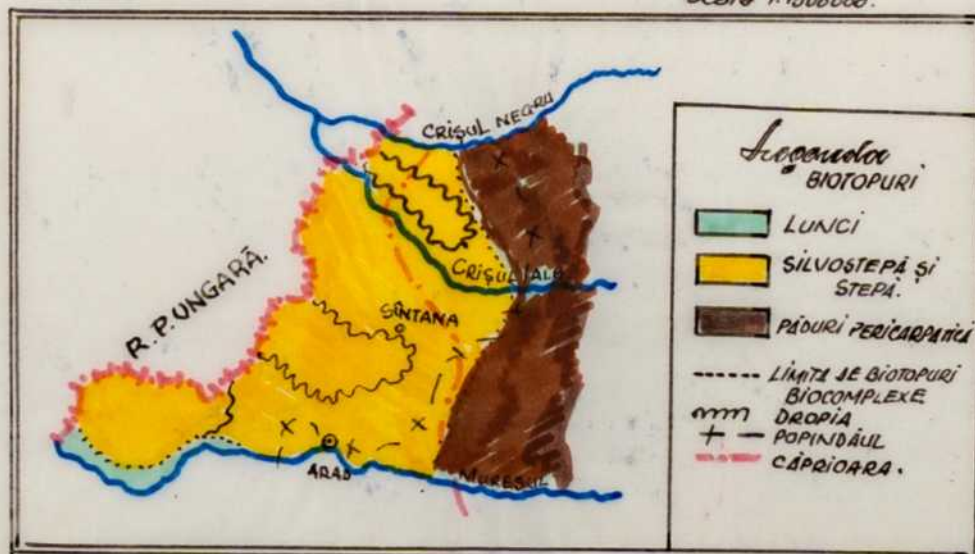
Scara: 1:1.500.000.

După harta geobotanică din atlasul climatologic.

HARTA FAUNEI ÎN ZONA SÎNTANA

Scara 1:1500000.

După harta faunei din monografia geografică a R.P.R.

este popândăul (*Citellus citellus*). Arealul său coincidând cu arealul agriculturii intensive, face ca acest animal să fie destul de vătămător. Și mai vătămător este însă hârciogul (*Cricetus, criscetus nehringi*), alte rozătoare sunt șoarecii de câmp (*Microtus arvalis*), orbeții sau cățeei pământului (*Spalax leucedon*), șobolanul de câmp (*Apodemus agrarius*), la care se poate adăuga iepurele de câmp (*Lepus europaeus*). Se mai întâlnesc și mustelide ca de exemplu dihorul de stepă (*Mustela eversmanni*), de asemenea trăiește aici și nevăstuica, vulpea și rareori în iernile foarte grele se rătăcește câte un lup.

Dintre speciile de păsări care trăiesc aici, cele mai numeroase sunt păsările care-și fac cuibul pe pământ: ciocârliia de câmp (*Alauda arvensis*) și ciocârliia mare (*Melanocorypha calandra*) etc.

Păsările mari sunt reprezentate prin dropii și spurcaci, ambele specii de un remarcabil interes cinegetic, ultima pe cale de dispariție. Dropia este o pasăre caracteristică pentru stepă, dar trăiește și în ținuturi secundar stepizate. Această pasăre își găsește la noi hrana în toate lunile anului, de aceea nu migrează, ci vagabondează dintr-un ținut în altul. Femela de dropie este monument al naturii.

Alt vânat prețios este prepelița sau pitpalacul (*Coturnix coturnix*), la care se poate adăuga și potârnichea (*Perdix perdix*), sedentară de o răspândire mult mai mare.

O pasăre răspândită este graurul (*Sturnus vulgaris*) oaspete de vară care zboară în stoluri numeroase, mai ales toamna, constituind o adevărată calamitate pentru pomii fructiferi și vii.

Ciocârliile sunt, de asemenea, păsări de stepă, în mare parte adaptate câmpului cultivat; dumbrăvencele (*Coracias garrulus*) se așază din loc în loc pe firele de pe stâlpii de telegraf.

Reptilele sunt reprezentate prin: șerpi (*Coluber sauromates, Zamenis trabis*), șopârla (*Lacerta agilis agilis*), broaște țestoase de uscat etc.

Insectele sunt, la rândul lor, variate, predominând ortopterele: călugărița (*Mantis religiosa*), cosași, greieri etc. (vezi fig 12 – Harta geobotanică și a faunei în zona Sântana).

6. Solurile

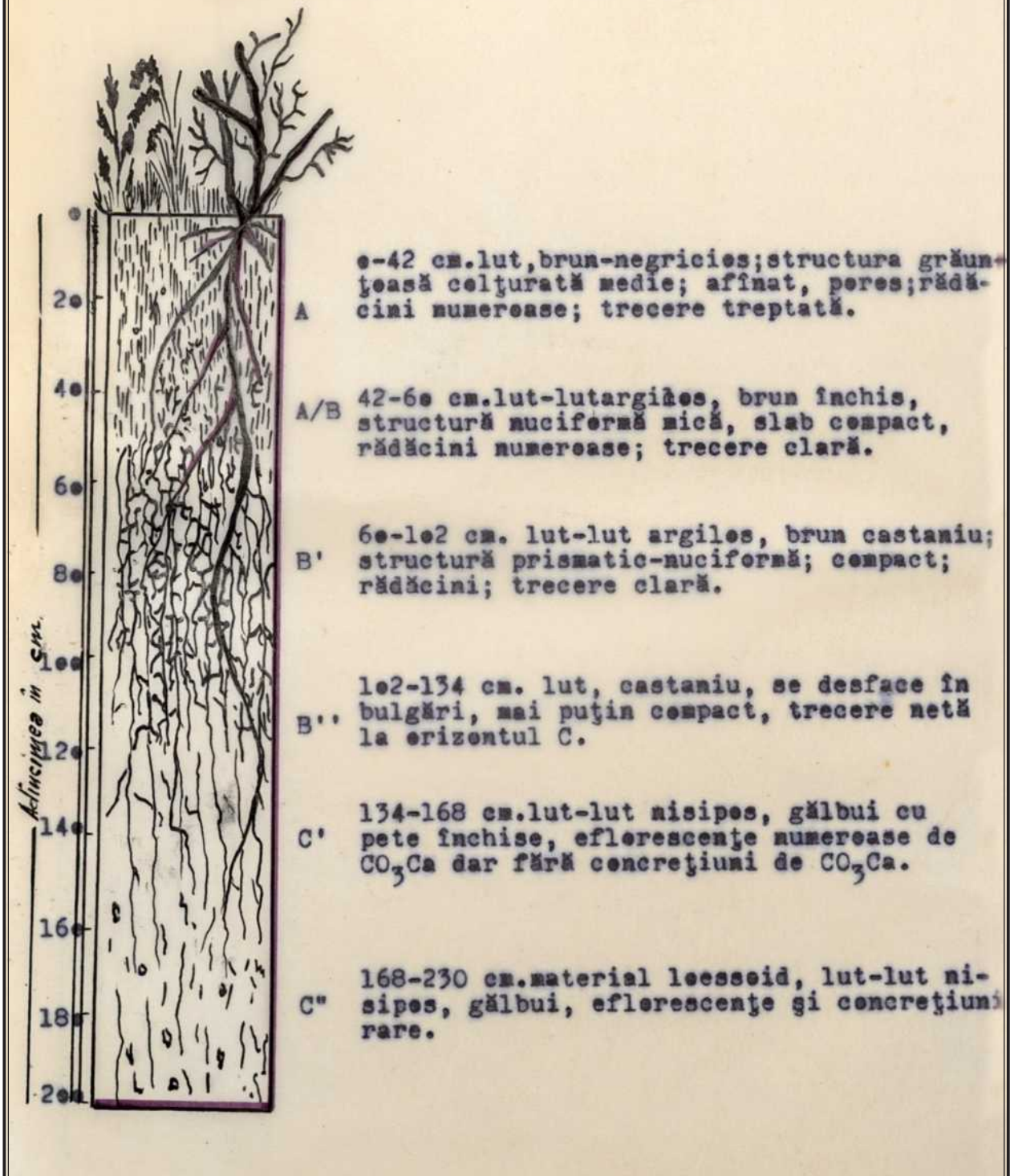
Forma unică de relief – câmpia -, clima lipsită de varietate, face ca unitățile de sol de pe teritoriul hotarului comunei Sântana să se grupeze doar în

Fig. 13

SCHITA PROFILULUI DE CERNOZIOM LEVIGAT

=====

după Monografia R.P.R. /1960/ pag.477.

următoarele grupe agroproductive după cum arată Schița de organizare a teritoriului și introducerea asolamentului la C.A.P. Sântana întocmită de Direcția generală geo-topografică și organizarea teritoriului - centrul Timișoara.

a. Grupa agroproductivă nr. 1 în care intră cernoziomurile, reprezentând 64,8% din suprafață. Aici deosebim cernoziomul degradat, luto-nisipos, situat pe porțiunile cele mai înalte, cu apă freatică la 3-6m adâncime, nisipul la 2m adâncime și loessul la 1-1,5m, oferă condiții optime de lucru timp îndelungat cu mare randament la utilajul agricol.

Însușiri. Datorită precipitațiilor mai bogate decât stepa propriu zisă și influenței vegetației lemnoase, procesul de formare al cernoziomurilor levigate este caracterizat printr-o spălare mai profundă a componentilor solubili rezultați la alterare și solificare. Drept urmare, spre deosebire de cernoziomuri, profilul acestor soluri este mai puternic dezvoltat și prezintă în plus un orizont intermediar B, lipsit de carbonați, uneori și cu o slabă acumulare de argilă sau alteori numai ușor compactizat. Un asemenea profil complet se poate vedea în fig. 13.

Condițiile climatice și fertilizarea naturală a solului sunt însă mai favorabil culturilor cerealiere decât pe cernoziomuri, recoltele obținute fiind mai mari și mai asigurate. Pe cernoziomurile levigate se cultivă cu deosebit succes porumb, grâu, orz, floarea soarelui, sfeclă de zahăr, cânepă, plante furajere etc.

Cernoziomurile levigate formată pe loess și pe depozite leosside se numără printre cele mai fertile soluri din țara noastră, datorită proprietăților fizice și hidrofizice în general bune, rezervelor mari de humus și elemente nutritive și condițiilor de umiditate mai favorabile valorificării acestora. Ele reacționează relativ bine la îngrășămintele cu azot chiar când sunt aplicate singure. Aplicarea de doze moderate de îngrășămintele cu azot (azotat de amoniu) și fosfor (în general superfosfat) pe un fond amendat cu gunoi de grajd, asigură totuși sporuri însemnate de recoltă pentru majoritatea culturilor de câmp.

Fertilitatea efectivă a cernoziomurilor levigate este micșorată de deficitul de umiditate din sezonul uscat al anului. Obținerea de producții mari și constante de cereale de toamnă este, de regulă, asigurată prin mijloace agrotehnice și agrochimice. Irigatul apare totuși ca o măsură importantă pentru ridicarea producției la principalele culturi agricole, mai ales la porumb și la alte plante cu perioada de vegetație similare.

Textura cernoziomului levigat moderat este în general lutoasă luto argiloasă . conținutul de argilă este cuprins între 26% și 36% în orizontul A; între 20% și 39% în A/B și B, pentru ca în orizonturile următoare să scadă.

Permeabilitatea este în general bună.

Conținutul de humus din orizontul superior variază între 2,7 și 4,5 % și scade treptat în jos.

b. Grupa agroproductică nr. 2 în care intră lăcoviștile reprezentând 34,2% din suprafață.

Lăcoviștile sunt în diferite faze de evoluție spre tipul zonal caracterizându-se printr-o textură mai grea cu pânza de apă freatică în jur de 3m fără orizontul B.

Lăcoviștile sunt soluri cu orizontul superior de culoare închisă, relativ bogate în humus și gleizare evidentă. Vegetație nativă sub care se formează lăcoviștile este caracterizată printr-o puternică dezvoltare a speciilor erbacee de fâneață sau fâneață mlaștină.

Datorită bogatei vegetații de fâneață și excesului de umezeală care determină o aerație insuficientă și deci încetinirea proceselor de mineralizare a materiei organice, lăcoviștile se caracterizează printr-o intensă acumulare de humus. Supraumezirea creează, de asemenea, condiții de reducere de către microorganismele a compușilor oxidanți ai fierului și manganului, formându-se de obicei bicarbonat feros și manganos.

Utilizarea lăcoviștilor pentru culturi agricole este în general limitată de excesul de umezeală. Sunt folosite ca pășuni și cultivate cu porumb, cereale de toamnă, sfeclă de zahăr sau diverse plante furajere (sfeclă de nutreț, trifoi) etc.

Se lucrează însă greu datorită texturii fine și lipsei de structură.

Lăcoviștile caracterizează suprafețele slab drenate cu ape freatice puțin mineralizate și prin apariția unei slabe migrări a argilei de profil.

O altă particularitate manifestată geografic, privește în deosebi gradul de hidromorfie (exprimarea orizontului de glei). Se asociază cu solurile levigate și solodii.

Se pune un mare preț pe menținerea solului în stare afânată printr-o agrotehnică rațională, folosind gunoi nefermentat, care în același timp va crea un echilibru între aer și apă.

c. Grupa agroproductivă nr. 3 în care intră solodiile reprezintă 1%.

Față de celelalte două grupe agroproductive se deosebește fundamental prin textură, structura sa fină compactă, care duce la impermeabilitate, iar capilaritatea duce la uscarea rapidă a solului dând naștere la crăpături largi.

Solodiile corespund fazei de desolonețizare și desalinizare a solonețurilor sau solurilor solonețizate. Acțiunea intensă a apei de infiltrație care se realizează în condiții de climat mai umed, determină totodată o adâncă spălare sau completă îndepărtare a carbonaților din profil, o iluvionare puternică a argilei în orizontul B și o intensă transformare a substratului mineral.

Profilul solodiilor, foarte dezvoltat și cu orizonturi foarte bine diferențiate este de tip A1-A2-A2B-B-(C)-D.

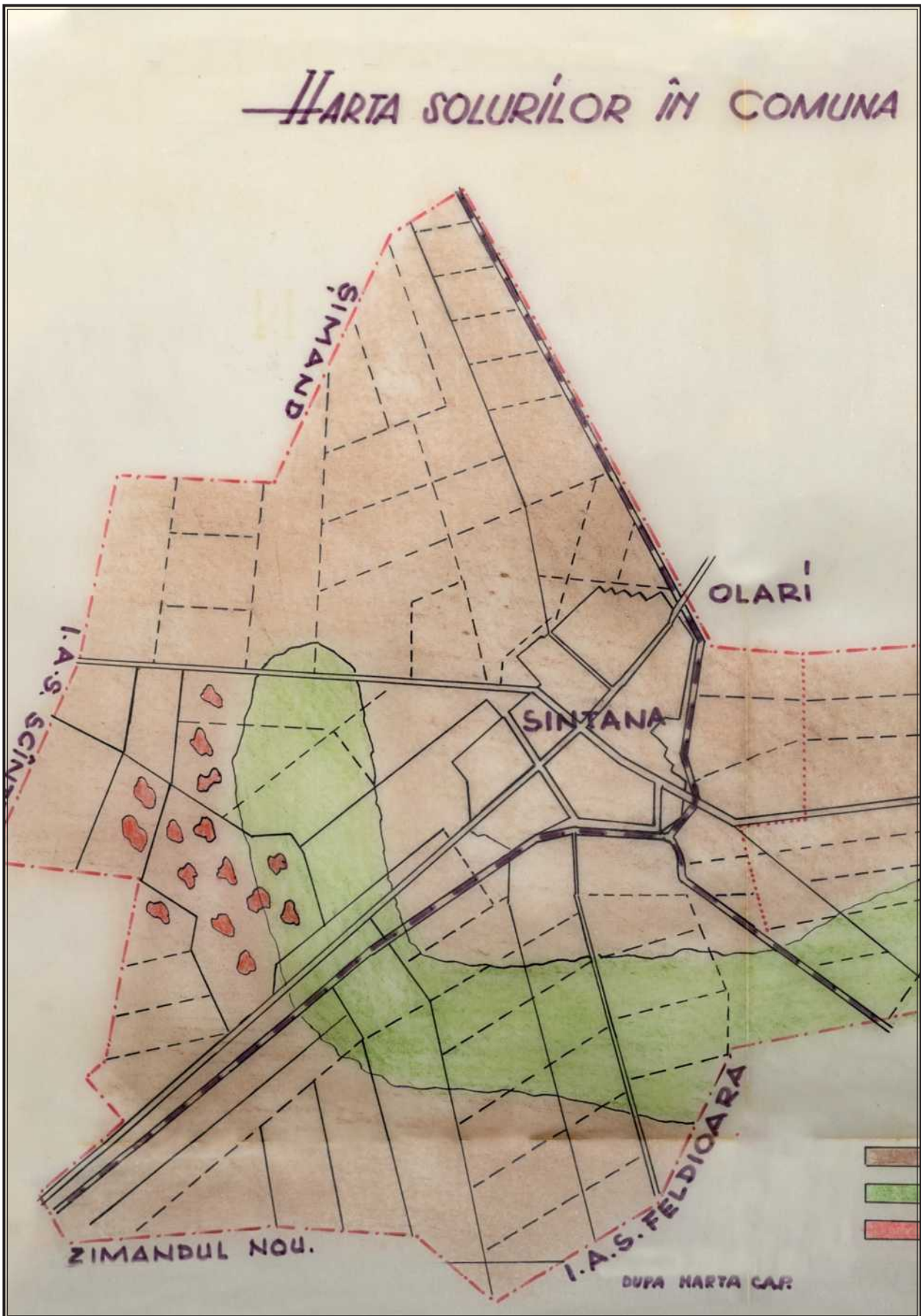
Are o reacție slab moderat acidă și un grad de saturație în baze mult mai ridicat.

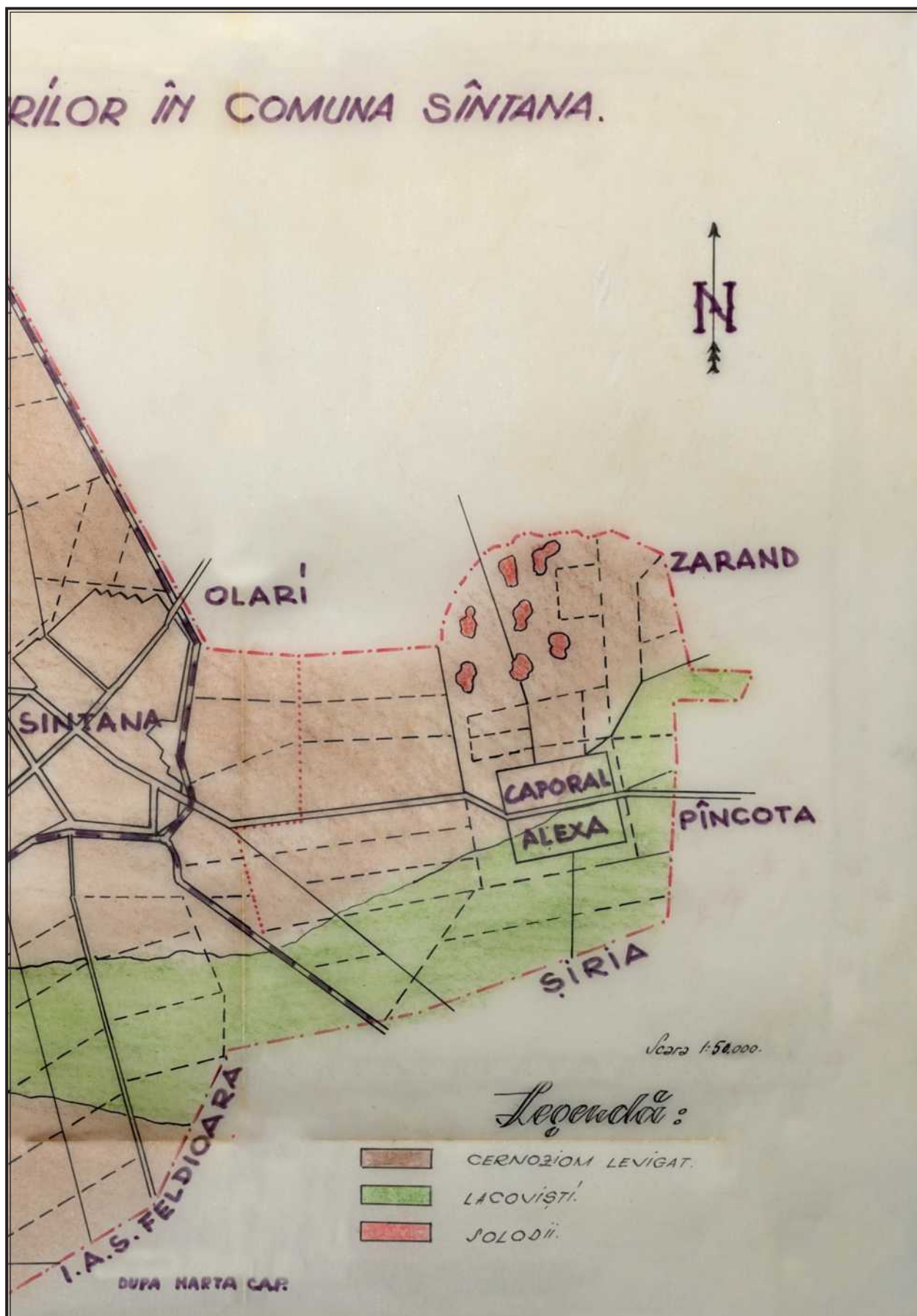
Fiind sărace în substanțe nutritive și având însușiri fizice și fizico-chimice nefavorabile, solodiile sunt soluri puțin fertile. Umezirea lor excesivă periodică, uneori de durată, și răspândirea sporadică sub forma unor mici areale insulare îngreuiază mult valorificarea lor. De aceea suprafețele cu solodii sunt lăsate, în general, ca pajiști naturale.

Deși este neprielnic pentru cultura mare, se poate îmbunătăți prin aplicarea agrotehnicii corespunzătoare, prin administrarea de gunoi de grajd nefermentat, prin îngrășământ verde cu masă foliară bogată, urmat de cultivarea lui cu plante de nutreț în conveier verde.

(vezi fig. 14 – Harta solurilor)

Fig. 14

CAPITOLUL II

ISTORILUL APARIȚIEI ȘI DEZVOLTĂRII LOCALITĂȚII ȘI POPULAȚIA

1. Istoricul apariției și dezvoltării localității

Săpăturile arheologice efectuate de către Muzeul Județean din Arad, au scos la iveală în apropierea comunei Sântana urme ale unor așezări omenești datate din epoca pietrei și a metalelor. Pe drumul spre Curtici la piatra care indică kilometrul 10 sunt movile numite „Nety” sau movila „Papokhalma” (movila popilor) în care s-au găsit oase și coarne de căprioară, cioburi de vase de lut și vetre ale așezărilor omenești și cenușă din epoca neolitică cu o vechime de peste 4000 de ani.

Între Sântana și Zimand, lângă Cetatea Veche se află o ridicătură de movilă greșit numită „Ring” de către istoricul S. Marki, care apare și pe hartă întocmită de Marki sub numele de „Avargyürii”. Această movilă datează din epoca bronzului și are o vechime de peste 3000 de ani. În manuscrisul lui Fabian Gabor „Descrierea județului Arad” datată din 1835 se menționează un șanț vechi, înalt, care înconjoară un teren de vreo 50 jugăre numit „Fölwar” sau „Varba”. Aici s-au găsit și arme de fier, săbii de prin secolul XI-XIII.

Recent cu ocazia lărgirii spațiului gării Sântana s-au găsit cioburi de vase de lut. ulterior cu ocazia săpăturilor întreprinse de Muzeul Județean Arad s-a descoperit o așezare de daci liberi din secolul al III-II î.e.n. Unde s-au găsit vase de lut ne ars și „Terra sigilata”, obținute prin schimburi comerciale cu romanii.

Toate aceste descoperiri dovedesc continuitatea așezărilor ome-

Ringul de la Cetatea Veche

Fig. 15

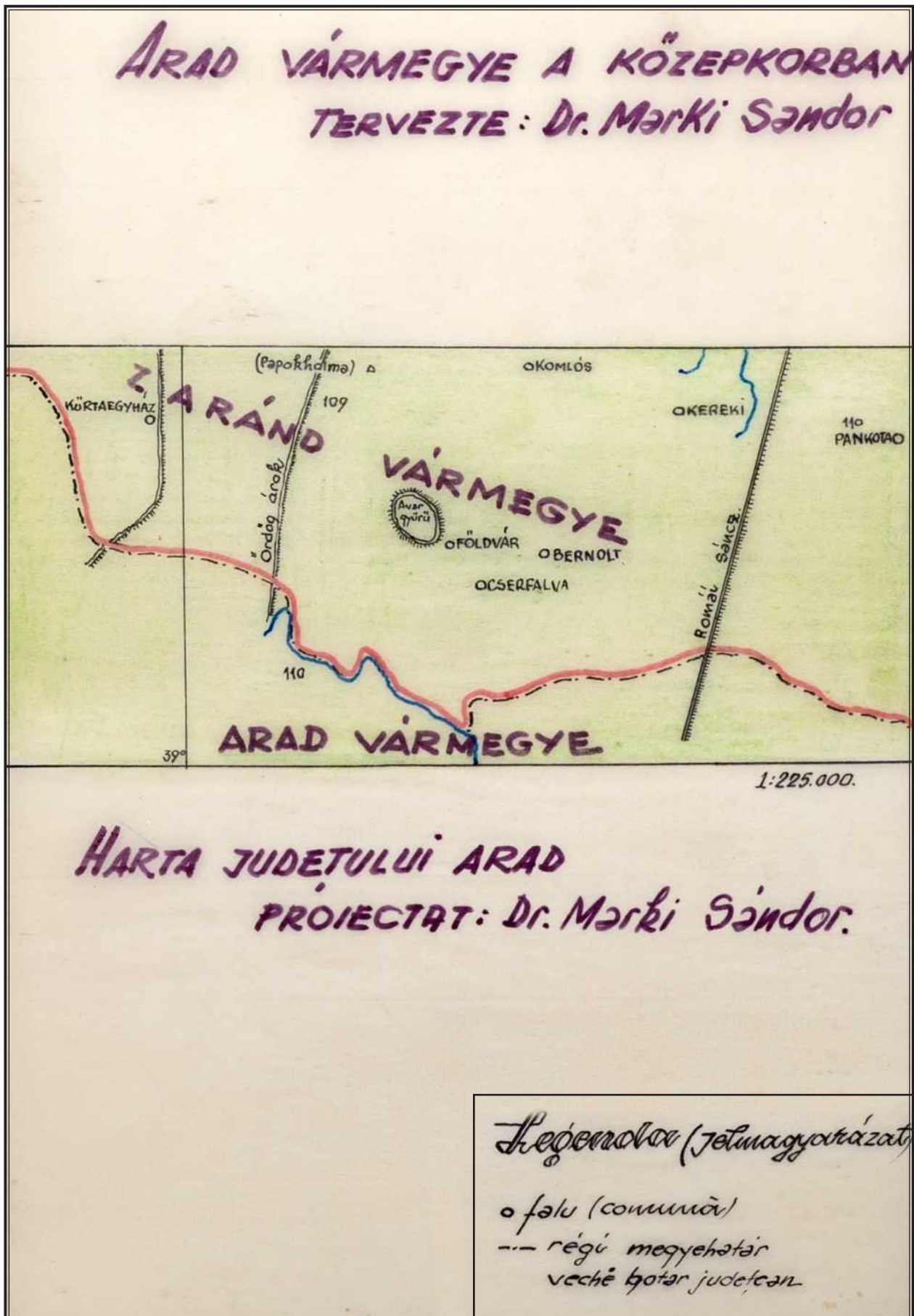
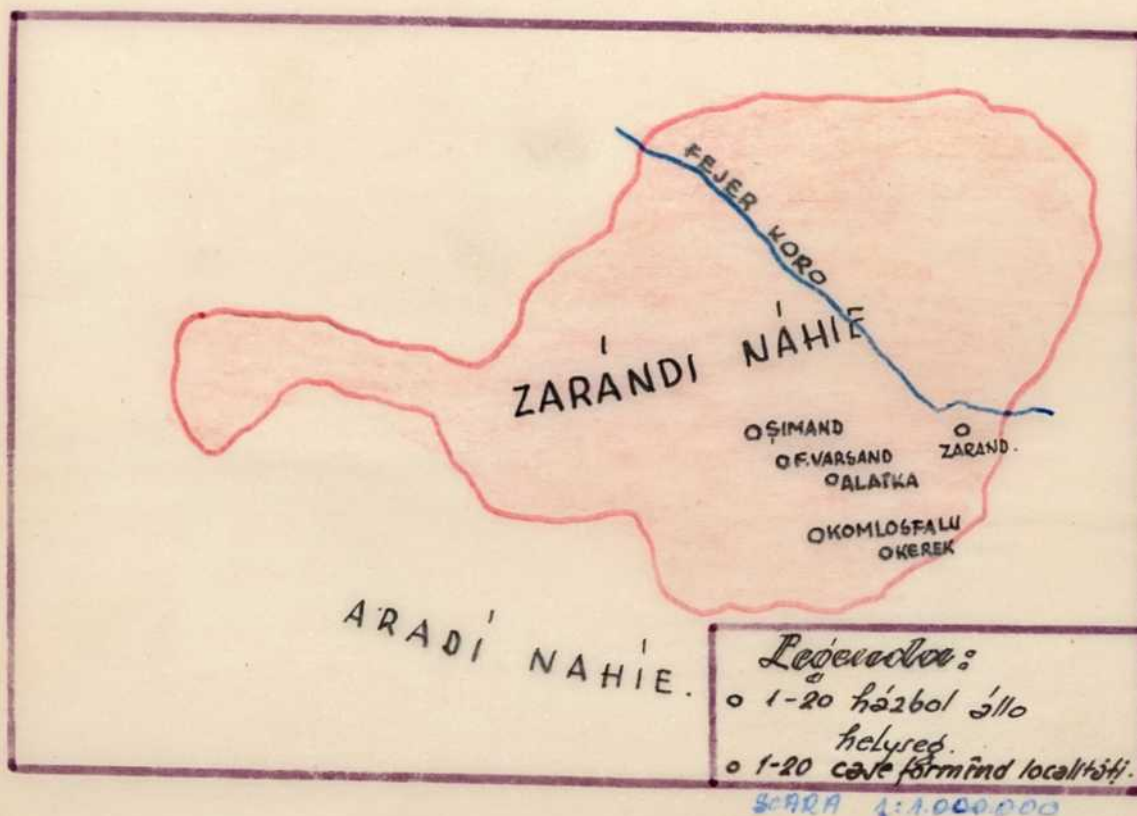

Fig. 16

ORGANIZAREA TERITORIALĂ TURCEASCĂ A ARADULUI ÎN ANUL 1557-1558.

REALIZATĂ ȘI DELENATĂ DE:
DR. MARKI SÁNDOR.

AZ ARADI SZANDSAK A FELLAKI
NAHIE A HEBRA 965 ÉVÉBEN
1557-1558.

TERVEZTE ES RAJZOLTA

Dr. Marki Sándor.

nești în aceste locuri a căror existență o atestă documentele mai vechi de cultură materială și apoi documentele scrise.

Urmărind documentele istorice cunoscute până în prezent iată ce ne spun: comuna actuală Sântana provine din așezarea mai veche Comlăuș care în documentele istorice apare deja în secolul al XIV-lea.

V. Meruțiu în lucrarea „Județele din Ardeal” care îl citează pe Csanki D. la pagina 164 cu lucrarea „Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában” (Istoria geografiei Ungariei în timpul huniazilor), editată la Budapesta în 1890, la pagina 724 este menționată localitatea Comlăuș (1332-Komlouş) Komloş.

Comlăușul este amintit apoi în listele de zeciuiala papală în anii 1334-1335 ca un „cătun mic” și aparținea cam multe alte sate Arhidiaconatului catolic de la Pâncota. Mai târziu între anii 1549 - 1556, Comlăușul trece în posesiunea nobililor Massay și Sassy și aparținea din punct de vedere administrativ de cetatea Ineu (Borosyenyö). Apoi ca făcând parte din comitatul (circumscripția) Zărand, care în perioada de cucerire a turcilor din secolul al XVI-lea împreună cu alte comitate apusene cade și el sub suzeranitatea turcilor așa cum arată și harta din anii 1557-1558 în care este redată organizarea teritorială turcească a Aradului (vezi fig. 16).

Stăpânirea turcească a dus la decăderea economică a părților noastre la decimarea populației. Dacă în 1364 au existat în comitatul Zărand 1734 de sesii iobăgești, după alungarea turcilor în același comitat o conscripție după recensământul din 1696 a putut număra numai 50 de astfel de sesie (posesiuni).

Din aceasta reiese că peste 85% din așezările omenești au fost distruse, Comlăușul a decăzut și e amintit în 1645 doar ca pustă - cătun.

După lupte grele, Ardealul a căzut în mâinile austrieșilor care au anexat prin pacea de la Karlowitz 1699 și părțile noastre cu comitatele Arad și Zărand, imperiul habsburgic.

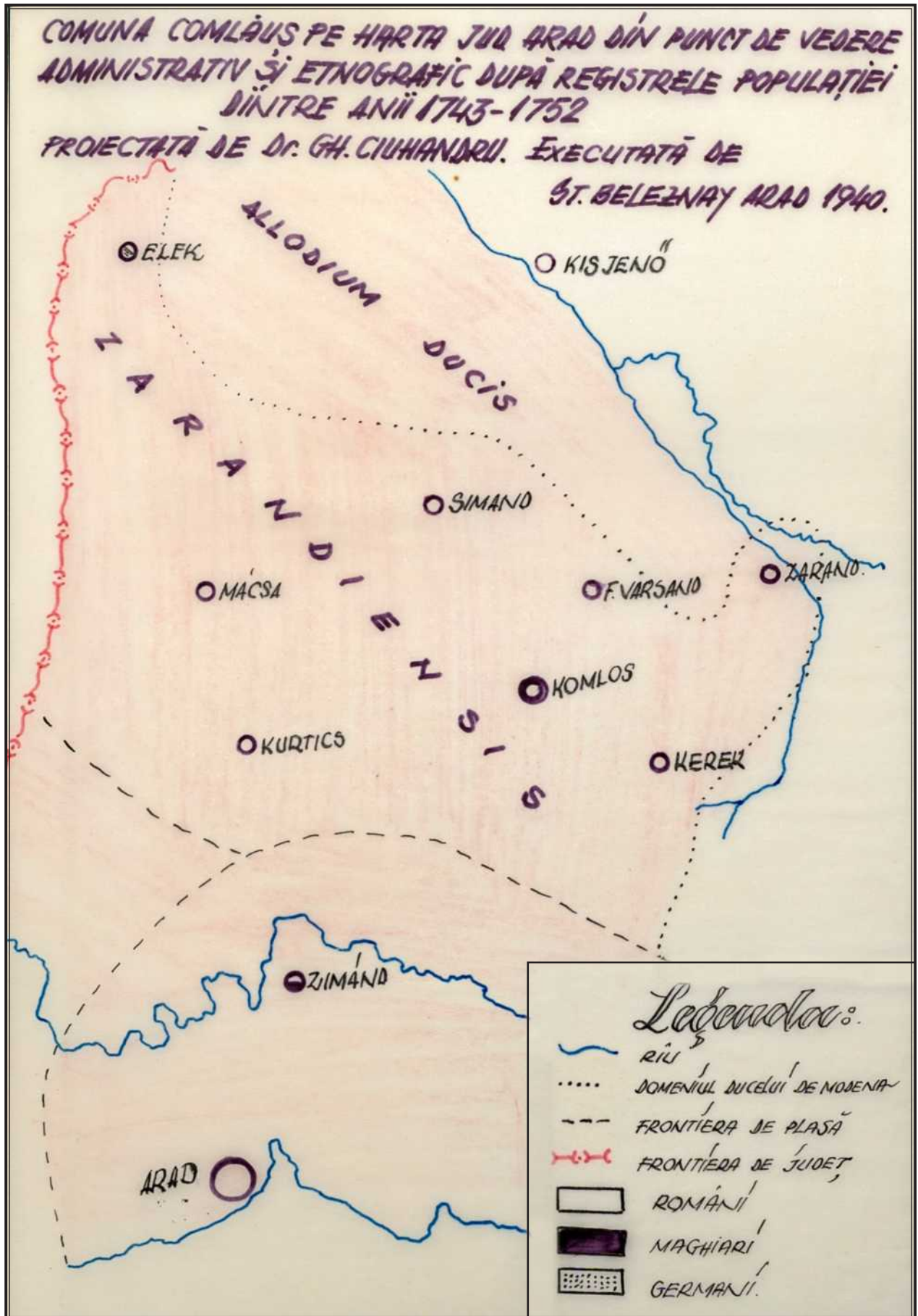
Comuna Comlăuș apare și pe harta județului Arad din punct de vedere administrativ și etnografic după registrele populației dintre anii 1743-1752 proiectată de dr. Ghe. Ciuhandru și executată de Ștefan Beleznyay la Arad în 1940 (vezi fig. 17).

Începând cu harta din 1557 și 1558 de Dr. S. Marki apare și localitatea Kereki (Caporal Alexa) menționată și în celelalte documente.

Atât în Banat cât și în părțile nordice ale Mureșului, imperiul habsburgic a aplicat aceeași politică ca și în Transilvania, colonizând și aici șvabi, populație de neam german. Așa se face că în anul 1736 au sosit primele șase familii

Fig. 17

de țărani din Bavaria. Nobilul Iakob Bibics căreia îi aparținea printre alte multe sate și Comlăușul, a adus apoi în 1742 alte 29 de familii. În 1744 au mai venit încă 17 familii din Westfalia, Bavaria, Baden, Württemberg, Turingia, Alsacia, Lorena etc.

Biserica Catolică din Sântana

Iakob Bibics a fost între anii 1735-1746 vice comite al Aradului și consilier regal, i-a așezat pe coloniștii pe o pustă situată la sud-vest de Comlăuș, luând astfel naștere Sântana (Sfânta Ana) care a primit acest nume în 1748 și printr-un decret al împărătesei Maria Tereza a fost înălțată la rangul de „târg”. În anul 1751 Bibics aduce membrii unui ordin catolic, zidește o biserică și

Clădirea actuală a liceului

face un contract cu călugării catolici care în schimbul unor favoruri se obligă să țină slujbă și să învețe familiile nobilitare din împrejurimi. Bibics mai obține dreptul de a deschide un gimnaziu în clădirea actuală a liceului. În 1776 a fost inaugurată clădirea convictului (internat), care se află de cealaltă

parte a bisericii catolice din Sântana, unde au fost înscriși numai fiii de nobili. Trebuie amintit că în afară de gimnaziul din Arad gimnaziul de la Sântana, a fost în acel timp singura instituție școlară superioară din comitatul Arad și prin convictul său de importanță unică peste granițele comitatului. În anul 1783 printr-un decret al împăratului Iosif al II-lea convictul din Sântana s-a dizolvat iar în 1788 ordinul piarist este transferat la Timișoara și prin aceasta gimnaziul și-a încetat activitatea.

Pe harta editată în 1806 (vezi fig. 18) - Județul. Arad pe harta Lipszky - sunt menționate localitățile Sântana veche, Sântana nouă și Cherechiul.

În manuscrisul lui Fabian Gabor din 1835 se arată că moșia pe care era Sfânta Ana și Comlăuș aparține la acea dată, familiei grofului Fekete din a cărei seminție nu se mai aflau decât două văduve, moșia lui în fiecare ceas putea trece în tezaurul statului. Sfânta Ana numită și Sfânta Ana Nouă se mărginea la acea dată la nord cu Sfânta Ana Veche - Comlăuș - la est cu Cherechi și Seleuș, la sud cu pustele Feldioara și Zimand iar la vest cu pustele Utviniș. Tot în acest document, găsim că la acea dată în Sântana se găsea Institutul de Sericicultura cu grădini de duzi și un supraveghetor.

„Orașul” avea pe vremea aceea trei târguri și câțiva ani și un târg săptămânal care până în 1835 nu se putea lăuda cu „mare modă”. Clădirea în care piariștii au ținut gimnaziul și convictul, fundația lui Bibics, la această dată servea de castel moșieresc lui Fekete. Tot atunci se menționează despre Comlăuș că se numea Sfânta Ana Veche fiindcă în partea de sud cu Sfânta Ana Nouă este complet lipită, în afară de aceasta avea următoarele vecinătăți: la est Cherechi, la nord Fazekaș-Vârșand, la vest pusta Satul Nou.

În 1876 prin legea ungurească art. XXX – comitatul Zărandului a fost desființat.¹

Toate localitățile de pe raza comunei Sântana s-au dezvoltat mereu și apar într-o serie de lucrări ca de exemplu Silvestru Moldovan și Togan Nicolae în dicționarul numirilor de localități cu poporațiune română din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș², se redă situația din 1900. Sunt amintite: Comlăușul – comună mare – Oszentanna; Sântana – Ujszentanna și Cherechiu ca făcând parte din plasa Șiria.

1 V. Meruțiu – Județele din Ardeal și Maramureș până în Banat, pag. 168.

2 S. Moldovan și N. Togan – Dicționarul numirilor de localități cu poporațiune română din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș, pag. 34.

Fig. 18

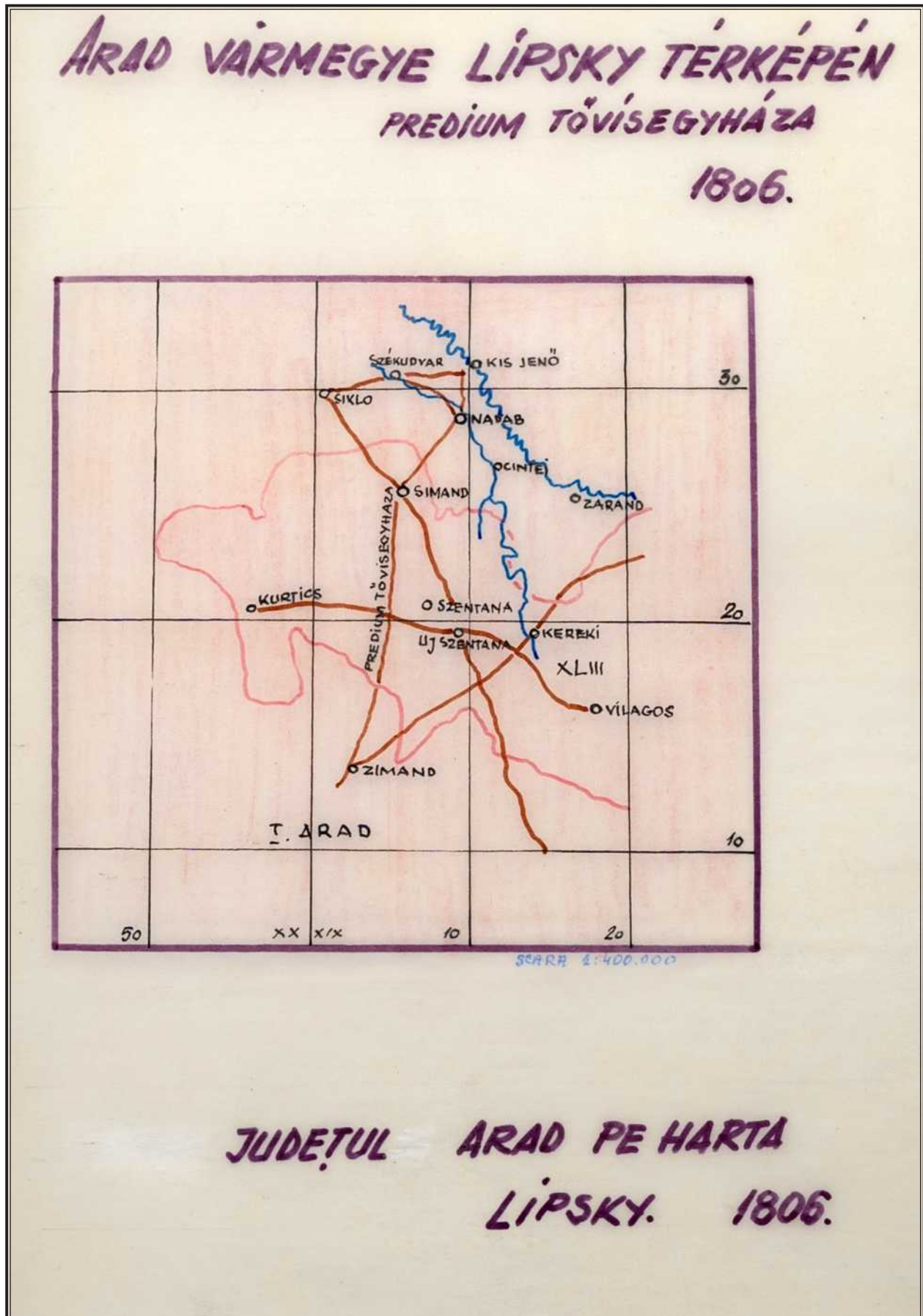
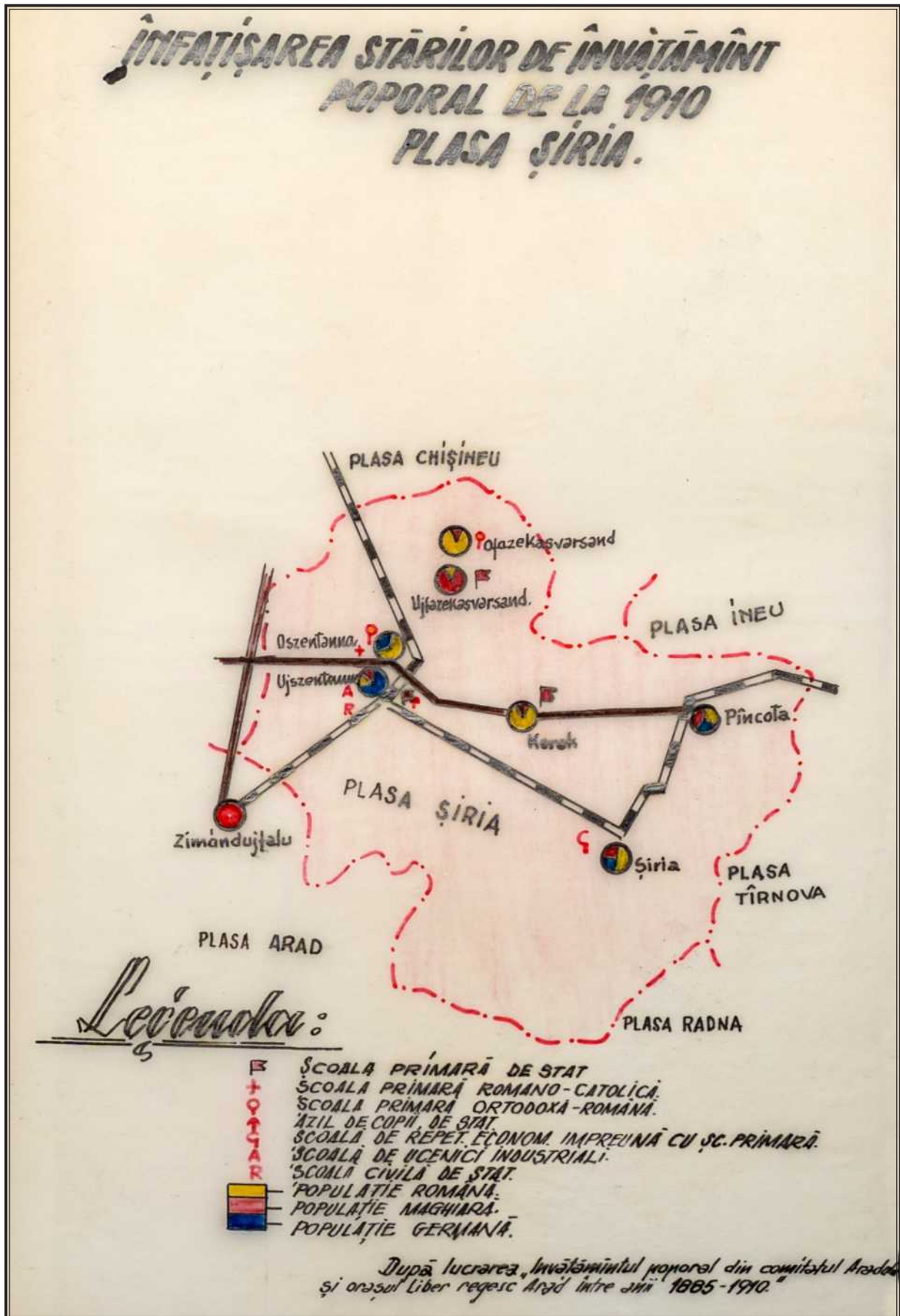

Fig. 19

Tot aceste localități sunt menționate și de Martinovici și Istrati¹ privind situația lor din 1910 și 1920 precum și de G. Ciuhandru în harta „Învățământul poporal din comitatul Aradului între 1885 1910” (vezi fig.19).

În 1926 Sântana devine reședință de plasă sub administrarea căreia se găseau comunele Comlăuș, Caporal Alexa, Olari, Șimand, Sinteia Mică, Zărand, Zimandu Nou, Andrei Șaguna, Zimand Cuz, Macea și Sânmartin.

Crizele economice și viața grea din țară sau răsfrânt și asupra populației din Sântana și Comlăuș. Grele urme a lăsat și cel de-al Doilea Război Mondial prin pierderea de vieți omenești și prin distrugerii materiale provocate de trecerea frontului de Vest în luna septembrie 1944.

Ziua de 23 august 1944 deschide o eră nouă în viața comunei. Populația așteaptă cu încredere schimbarea situației în bine. Reforma agrară din 1945 de astă dată satisface întrutotul așteptările de veacuri ale țărănimii.

Pentru înviorare economică este atrasă în Sântana prin reforma agrară populație din altă parte a județului în anii 1945-1947. Primii care vin sunt din comunele Avram Iancu, Ineu, Zărand, Sinteia Mică, Apateu, Cermei, Șomoșcheș, Berechiu, Craiva. Între anii 1947-1950 au mai venit din comunele Hălmăgel, Sârbi, Pleșcuța, Hălmăgiu, Poiana, Sebiș, Bocsig, Buteni etc. De asemenea au mai venit și din jud. Bihor, cărora pe lângă pământ li s-au dat grădini și ajutoare pentru a-și construi case. Aceste locuri au fost repartizate în partea de est a comunei. Așa se face că aici apare un cartier nou cu case în stil modern, cu grădini pline cu pomi. În anul 1950 când s-a făcut împărțirea administrativă, reședința de raion devine Chișinău Criș iar Sântana se unifică cu Comlăuș formându-se o singură comună Sântana. Ea făcea parte din raionul Criș, regiunea Arad. Comuna s-a dezvoltat și mai mult în anul 1967 prin venirea locuitorilor din satul Crișana, formându-se cel mai tânăr cartier (Crișana) care numără peste 120 de case.

Tot din anul 1968 în urma noi împărțirii administrative comuna Sântana este formată din localitatea Sântana și satul Caporal Alexa.

(vezi fig. 20 – Evoluția teritorială a localității Sântana)

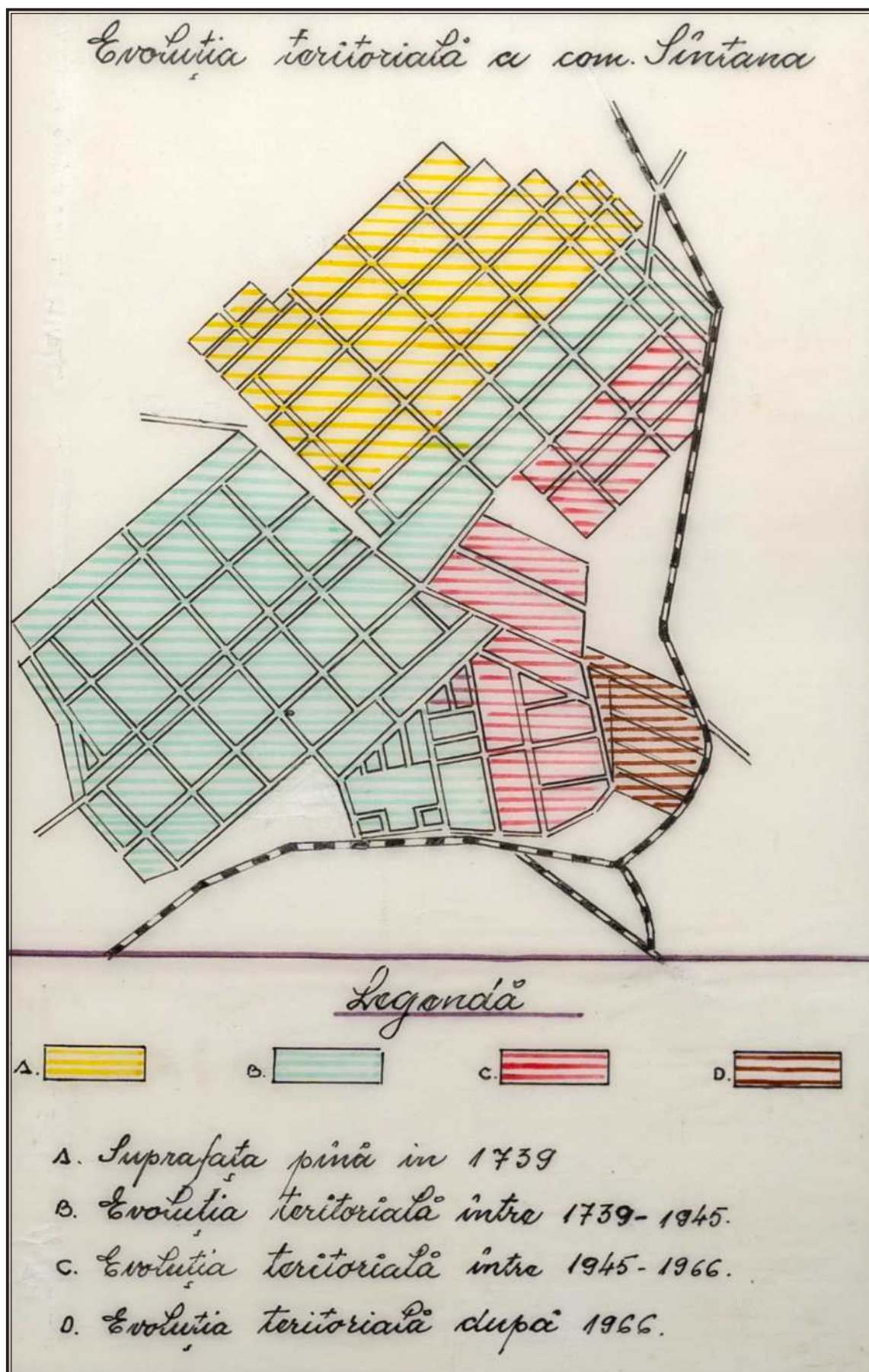
2. Evoluția numerică a populației

Răsfoind documentele și situațiile statistice găsim următoarele: În manuscrisul lui Fabian Gabor aflat la Muzeul din Arad se menționează că populația în 1835 locuia în Sântana în 460 case de iobagi și 80 case de jeleri în total

1 C. Marticovici N. Istrati – Dicționarul Transilvaniei, Banatului și celorlalte ținuturi alipite, pag. 29.

Fig. 20

4882 capete. O pătrime maghiari iar restul germani care „au pornit la maghiarizare”. Tot aici se spune despre Comlăuș astfel: „În ce privește Sfânta Ana Veche erau 405 case iobagi și 48 locuințe de jeleri în care trăiau 2734 suflete în majoritate români între care mulți țigani și puțin catolici”.¹

În Caporal Alexa erau în acel timp 1270 suflete.

După 35 de ani, adică în 1870 numărul populației din Comlăuș se ridica la 4173 ceea ce reprezintă un spor de 1439 adică peste 34 %; în Sfânta Ana Nouă erau atunci 4804 locuitori, aici față de 1835 populația scăzut cu 78 de locuitori. La Caporal Alexa (Cherechiu) sporul a fost de 32 % ajungând-se la 1890 suflete. Total pe comună diferența este de 1981 locuitori adică de peste 18 %.

Recensământul din 1900 arată că în Sfânta Ana Nouă erau 5830 suflete care locuiau în 946 case iar în 1910 au fost de 5814 locuitori în 982 case. În Sfânta Ana Veche în anul 1900 au fost 4835 suflete care locuiau în 825 de case, în timp ce în 1910 numărul locuitorilor s-a ridicat la 5010 care locuiau în 958 de case. La Cherechi populația crescut la 1947 și respectiv 2026 locuitori.

Total pe comună populația a atins cifra de 12.612 în 1900 și 12.850 în 1910 ajungând se la o creștere de peste 30 procente față de 1835. Populația a scăzut apoi ajungând-se în 1920 la 12.707 cu 143 locuitori mai puțin față de 1910. Explicarea scăderii populației o găsim în participarea unui număr mare de locuitori la primul Război Mondial, unii dintre ei căzând pe câmpul de luptă.

În 1930 populația era de 12.567, deci și mai mică decât în 1910 și 1920 cu 283 și respectiv 140. Această scădere a fost la Caporal Alexa cu 238 în 1930 față de 1910 iar la Sfânta Ana cu 232 în timp ce la Comlăuș populația a crescut cu 187 locuitori în aceeași perioadă.

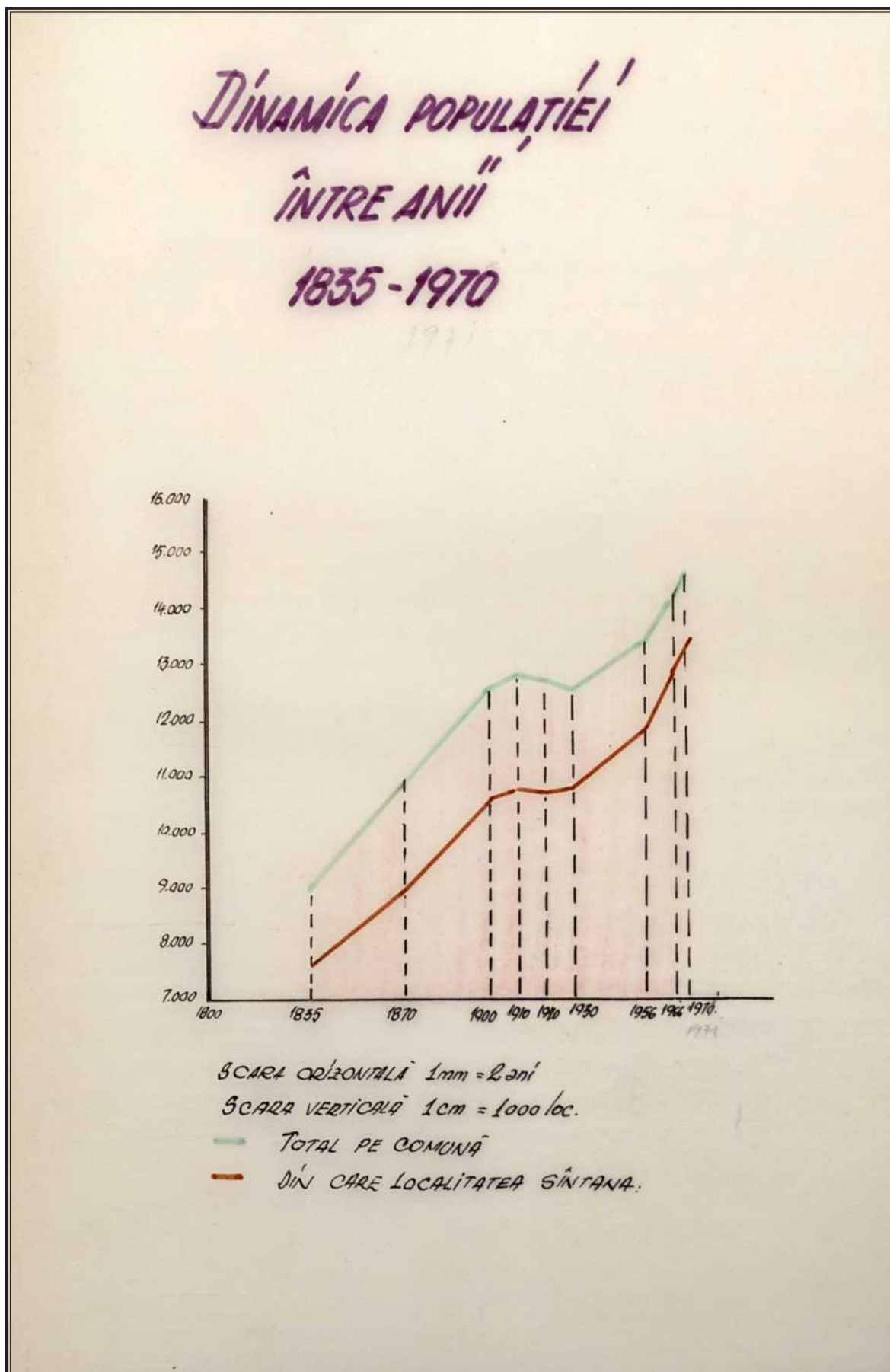
În 1956 Sântana avea o populație de 11.860 iar Caporal Alexa de 1597 locuitori în total 13.457. La recensământul din 1966 populația totală s-a ridicat la 14.319 iar în 1970 la 14.776. Față de 1835 adică 135 de ani populația crescut cu 5890 adică în procent reprezintă 39 %.

Dinamica populației se poate vedea din fig. 21.

---

1 Fabian Gabor – Descrierea Județului Arad, Partea II – Descriere geografică, pag. 98.

Fig. 21

3. Componenta națională

Spre deosebire de majoritatea comunelor care sunt în general locuită de o singură naționalitate, comuna Sântana este locuită de mai multe naționalități dintre care românii și germanii sunt în număr aproape egal.

Alături de români și germani, în Sântana s-au așezat cu timpul și alte naționalități care au fost aduse aici din interese economice ca meseriași de diferite meserii, aceasta pentru că în Sântana erau organizate târguri săptămânale și anuale. În documentul datat în 1835, citat mai înainte, se arată că în Sfânta Ana Nouă din 4882 capete o pătrime erau maghiari, restul germani. La Comlăuș erau 2734 suflete, în majoritate români, dintre ei o mulțime de țigani nomazi și puțin catolici.

Această componență s-a schimbat în decursul anilor astfel tabelul statistic din 1870 editat de Tobaidi și publicat în 1872 nu cuprinde populația după naționalități și după religie. Cu oarecare aproximație s-ar putea deduce numărul fiecare naționalități de atunci.

Se constată că procentul cel mai mare îl dețineau germanii 50 %, pe urmă românii 37 %, maghiarii care însă au scăzut de la 10 % la 8 %, crescând în schimb numărul celorlalte naționalități de la 3 % la 5 %.

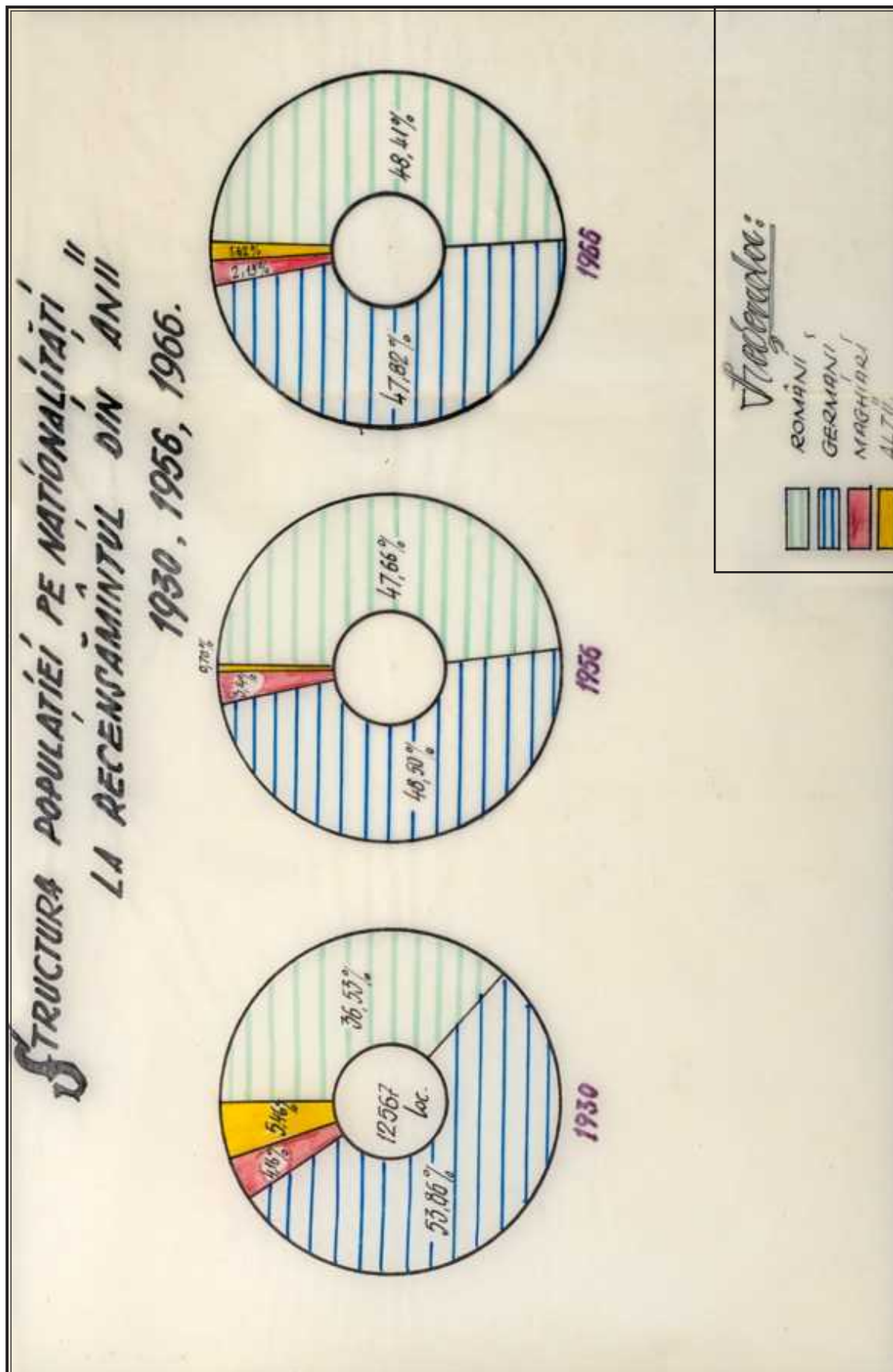
La recensământul din 1930 ponderea de naționalități scotea în evidență predominarea în continuare a populației germane.

*Tabelul nr. 5
Populația pe naționalități în anii 1900 și 1910*

Naționalitatea	Anul 1900		Anul 1910	
	Nr. populației	%	Nr. populației	%
Români	4.524	37%	4.532	37%
Germani	6.352	50%	6.494	50%
Maghiari	1.343	10%	1.136	8%
Alții	393	3%	613	5%
Total	12.612	100%	12.850	100%

Schimbări profunde în privința structurii populației pe naționalități s-au produs în perioada 1945-1956 datorită cauzelor arătate la capitolul istoricul localității. În această perioadă a crescut mult procentul ce reprezintă populația româ-

Fig. 22

nă (vezi fig. 22). Din graficul amintit se constată că românii au crescut cu 11,13 % în schimb populația de naționalitate germană, maghiară și alte naționalități au scăzut ca procent cu 5,36 %, 1,02 % și respectiv cu 4,76 %.

Tabelul nr. 6
Populația pe naționalități la data de 15 III 1966

Naționalitatea	Sântana	Caporal Alexa	Total	%
Români	5.532	1393	6.925	48.41%
Germani	317	-	317	2.15%
Maghiari	6.844	-	6.844	47.82%
Alții	233	-	233	1.62%
Total	12.926	1.393	14.319	100%

4. Mișcarea naturală și migratorie a populației

Cel mai important fenomen demografic este natalitatea. El constituie unul din factorii de bază ai creșterii populației. În anul 1956 natalitatea a fost de 22,5 %, pentru ca să scadă într-un ritm foarte accentuat ajungând în 1966 numai la 13,9%. În 1967 a crescut la 22,7 % datorită sistemului de măsuri medico-sanitare și de sprijinire materială a familiilor cu mai mulți copii, sistem îmbunătățit și la lărgit în anul 1966. Totuși considerăm că acest coeficient al natalității este cu mult mai mic decât al țării care a fost în 1967 de 27,4 %.

În anul 1956 mortalitatea atins coeficientul de 10,9 % având mici fluctuații până în 1964 când a fost cel mai scăzut de 7,3 %. În 1966 a crescut din nou la 9,2%.

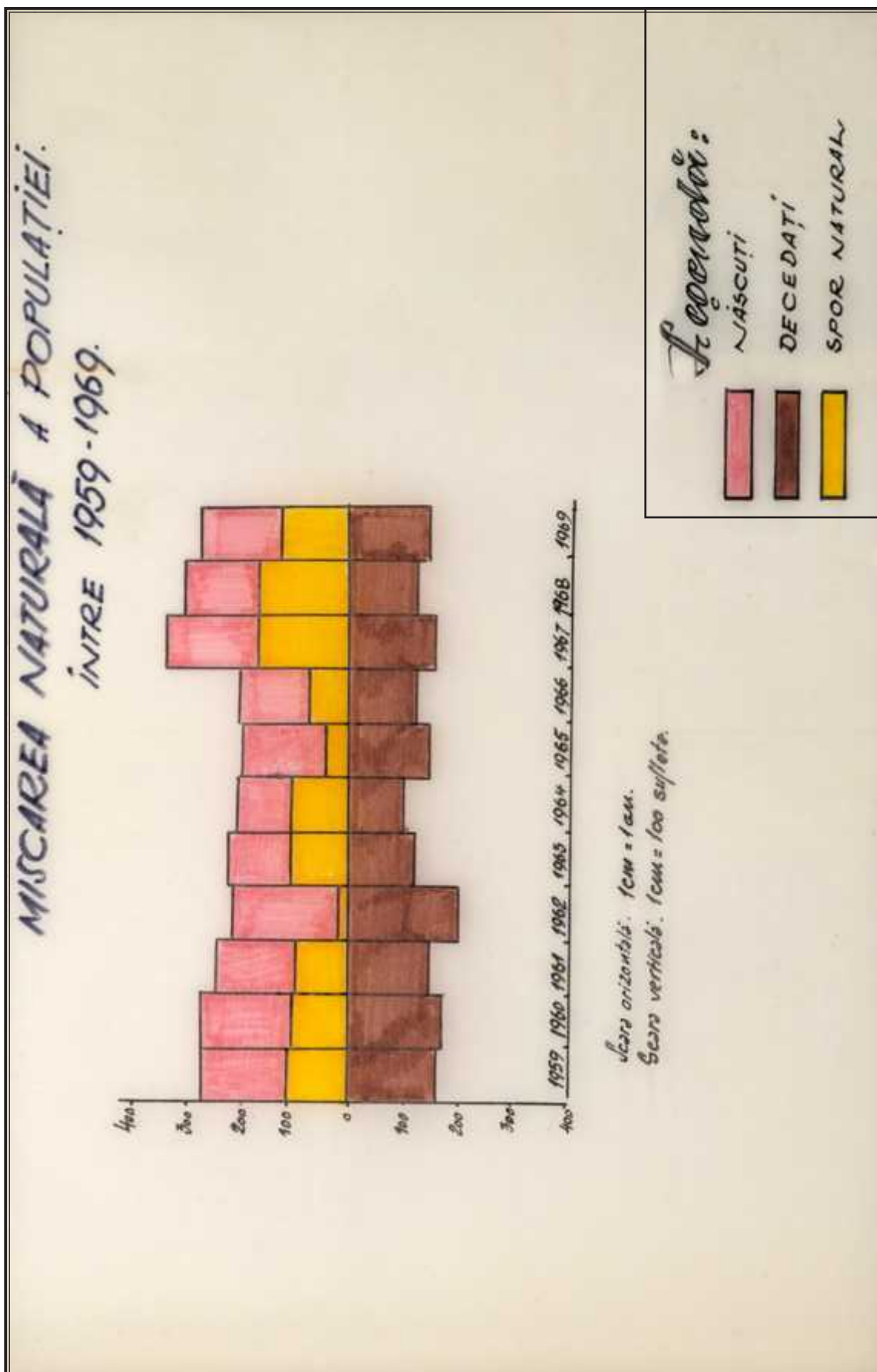
Sporul natural este cuprinsă între 15 în 1962 și 171 suflete în 1967. În continuare voi prezenta în cifre absolute sporul natural pe perioada 1959-1969. Același lucru se poate vedea și din fig. 23.

Tabelul nr. 7

	1959	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966	1967	1968	1969
Născuți	270	267	236	212	216	199	195	200	330	297	271
Decedați	163	168	148	197	118	102	152	133	159	130	153
Spor nat.	107	99	88	15	98	97	43	67	171	167	118

Fig. 23

Față de coeficientul de 6,1 % în 1960 și 18,1 % în 1967 cat a fost pe țară, în comuna Sântana a fost de 4,6 % și respectiv 11,7 %. Deși a crescut cu mai mult decât dublu totuși este cu 6,4 % mai puțin decât media pe țară.

Industrializarea socialistă a țării constituie principalul factor care determină mișcarea migratorie a populației. Ca urmare a mecanizării tot mai intense a agriculturii, populația eliberată din acest sector al producției este absorbită tot mai mult de industrie, construcții, transporturi și alte sectoare ale economiei naționale. Numărul obiectivelor economice crește însă în așa măsură încât absoarbe disponibilul de forță de muncă de la sate .

În privința mișcării migratorii se poate constata că în perioada 1959-1966 numărul celor sosiți este mai mic decât a celor plecați. Sporul migratoriu este negativ și variază între 10 în 1964 și 123 persoane în 1959. Populația care pleacă se îndreaptă mai mult spre municipiul Arad. În număr mai mic semn dreaptă și spre Timișoara, Chișineu-Criș, Pâncota. Prezint în continuare în cifre absolute mișcarea migratorii e pe perioada 1959-1966.

Tabelul nr. 8

	1959	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966
Sosiți	125	101	41	111	90	163	163	172
Plecați	248	204	139	155	183	173	176	186
Spor migrat.	-123	-103	-98	-44	-93	-10	-13	-14

Mișcări migratorii ritmice pentru muncă se practică în exploatările forestiere unde se deplasează în fiecare an între 50-70 locuitori, mai mult la ocoalele silvice din localitățile: Sebiș, Moneasa, Gurahonț, Bârzava, Săvârșin etc .

5. Structura populației pe sexe și grupe de vârstă

Studiul structurii populației pe sexe prezintă un aspect de o deosebită importanță pentru economia comunei.

În ceea ce privește structura populației pe grupe de vârstă ea se poate vedea din tabelele și graficele următoare (vezi fig.24, 25 și 26).

Tabelul nr. 9 - Populația la recensământul din 1870

Grupa de vârstă	Sfânta Ana V.	Sfânta Ana N.	Total
Până la 6 ani	776	827	1.603
De la 7-10 ani	408	484	892
De la 11-20 ani	980	1.264	2.244
De la 21-30 ani	561	717	1.278
De la 31-40 ani	549	535	1.084
De la 41-50 ani	473	454	927
De la 51-60 ani	254	270	524
De la 61-70 ani	138	183	321
De la 71-80 ani	31	57	88
De la 81-90 ani	2	11	13
De la 91-100 ani	1	2	3
Total	4.173	4.804	8.977

Tabelul nr. 10 - Populația la recensămintele din 1900 și 1910

Grupa de vârstă	1900	1910
Sub 6 ani	1.855	1.713
De la 6-11 ani	1.617	1.552
De la 12-14 ani	682	783
De la 15-19 ani	1.141	1.245
De la 20-39 ani	2.790	2.726
De la 40-59 ani	1.898	2.021
Peste 60 ani	682	784
Total	10.665	10.824

Structura pe sexe a populației comunei noastre arată o ușoară preponderanță a femeilor 51,33 procente în 1930, 52,75 % în 1956 și 50,97 % în 1966. Ponderea femeilor a scăzut de la recensământul din 1956 cu 1,78 %, fiind chiar mai mică decât a țării care este 51%.

În anul 1966 Sântana dispunea de o populație matură (între 14-54 ani femei și 14-59 ani în bărbați) în proporție de 57 %, mai puțin decât media pe țară cu 3 %. Totuși se poate constata că aproape 2/3 din populația comunei era aptă pentru producție, factor deosebit de pozitiv în asigurarea necesarului forței de muncă și în general în dezvoltarea economică și socială a comunei.

Tabelul nr. 11

Structura populației pe sexe în 1930, 1956 și 1966

Data	Total	Bărbați	%	Femei	%
29.12.1930	12.567	6.117	48.67%	6.450	61.33%
21.02.1956	13.457	6.359	47.25%	7.098	52.75%
15.03.1966	14.319	7.021	49.03%	7.298	50.97%

Fig. 24

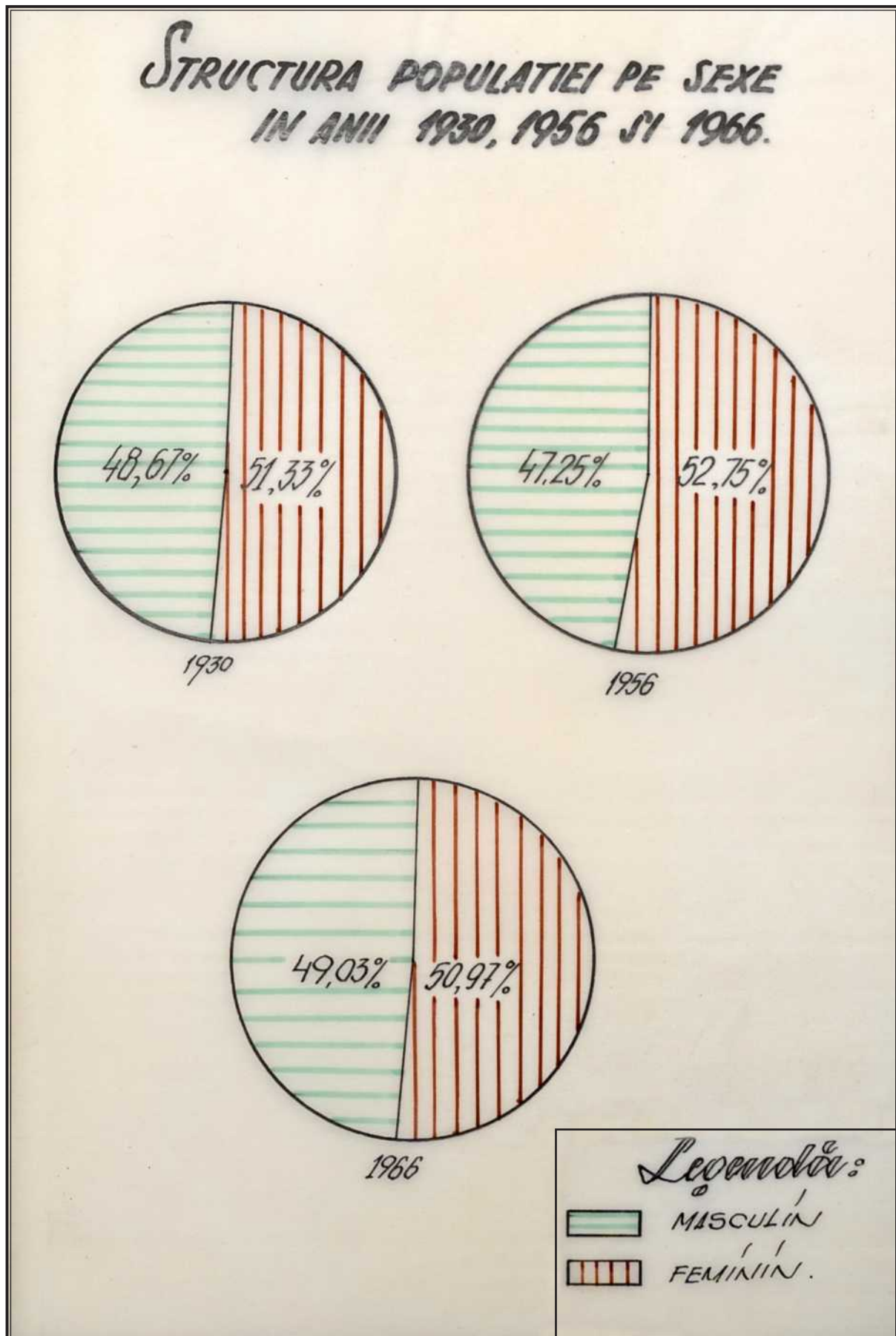

Fig. 25

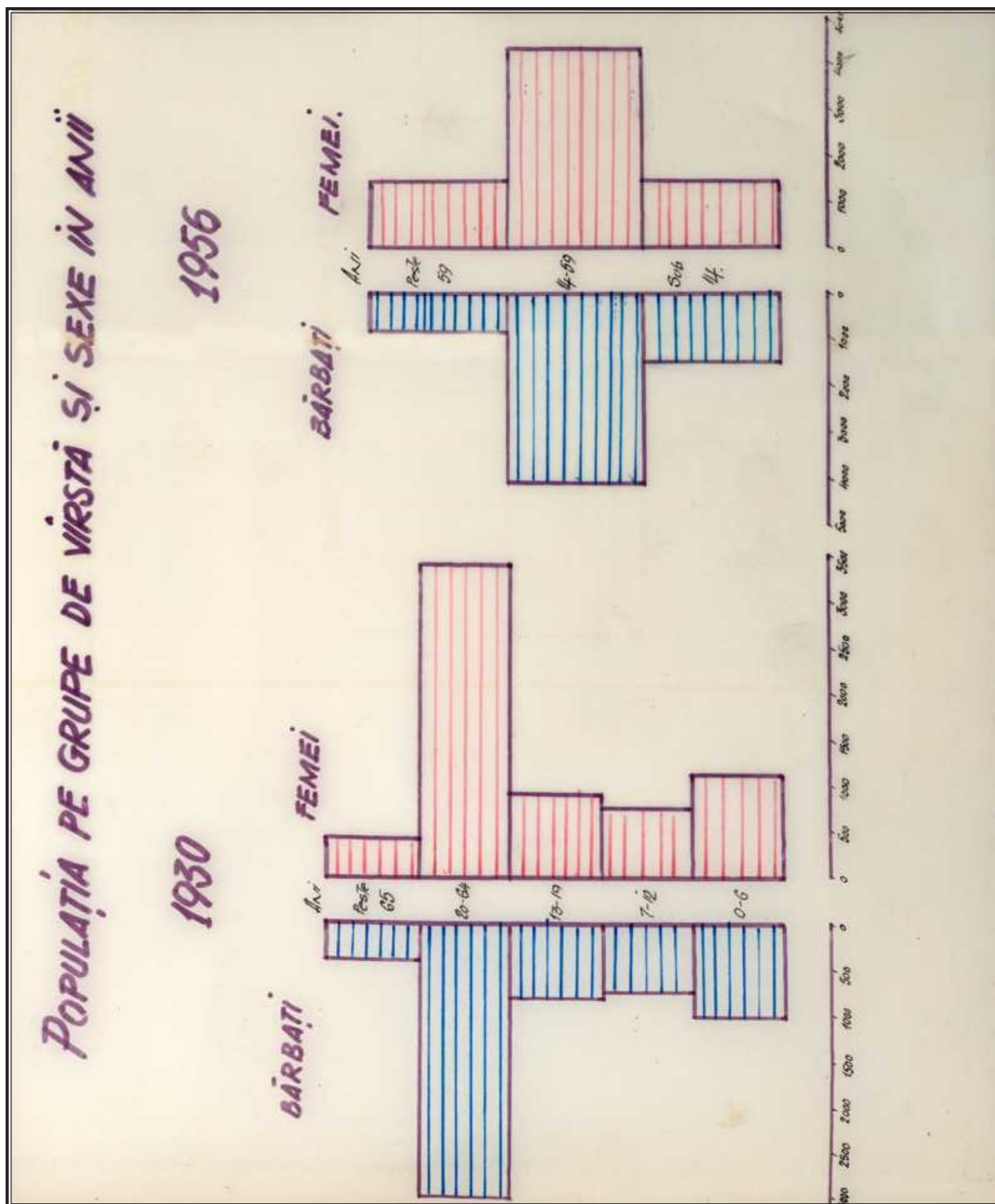
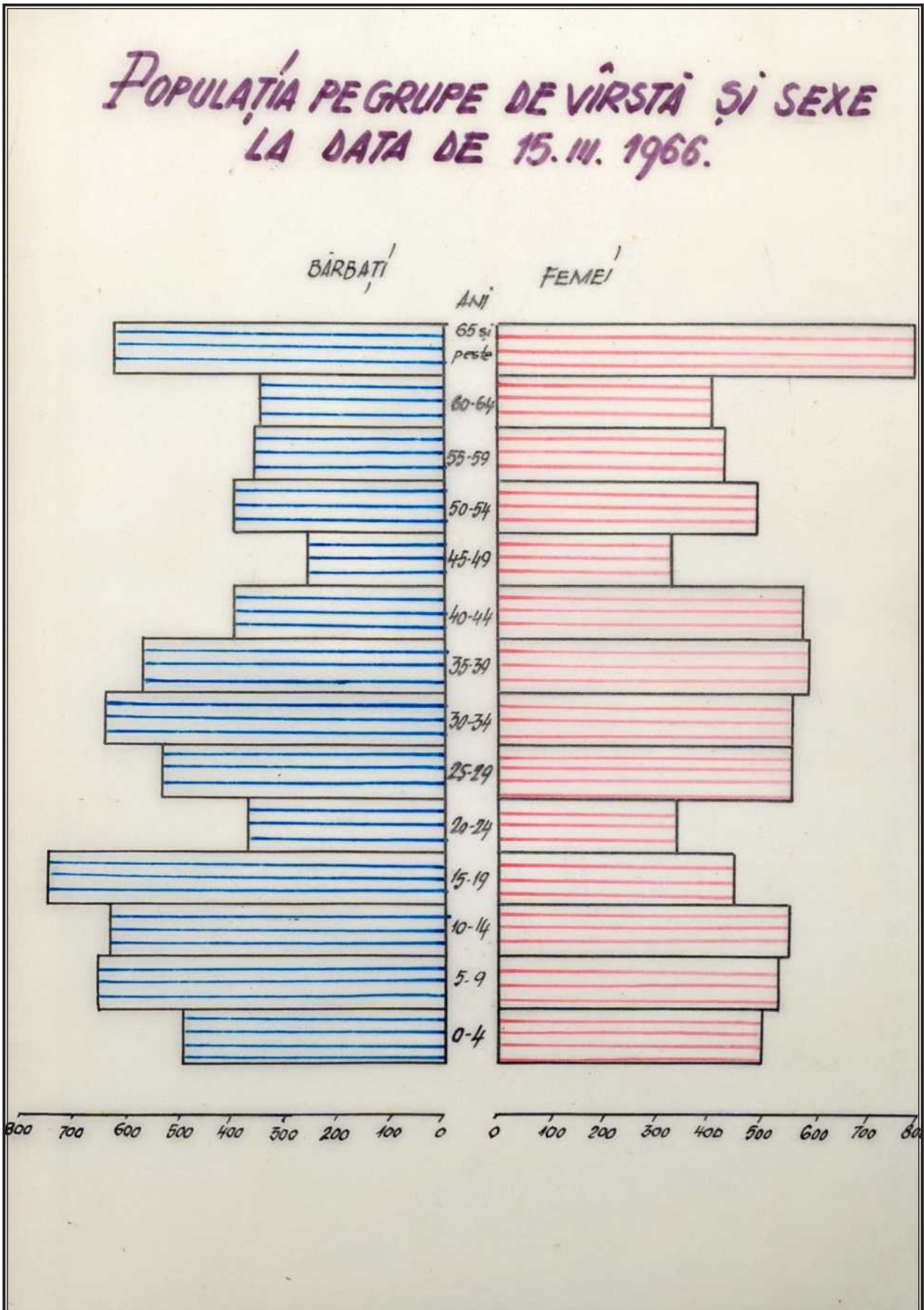

Fig. 26

6. Densitatea populației

Densitatea populației în decursul anilor înregistrat schimbare adânci . Calculată la suprafața actuală densitatea populației se poate vedea din tabelul următor:

Tabelul nr.12

Anii	1835	1870	1900	1910	1920	1930	1956	1966	1970
Densit/ Kmp	80,7	98,7	114,6	116,8	115,5	114,1	122,3	130,1	134,2

În general se observă că într-o perioadă de 135 de ani densitate comunei Sântana a crescut de la 80,7 loc./kmp în 1835 la 134,2 loc./kmp în 1970. Totuși se observă și o scădere de la 116,8 loc./kmp în 1910 la 114,1 loc/kmp în 1930 care se datorează faptului că în Primul Război Mondial și Sântana și-a adus contribuția prin jertfe omenești. Față de densitatea medie a țării din 1966 de 80,4 loc./kmp Sântana a avut cu 49,7 loc./kmp mai mult.

Calculată densitatea numai la intravilan, vom obține pentru anul 1970 în localitatea Sântana 19,4 loc.ha și 24,4 loc./ha în localitatea Caporal Alexa duc la o densitate relativ scăzută în intravilan sunt legate de:

- Suprafața mare a locurilor de casă;
- Existența zonelor verzi;
- Suprafață mare ocupată de străzi etc

Consider că folosind mai rațional spațiul intravilan densitate va putea să crească.

7. Populația activă și structura profesională

Marile transformări sociale-economice produse în țara noastră s-au răsfrânt și asupra economiei și populației din comuna Sântana care și-a schimbat structura de clasă și repartizare ei pe ramuri.

Datele din 1835 ne arată populația ca iobagă pe moșia lui Iacob Bibics de Deva, care era de origine bulgară, apoi pe moșia grofului Fekete de origine maghiară. În 1835 „poporul - spune Fabian Gabor - în general sânguincios și străduitor, sunt între ei și arendași înzestrați, crescători de vite și comercianți,

cărăuși, vreo 150 diferiți meseriași mai ales foarte mulți cizmari¹, situație ce reprezenta Sfânta Ana Nouă. În Sfânta Ana Veche era un teren urbarial de 228 jugăre, unde populația se ocupa cu munca agricolă, cu cărăușia, creșterea vite-
lor cornute, oilor obișnuite.

Dezvoltarea capitalismului de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea face din Sântana o localitate în care datorită târgurilor anuale și săptămânale, se dezvoltă diferite îndeletniciri meșteșugărești care sunt în acea vreme destul de numeroase după cum arată „Comunicarea statisticii maghiare din 1900-1910 și publicată la Budapesta în 1902 și 1912”.

Calculate cu aproximație brațele de muncă în 1970 , 1900 și 1910, socotind populația între 14-60 de ani se obține un procent de 52 %, 54 % și respectiv 55 %. În 1956 populație era între 14-59 ani reprezenta 83 %. Tot potrivit aceluiași recensământ în comună erau 8406 populație activă ceea ce reprezenta un procentaj de peste 62 % (În Sântana 63 % și 59 % în Caporal Alexa).

În 1966 populația activă și inactivă reprezenta fiecare 50 %. În continuare voi prezenta populația activă pe diferite ramuri de producție, pe sexe și pe cele două localități ce compun comuna Sântana.

Tabelul nr. 12

Localitatea		Total	Industrie	Con- strucții	Agricul- tură	Circ. mărfu- rilor	Înv. Cult. Ocot. Sănăt..	Celelalte ramuri
Sântana	Total	6351	1357	318	3646	265	242	523
	M	3671	1052	260	1669	184	94	412
	F	2680	305	58	1977	81	148	111
Caporal Alexa	Total	825	68	10	669	2	20	56
	M	434	66	10	293	1	11	53
	F	391	2	-	376	1	9	3
Total comună		7176	1425	328	4315	267	262	579
Procentaj		%	1952	4,57	60,13	3,72	3,65	8,08

Această situație se poate vedea și în graficul cu structura populației active din anul 1966 (vezi fig. 27). Tot din acest grafic se poate vedea că localitatea Sântana deține un procent mai mic de populație activă în agricultură de 57,43 % față de 60,13 % cât are întreaga comună, în schimb populația activă din celelalte sectoare de activitate deține procente mai ridicate față de totalul pe comună.

Acest lucru este explicat prin faptul că populația activă, eliberată din agricultură are condiții optime de a lucra atât în comună în alte sectoare cât și în alte localități.

1 Fabian Gabor – Descrierea Județului Arad, Budapesta, pag. 78.

Fig. 27

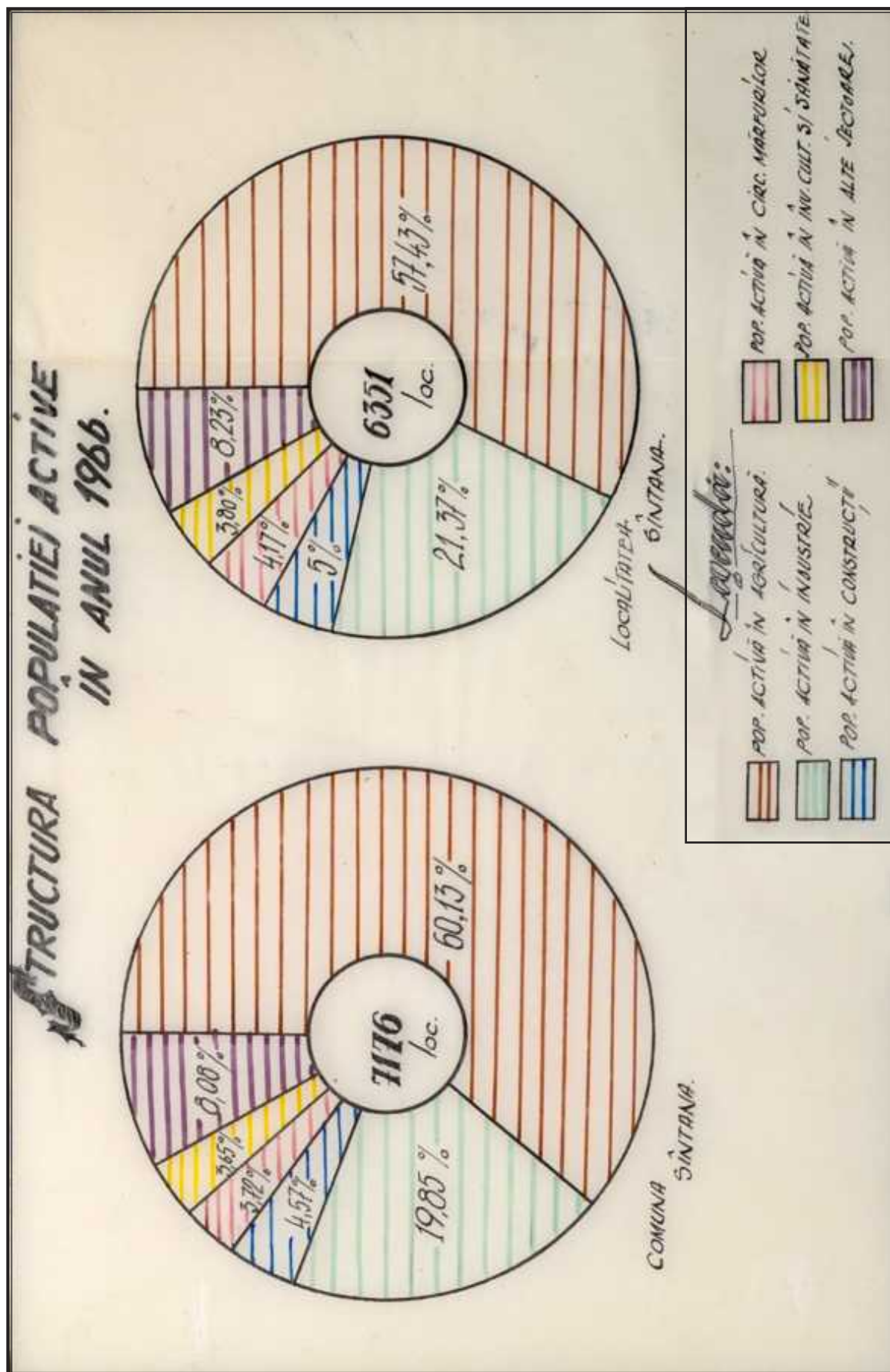

Fig. 28

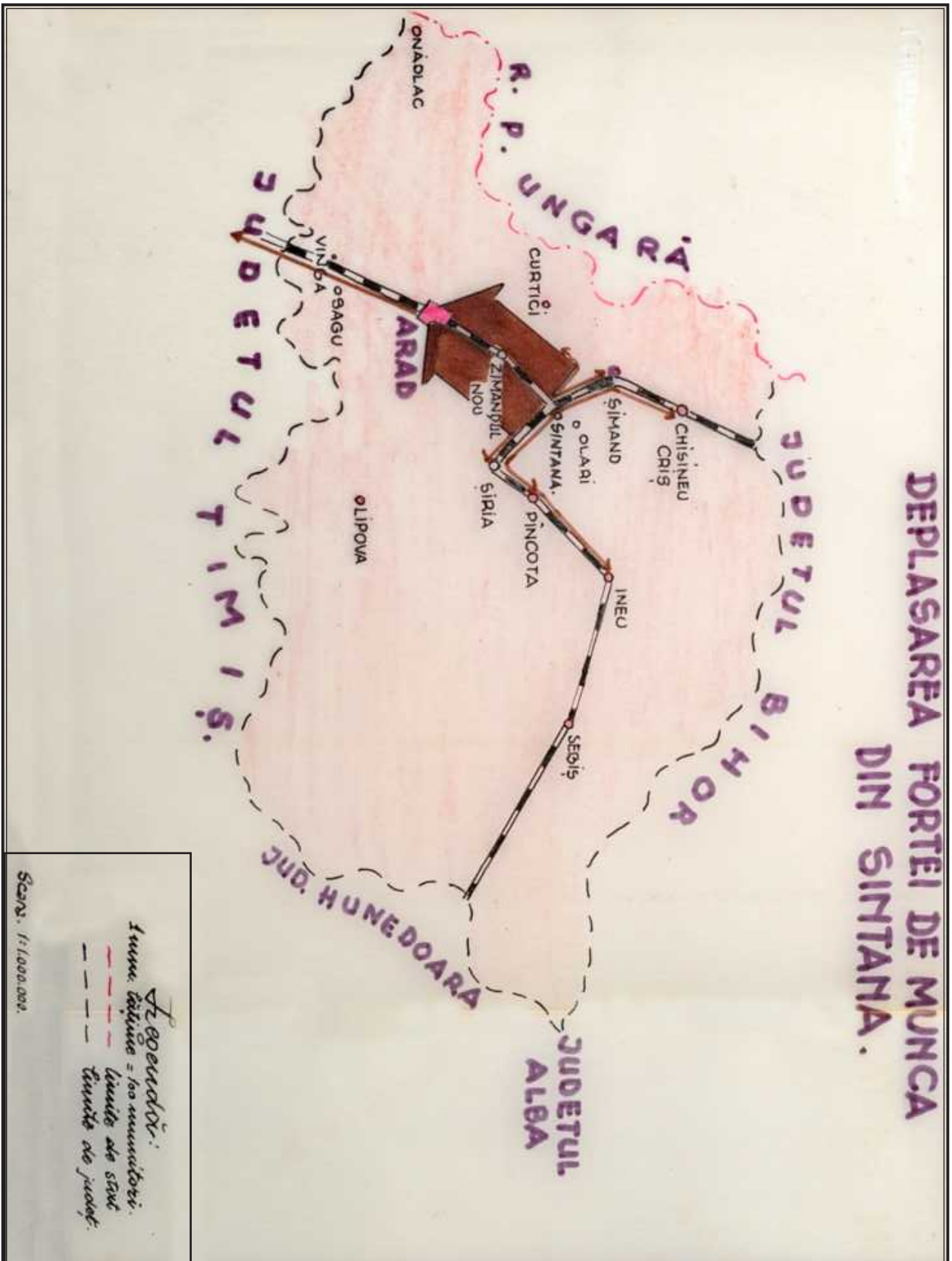
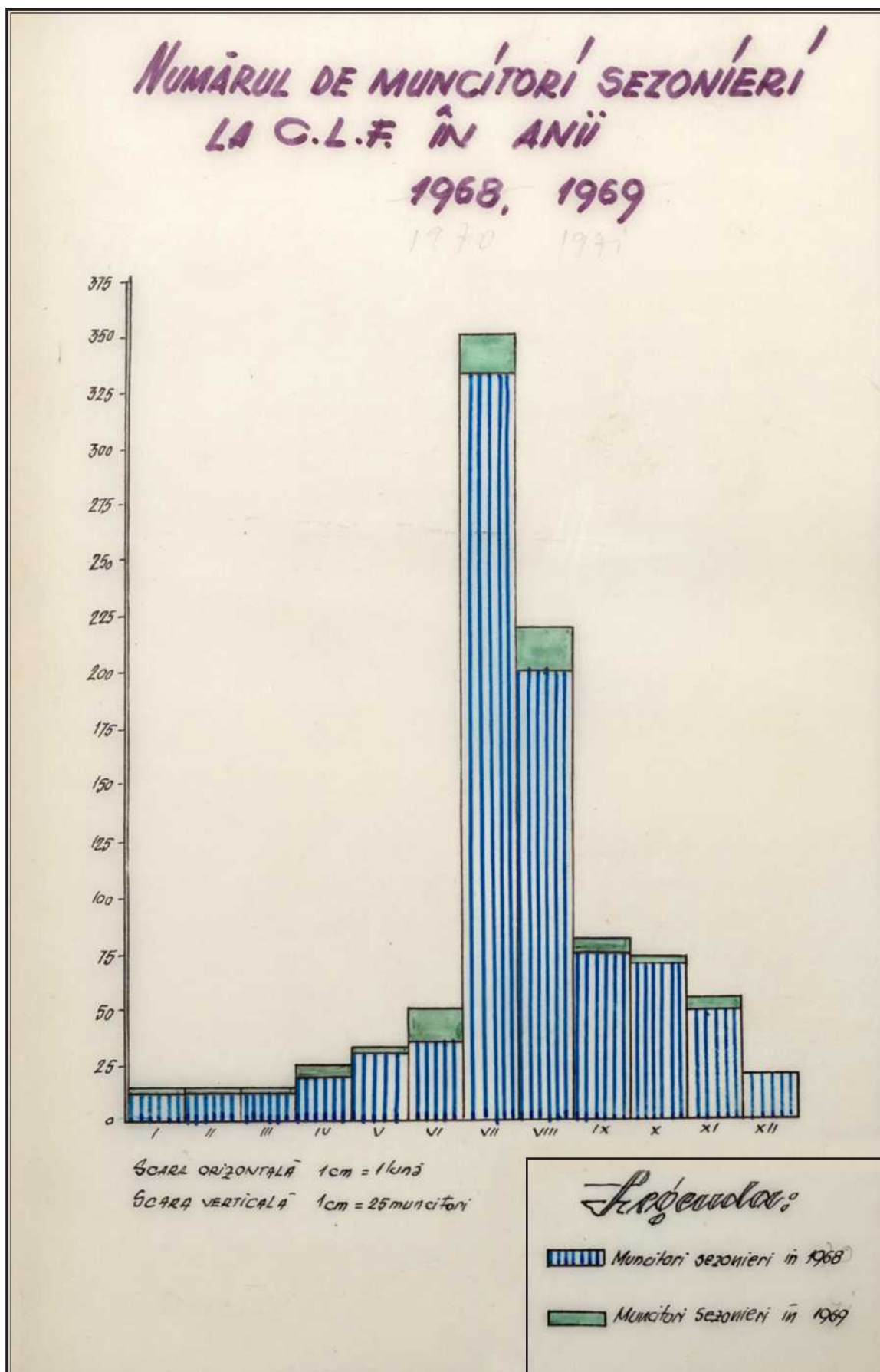

Fig. 29

Pendularea forței de muncă are o tradiție destul de mare . Astfel recensământul din 1930 ne spune că populația flotantă era în Sântana de 315, în schimb în Caporal Alexa doar de 40 persoane.

Populația ce pendulează din localitatea Sântana se poate vedea din fig. 28 și în 1970 se prezenta astfel:

La Arad 1731 din care 447 la UVA, 176 la UTA, 30 la Teba, 31 la Tricoul Roșu, 191 la CFR, 667 la Strungul, 77 la Fabrica de mobilă, 24 la Cooperativa meșteșugărească, 22 la Combinatul militar, 22 în comerț, 24 la ITA, 31 la CLF, 27 la Elecrometal, 11 la Progresul, 14 la Fabrica de confecții, 80 în construcții, 15 la IAS Sere și 428 în alte sectoare.

La Chișineu-Criș pendulează 74 din care 21 la IJIL „Crișul”, 11 la IMA, 21 la Cooperativa meșteșugărească și în alte sectoare.

La Pâncota 39 din care 31 la Fabrica de mobilă, 6 la Fabrica de cărămidă și doi în alte sectoare.

Mai pendulează la Ineu 3, la Șiria 4 la Timișoara 9, la IAS Scânteia 51, 29 la IAS Utviniș, 9 la Zimand, 7 la Șimand și 57 în alte localități.

În total pe localitatea Sântana pendulează 2014 locuitori ceea ce reprezintă peste 15 % din întreaga populație și circa 27 % din populația activă.

Tot în localitatea Sântana sunt 1280 de salariați permanenți dintre care cei mai mulți la IMA, gara CFR, școli, spitale, fabrica de cărămidă, de mobilă, CLF etc. Muncitori sezonieri sunt mai mulți la CLF, unde în 1968 atins cifra de 881 iar în 1969 de 938 (vezi fig. 29). Din graficul amintit se mai constată că numărul cel mai mare îl atinge în luna iulie urmată de august, datorită cantităților mari de legume și fructe livrate prin acest centru.

În concluzie, se poate afirma că prin reforma agrară s-a lichidat exploatarea țăranimii. Această reformă a prefațat dezvoltarea și ridicarea țăranimii, iar înființarea cooperativelor agricole de producție a făcut din țăranimea comunei Sântana o țăranime unită și înfrățită în scopul de a prospera. Încheierea cooperativizării agriculturii aduce schimbări esențiale și în structura de clasă a țăranimii noastre, care își organizează viața pe baza proprietății obștești asupra mijloacelor de producție, a muncii în comun și repartiției după cantitatea și calitatea muncii depuse. Ea este principalul aliat al clasei muncitoare care după cum am văzut în Sântana are o pondere destul de apreciat în populația activă.

Se găsesc și mulți intelectuali care împreună cu muncitorii și țăranimea cooperatistă contribuie la dezvoltarea economică, socială și culturală a comunei Sântana.

8. Nivelul de trai material și cultural al populației

Obiectivul central al politicii Partidului și statului nostru este creșterea continuă a bunăstării materiale și a nivelului cultural al oamenilor muncii. În vederea împlinirii lui se construiesc uzinele, fabricile, combinatele înzestrate cu mașini de înaltă productivitate, se mecanizează și chimizează agricultura, se înalță termo și hidrocentrale, școli și facultăți, locuințe și cinematografe, cluburi și cămine culturale, policlinici și dispensare, se aștern drumuri noi de fier, șosele etc.

Succesele țării noastre în dezvoltarea economiei și culturii, în ridicarea nivelului de trai al poporului obținute în anii de la eliberare – o perioadă istorică relativ scurtă – stârnesc admirația în lumea întreagă cu atât mai mult cu cât se știe ce situație grea am moștenit de la regimul trecut. România se număra în trecut printre țările slab dezvoltate din punct de vedere economic; pe plan social această situație se reflecta în standardul de viață scăzut al populației.

Mare parte din populația comunei Sântana, fără pic de pământ, fără posibilitate de muncă locuia în case cu condiții mizerabile, majoritatea nu frecventau școala, duceau o viață grea, apăsătoare, lipsită de orizont.

Țelul suprem al politicii Partidului nostru îl constituie omul cu nevoile sale, satisfacerea în măsură sporită a cerințelor materiale și spirituale ale maseilor. Fiecare în orice ramură ar fi, are an de an venituri sporite, i se îmbunătățesc continuu condițiile de locuit, toți copiii comunei frecventează școlile potrivit vârștelor, cetățenii maturi își ridică nivelul cultural prin posibilitățile ce au la îndemână: cămin cultural, cinematograf, bibliotecă, radio, televizor etc. Sănătatea îi este apărată prin măsurile de ocrotirea sănătății, prin alimentație mai bună. Potențialul economic al populației din comuna Sântana se vede prin felul cum își ridică nivelul de trai, în modul de a gândi și trăi. Produsele industriale, textile, încălțăminte, obiectele de uz casnic sunt cumpărate de țărani cooperatori, muncitori, intelectual în tot mai mare măsură. Numai față de 1959 în anul 1969 valoarea vânzărilor a crescut cu 300 %.

Întreaga comună pare un șantier, s-a schimbat peisajul ei și populația are mândria de a fi ea făuritorul ei. În ultimii ani s-au construit peste 800 case noi. Confortul, folosirea mașinilor moderne, iluminatul igienic este ajutat de introducerea a curentului electric folosit în case și producție. Pentru prima dată s-a introdus curent electric în 1951 cu ajutorul unui grup electrogen. Curentul de înaltă tensiune s-a introdus în 1961. Numărul abonaților ajuns la 3460 din

Aspect din noul cartier Crișana

care peste 200 cu curent trifazic. Curentul de joasă tensiune este furnizat de 14 transformatoare care alimentează și cele aproape 1000 becuri de pe străzi. Curentul electric e folosit mult și în grădinărie care în ultimii ani are un rol din ce în ce mai mare pentru veniturile mari ce se obțin în special din cultura roșiilor.

Școala generală

Școala Profesională

Cifrele ce urmează arată și ele posibilitățile materiale ale sântănenilor. În comună sunt peste 6000 de biciclete, peste 70 motorete și mai mult de 40 motociclete. Numărul autoturismelor proprietate personală depășind în prezent numărul de 20, al aparatelor de radio de 2500 și al televizoarelor de peste 800.

În anii socialismului s-a obținut succese importante în înfăptuirea revoluției culturale. Creșterea an de an a bazei materiale a învățământului, precum și sporirea continuă a numărului cadrelor didactice, a făcut posibilă asigurarea tuturor condițiilor pentru cuprinderea la învățătură a tuturor copiilor de vârstă școlară. Astfel în Sântana s-au construit 5 localuri de școală cu 36 săli de clasă iar numărul elevilor și al cadrelor didactice a crescut mereu după cum se poate vedea și din situația de mai jos.

Tabelul nr. 13

	1959/1960	1969/1970
Învățământul preșcolar - unități	4	4
- Numărul copiilor	320	485
- Numărul educatoarelor	12	19
Învățământul de cultură generală - unități	3	4
- Numărul elevilor	1.036	2.483
- numărul cadrelor didactice	94	113
Învățământul profesional - unități	-	1
- Numărul elevilor	-	446
- Numărul cadrelor didactice	-	18

În prezent în comună funcționează 4 grădinițe de copii, trei școli generale din care una cu 10 clase, un liceu de cultură generală cu curs de zi și seară și o școală profesională de mecanici agricoli.

În anii construcției socialiste s-a dezvoltat o rețea largă de instituții care răspândesc cultura în rândul maselor. Astfel comuna dispune de trei cămine culturale în care activează peste 200 artiștii amatori ce în diferite concursuri și festivaluri au ajuns până în finală, unele fiind chiar laureate; o bibliotecă comunală cu peste 20000 de volume ce a ocupat locul întâi pe țară în 1960; cinematograful care ajuns în 1969 să realizeze 145.710 spectatori.

S-au obținut realizări importante și în domeniul ocrotirii sănătății. Comuna dispune de un spital cu 85 paturi și patru secții: maternitate, pediatrie, interne și stomatologie; două circumscripții medicale, din care una are local nou. Numărul medicilor este de 10 iar al personalului mediu sanitar depășește 20. De asemenea s-a amenajat și o baie populară.

Prin grija C.A.P. „Viața Nouă” s-a construit în anul 1957 în stațiunea balneoclimaterică Moneasa o casă de odihnă care are o capacitate de cazare de 100 de locuri.

În comună a funcționat timp de 12 ani și o stație de malarie și helmintiaze care deservea trei raioane din fosta regiune Crișana.

Datorită acestor realizări, precum și organizării diferitelor acțiuni și campanii sanitare de mare amploare, au fost lichidate numeroase boli care constituiau adevărate flagele în rândul populației.

O mare dezvoltare a luat-o și activitatea de Cultură Fizică și Sport, căpătând un caracter de masă. În cadrul competițiilor sportive se întrec un mare număr de tineri care au echipe de fotbal, handbal, volei etc.

Bunăstarea locuitorilor din comuna Sântana te întâmpină de la poartă la fiecare casă. Pe lângă aceasta, fiecare are un prisos pe care îl depune la CEC. Numărul de purtătorilor depășind cifra de 4000 în 1969.

Dispensarul din Comlăuș

CAPITOLUL III

PROFILUL ECONOMIC ȘI FUNCȚIILE COMUNEI SÂNTANA

1. Formarea profilului economic al localității

Sântana, comună care a luat ființă în evul mediu, în statul feudal maghiar, a urmat la început drumul de dezvoltare al statului respectiv. Fiindcă n-a posedat bogății minerale rămâne un sat agrar de iobagi.

Situația de târg la care trece din anul 1748 a impus dezvoltarea unor meserii, întrucât produsele lor erau cerute în acea vreme. Primele cunoștințe despre apariția meseriilor în Sântana sunt menționate în documentul din 1835 care amintește de existența unui număr de 150 diferiți meseriași în care predominau cizmarii. În Comlăuș însă nu erau meseriași, singura ocupație acolo a fost muncă agricolă de iobagi și cărăușia. De asemenea creșteau vite cornute mari și mici.

Dezvoltarea capitalismului de la sfârșitul secolului al 19-lea și începutul secolului al 20-lea în Imperiul austro-ungar cuprinde în dezvoltarea sa și comuna Sântana. Se dezvoltă meseriile existente și se înființează noi ramuri cerute în acea vreme. Datele din anii 1900 și 1910 ne arată că pe lângă cismăritul care era cel mai dezvoltat înainte, se înființează noi meserii ca de exemplu: tăbăcăritul, morăritul, olăritul etc. Se remarcă progresul făcut în această direcție de către Comlăuș, care după cum am văzut, în 1835 era complet lipsit de meserie.

După primul război mondial au rămas aceleași meserii cu aceleași tradiții și organizare. Fiecare patron (maistor) își conducea atelierul în care munceau calfe și ucenici.

Crizele economice repetate și faptul că meseriile s-au răspândit prin celelalte comune au făcut ca să se reducă mai târziu numărul lor din Sântana.

În agricultură la început situația era caracteristică societății feudale. Țăranii din Sântana erau iobagi și jeleri. În 1771 comuna primește un „urbariu” din care se poate constata că atunci existau 254 familii de iobagi, două de je-

leri. Iobagii posedau împreună 424 și $\frac{3}{4}$ iugăre pământ de casă, 3192 iugăre teren arabil, 1432 iugăre câmpie și vie. Stăpânul lor de atunci, groful Fekete Gheorghe de Galantha, comite al Aradului, li se pretindea să presteze pe an 6330 și $\frac{1}{2}$ zile de robotă cu carul de două vite sau 12.669 zile cu mâna. Anual erau siliți să predea nobilului 12 stânjeni de lemne, 121 ocale de unt, 243 cocoși îngrășați și 1461 de ouă. Fiecare iobag mai era obligat să plătească un galben de aur și a noua parte din produsele naturale: miere de stup, cânepă, în carne de miel, vin etc. Dacă iobagul nu se prezenta la robotă era pedepsit cu 12 lovituri cu un bici din curele împletite.

Revoluția din anii 1848-1849 desființase iobăgia și a trecut pământul urbariar în proprietatea țăranilor. Iobagii și țăranii trec sub o altă exploatare, aceea a capitalismului care începuse să se dezvolte. În rândul țăranimii apare diferențierea, tot mai numeroase erau cazurile când țăranii își pierdeau micile proprietăți devenind proletari agricoli fiind siliți să muncească la proprietari. În accentuarea diferențierii țăranimii au avut un rol important și băncile.

Conform statisticilor oficiale din anul 1900, 39,94 % din populația agricolă erau slugi sau muncitori, iar 84,4 % erau țărani săraci cu posesiuni sub 10 iugăre. Ținând seama că în acest timp în hotarul comunei Sântana se practica încă sistemul gospodăririi în 3 tarlale, printre cei 509 proprietari agricoli arătați în statistică, cu cei 6 proprietari și 11 mari arendași cu peste 100 iugăre formau doar o minoritate (1,66%).

În rândul populației paupere au fost înglobați și 31 zilieri, 103 servitori și cifra ridicată a calfelor și ucenicilor (289), ocupați în diverse meșteșuguri exercitate în comună.

După primul război mondial a continuat stratificarea țăranimii; proprietarii acaparau tot mai mari averi în suprafețe și exploatau pe argați, pe proletarii agricoli de aici. Recoltarea se făcea la grâu $\frac{1}{14}$ sau $\frac{1}{15}$, iar porumbul era lucrat în dijmă, a treia sau a patra, ca pe urmă să se considere și aceasta o favoare, a fost desființată. Lucrările au început să fie remunerate în bani. Mulți dintre ei părăseau comuna și deveneau servitori (slugi) la bogătașii din Banat. Pentru ieșirea din impas se împrumutau la bănci care de cele mai multe ori le înghițeau și puținul pământ sau casa pe care o aveau.

Cu toată vechimea sa, creșterea animalelor a avut însă, în trecut, un caracter extensiv, baza furajeră reducându-se e la folosirea pe scară largă a pășunilor și fânețelor naturale, mai puțin folosindu-se produse rezultate din cultura cerealelor. Insuficienta dezvoltare a culturilor furajere, pășunatul abuziv, predominarea raselor inferioare, slab productive, sacrificiile neraționale și pagube

pricinuite în timpul celui de-al doilea Război Mondial, au dus la reducerea considerabilă a efectivului de animale.

După legiferarea reformei agrare din 22 martie 1945, care la acea dată pe teren era în plină desfășurare, și în comuna Sântana se desființează proprietățile mari a căror pământ trece la țărani cu pământ puțin sau fără pământ. Țăranii săraci de aici au beneficiat imediat de măsurile de apărare împotriva exploatării chiaburești.

Plenara CC al PCR din 3-5 martie 1949 găsește ecou în sufletul țăranilor de aici și astfel la 26 februarie 1950 ia ființă C.A.P. „Viața Nouă”, nucleul constituindu-l 35 familii cu 169 ha.

Întovărășiri agricole, ca forme simple de cooperare socialistă în agricultură a constituit pentru sântăneni, o bună școală de convingere despre avantajele muncii în comun, pe suprafețe mari și cu folosirea metodelor agrotehnice înaintate. Astfel au fost create întovărășirile: 23 August, 6 Martie, 7 Noiembrie și Libertatea. Acestea au convins pe țăranii săraci să treacă la formarea superioară, la cooperativa agricolă de producție. Crește numărul familiilor an de an și pe lângă vechea cooperativa agricolă de producție se înființează una în satul caporal Alexa și alta în Sântana.

În primăvara anului 1962 și în comuna Sântana se încheie cooperativizarea agriculturii.

Comerțul, aici s-a dezvoltat din timpul când s-au înființat cele trei târguri săptămânale, care atrăgeau lume din părțile îndepărtate. În această localitate se făcea schimbul între mărfurile de la munte, deal și câmpie. În primele începuturi era practicat foarte mult trocul: ciubere, donițele, oalele, albiile din lemn, fructele erau date în schimbul grâului, porumbului, celor de la șes. La unele mărfuri și în unele cazuri trocul s-a menținut până la cel de-al doilea Război Mondial. Meseriașii își vindeau marfa în schimbul banilor. Mai târziu, odată cu dezvoltarea meseriilor și a căii ferate construite, comerțul devine mai dezvoltat. Era adusă de comercianții din împrejurimi, textila, care era expusă spre vânzare de către stăpâni, ajutați de calfe.

Continuarea dezvoltării comunei Sântana pe linia unei activități intense agricole bine specializate, și împletită cu activități neagricole: industrie, schimburi, transport, meserii etc., au adus la conturarea unui profil economic mixt, comuna Sântana exercitând o serie de funcțiuni bine definite: agricolă, industrială, de transport și de schimb.

2. Funcția agricolă

a. Modul de folosință al terenului.

În anul 1969 teritoriul comunei a fost utilizat în felul următor:

Tabelul nr. 14
Suprafața și structura teritoriului comunei după modul de folosință

	Suprafața totală în ha.	%
Suprafața totală a comunei	11.080	100%
Suprafața agricolă (a-e)	10.280	92,78%
a. Arabil	8.798	79,41%
din care amenajat pentru irigat	650	-
b. Pășuni naturale	1.354	12,23%
c. Fânețe naturale	80	0,72%
d. Vii și pepiniere viticole	21	0,18%
e. Livezi și pepiniere pomicele	27	0,24%
Ape, bălți și stufăriș	55	0,50%
Alte suprafețe	745	6,72%

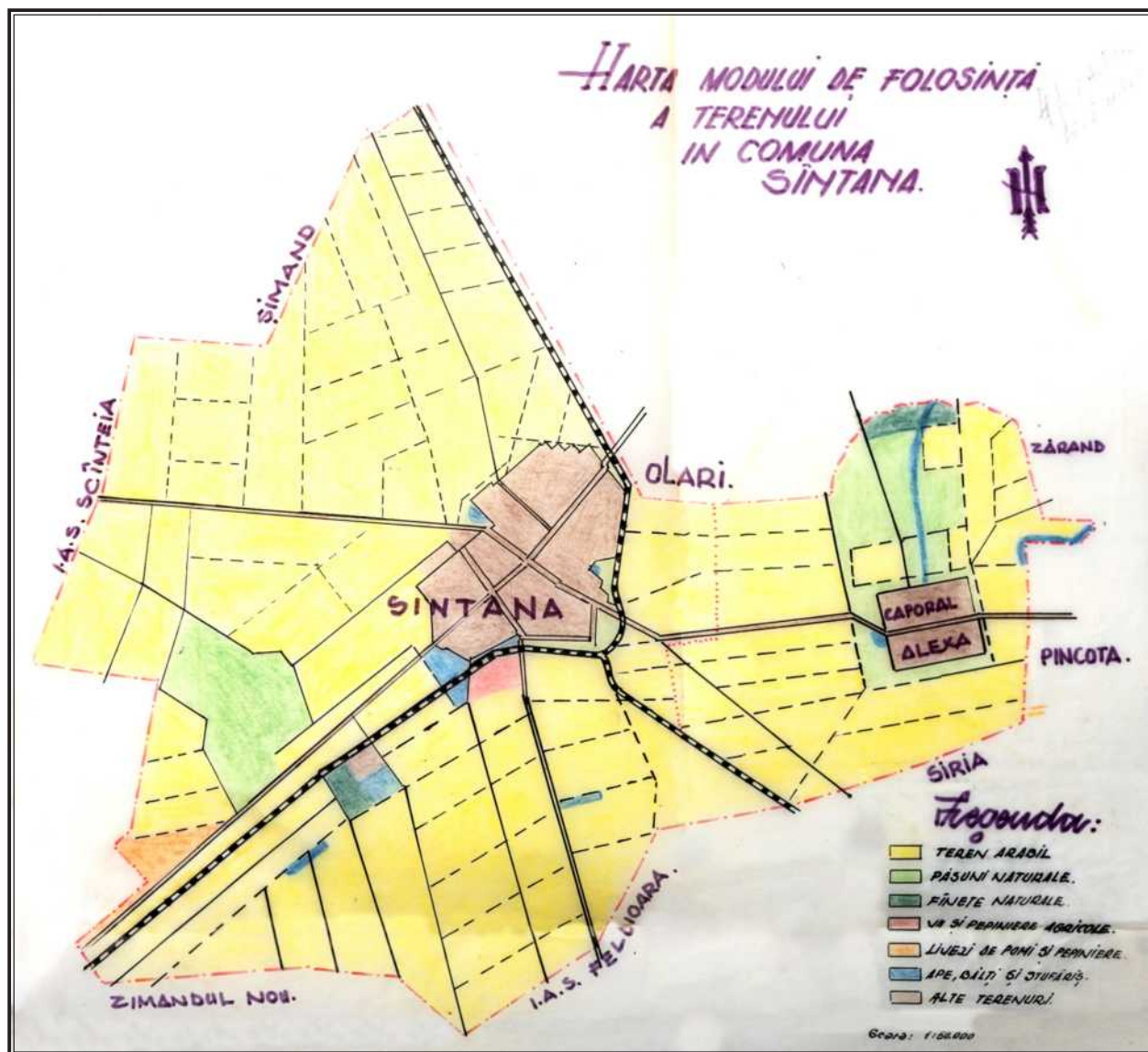
(Vezi fig. 30 – Harta comunei Sântana cu modul de folosință al terenului).

Cea mai mare parte din suprafața comunei reprezintă terenul agricol (92,18%) din suprafața totală a comunei; în cadrul suprafeței agricole, primul loc îl ocupă arabilul (79,41%), restul este reprezentat prin suprafețele ocupate de pășuni și fânețe naturale, care la un loc ocupă 12,95% din suprafața agricolă, iar viile și livezile ocupă 0,42% din aceeași suprafață.

Făcând o comparație a modului de folosință al terenului între anii 1960 , 1965 și 1969 (vezi fig. 31), se constată că suprafața agricolă a crescut cu 483 ha, din care nu mai arabil deține 297 ha. Creșteri mai însemnate în suprafețe sau produs și la pășuni și fânețe naturale cu 234 ha.; în schimb suprafața ocupată cu vii și livezi a scăzut de la 96 ha. la 48 ha., viile fiind nerentabile au fost scoase de pe 30 ha. A crescut în schimb suprafața ocupată cu bălți și stufăriș de la 17 la 55 ha., datorită faptului că în satul Caporal Alexa, zona mlăștinoasă s-a extins. A crescut și suprafața ocupată cu alte terenuri prin construcțiile făcute de cooperativele agricole de producție și prin mărirea vetrei localității Sântana.

În ansamblul măsurilor care s-au luat pentru dezvoltarea intensivă și multilaterală a agriculturii, irigațiile ocupă un loc însemnat. Suprafața irigată a

Fig. 30

fost în 1960 doar de 61 ha., ajungând în 1969 la 650 din care 550 ha. numai la CAP „Viața Nouă”. Apa pentru irigații este asigurată din bălțile de la Fabrica de cărămidă și din fântânile forate în perimetrul CAP Comlăuș.

Considerăm că pe viitor se impune ca în această zonă să se continue cu extinderea suprafețelor irigate, iar perimetrul C.A.P. Caporal Alexa să înceapă lucrări hidro-ameliorative.

b. Nivelul tehnic al agriculturii.

Prin crearea și dezvoltarea industriei constructoare de mașini agricole și tractoare, a fost posibil ca agricultura să fie dotată în proporții din ce în ce mai ample, din producție proprie, cu baza tehnică de mecanizare.

În anul 1947 s-a înființat Centrul de închiriat mașini și tractoare, iar în 1948 se înființează S.M.T. Sântana (azi I.M.A). La început numărul tractoarelor și mașinilor agricole, cum era și firesc, a fost mic (69 tractoare, 2 semănători, 6 pluguri), azi însă ele ajungând la 263 tractoare și 558 mașini agricole. Dinamica creșterii tractoarelor și mașinilor agricole la IMA Sântana se poate vedea și din fig. 32.

Această creștere a dus la scăderea suprafețelor ce revin pe un tractor fizic sau pe o mașină agricolă.

Tabelul nr. 15

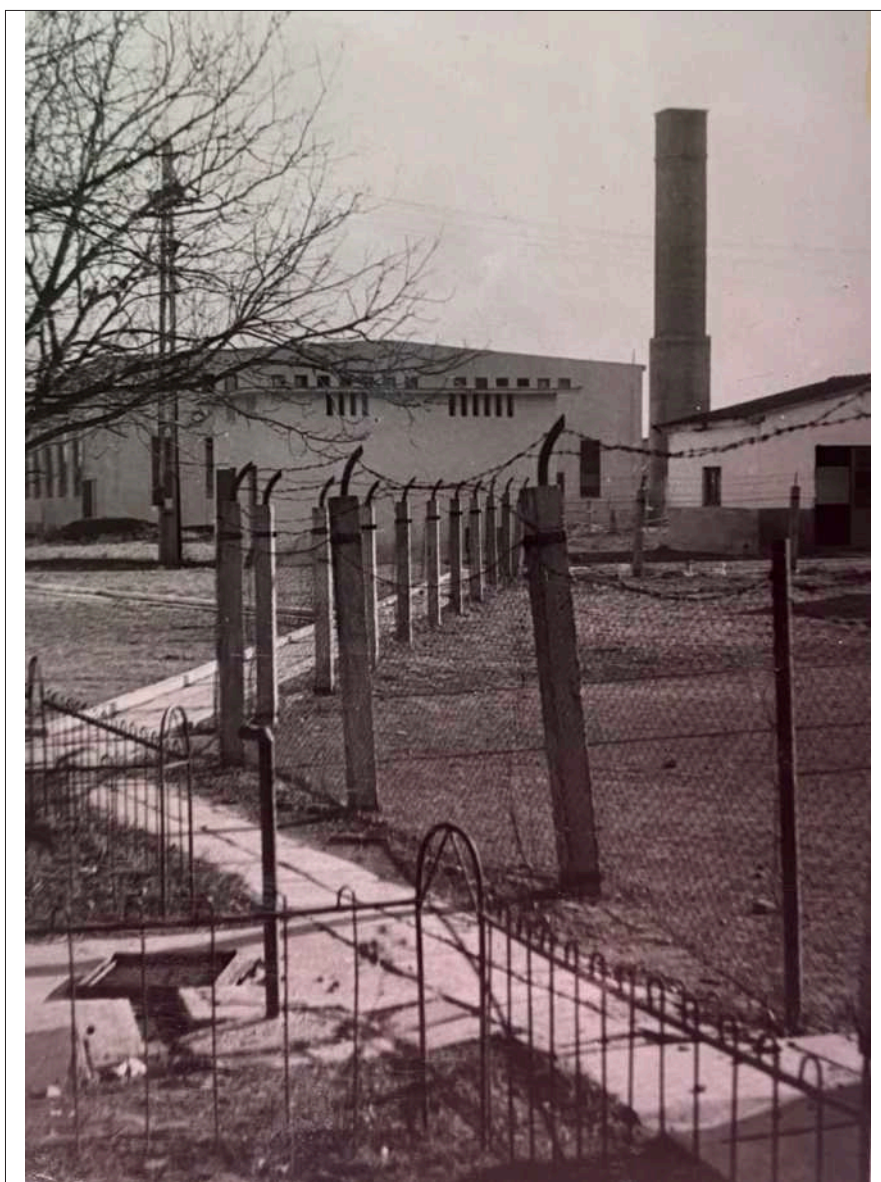
	CAP Viață Nouă	CAP Comlăuș	CAP Caporal Alexa
Tractor fizic	85	87	78
Plug	87	104	78
Semănătoare mecanică	194	180	141
Combină păioasă	118	168	130

Din cele de mai sus se vede suprafața arabilă ce revine pe un tractor fizic și pe unele mașini agricole din anul 1970 la cele trei unități socialiste de pe raza comunei.

I.M.A. Sântana asigură mecanizarea principalelor munci agricole nu numai la cooperativele agricole din comuna noastră, ci și pe cele din următoarele localități: Olari, Sinteia Mică, Zărand, Cintei, Șimand, Andrei Șaguna, Zimandou Nou, Zimanducz (vezi fig.33).

Ca bază materială dispune de mai multe ateliere, remize, magazii, clădire pentru administrație, locuință pentru o parte din personalul salariat etc.

În urma reorganizării agriculturii I.M.A. din Sântana va deveni și un mare centru de reparații capitale ale tractoarelor și mașinilor agricole dintr-o zonă mult mai mare decât aceea pe care o are azi.

În curtea I.M.A.

Fig. 31

Fig. 32

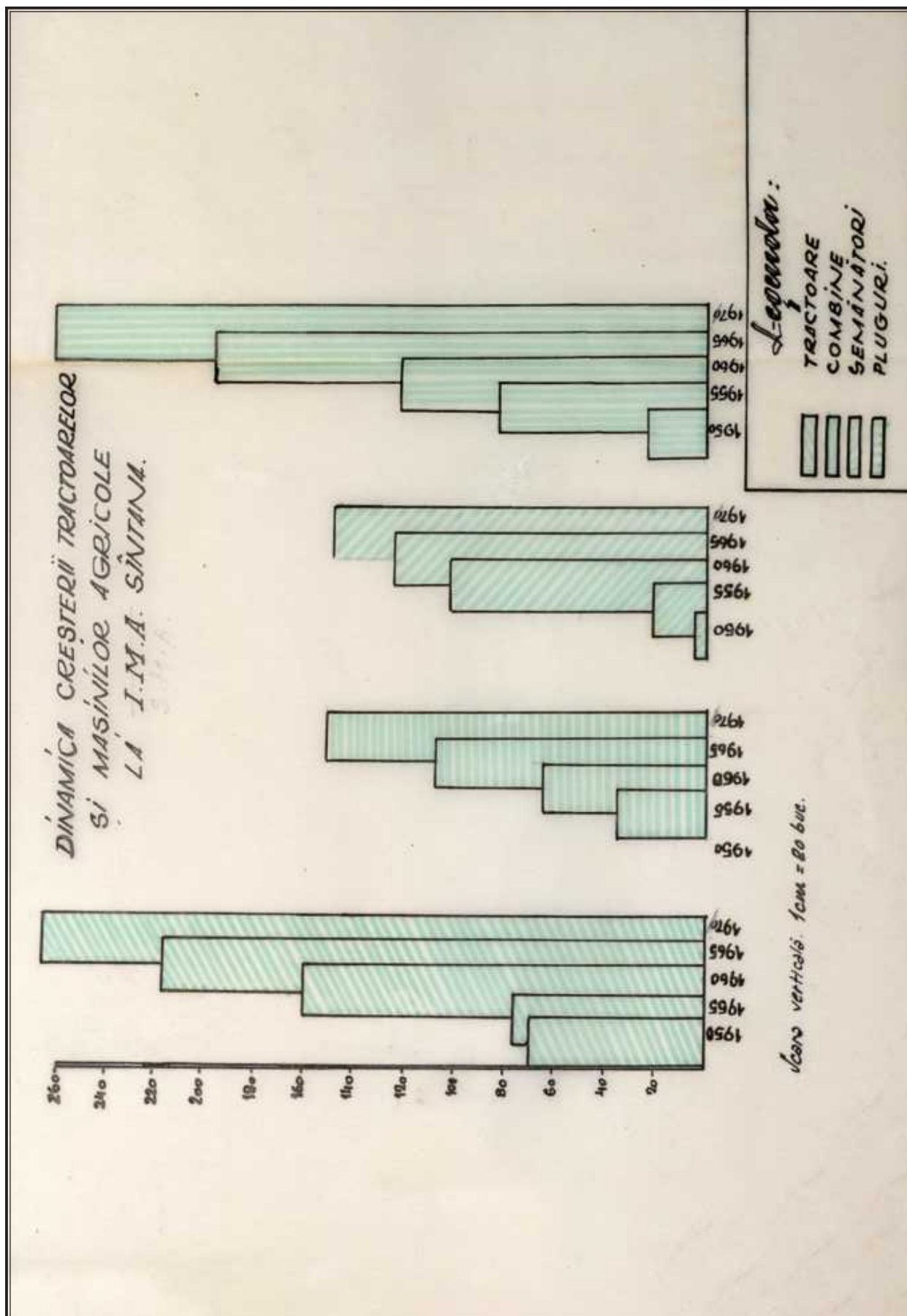
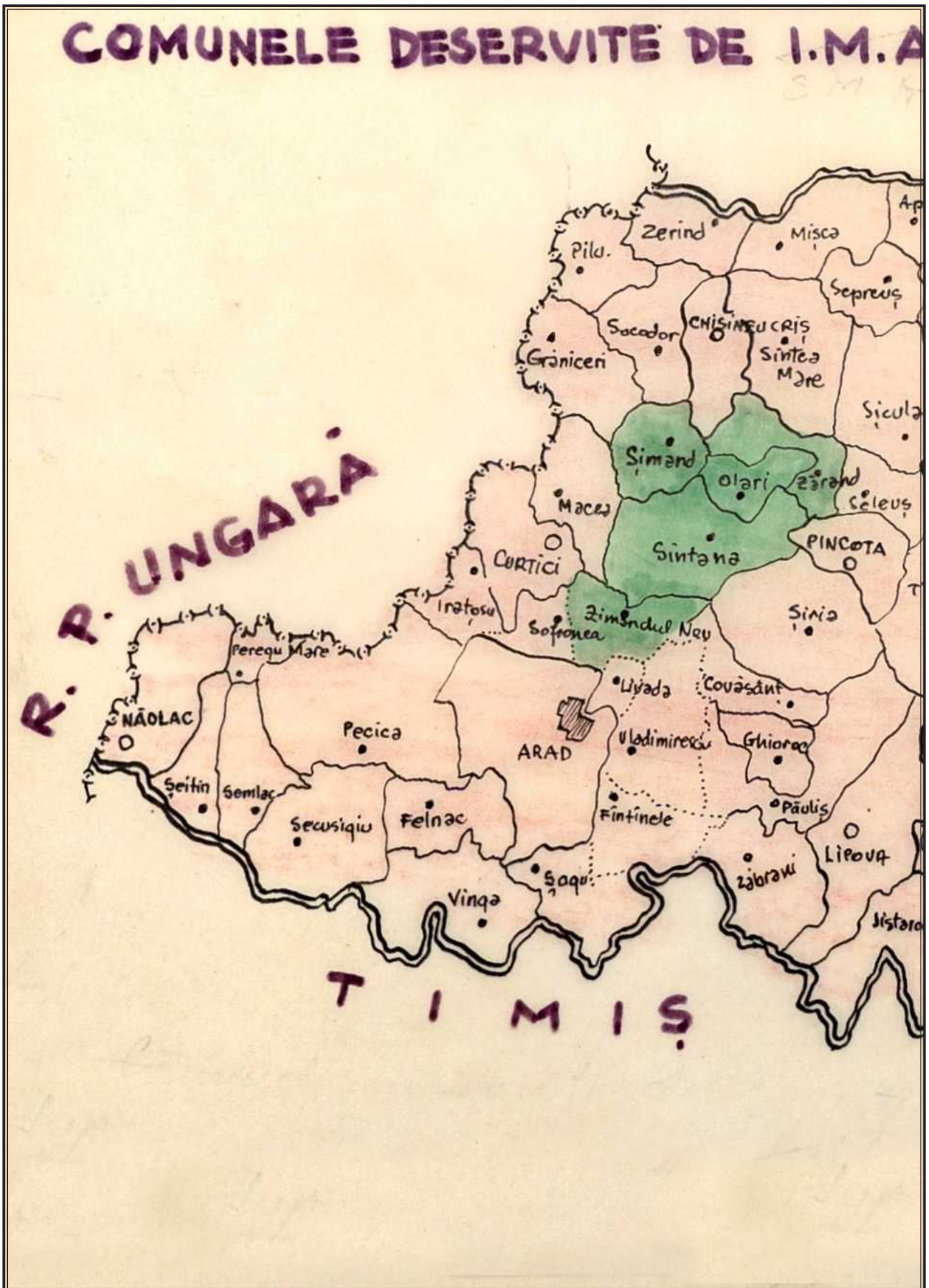
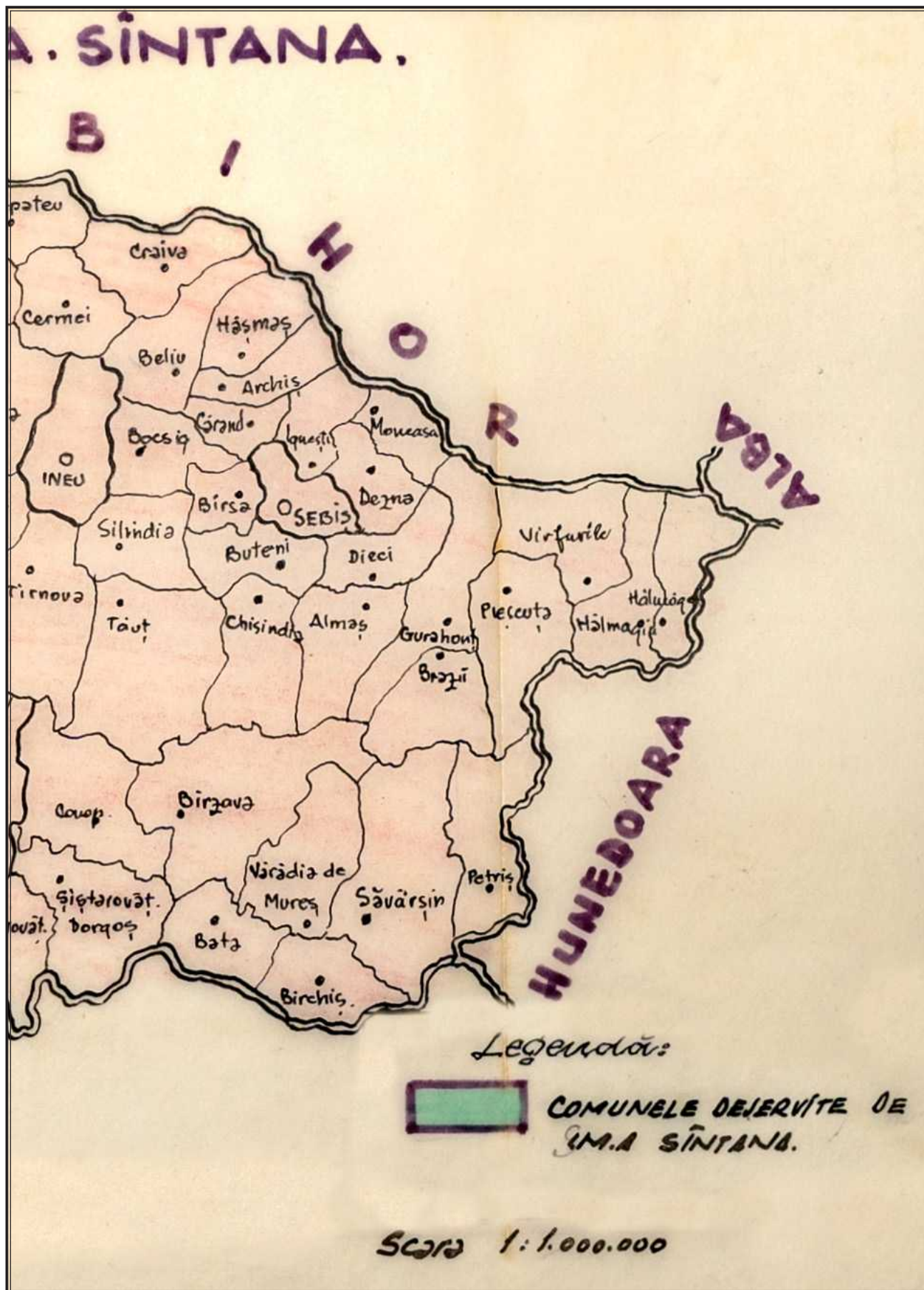

Fig. 33

c. Specializarea producției agricole.

Cultura plantelor

Cunoașterea modului în care condițiile naturale existente satisfac cerințele biologice ale plantelor agricole este de mare însemnătate pentru economia națională, deoarece numai pornind de la această bază științifică se poate realiza o amplasare rațională a culturilor agricole în spațiul geografic al comunei.

În cazul culturilor agricole cu pondere mare în suprafață cultivată a comunei, ca de pildă grâul și porumbul, distribuirea lor pe solurile cele mai favorabile creează condiții pentru obținerea unor sporuri importante de producție, proporționale cu ponderea acestor culturi, fără a recurge la mărirea suprafețelor cultivate respective.

În general, repartizarea teritorială justă a culturilor agricole se poate realiza în mod corespunzător numai atunci când se dispune de o apreciere de ansamblu a zonalității ecologice a acestor culturi pe întreg teritoriul comunei.

Din punct de vedere geografic, studierea acestor probleme prezintă însemnătate, deoarece stabilirea gradului în care se satisfac cerințele biologice ale plantelor în diferite părți, permite determinarea unei prețioase expresii geografice în modul în care se repartizează potențialul ecologic al agriculturii în zona Sântana.

Condițiile naturale favorabile au permis cultivarea plantelor agricole din cele mai vechi timpuri.

Principali indicatori ai gradului de intensificare a producției agricole și în special de utilizare rațională a pământului sunt: structura fondului funciar pe categorii de folosință, structura culturilor, producția medie la hectar, valoarea veniturilor etc.

În dezvoltarea producției agricole, o importanță deosebită o prezintă îmbunătățirea continuă a structurii culturilor în condițiile cadrului natural concret și mai ales în funcție de interesele economice naționale.

(vezi fig. 34 și 35).

Tabelul nr. 16

Culturile	Suprafața în ha.	%
Cereale pentru boate - total	6.303	71%
din care grâu	3.450	54,4%
porumb	2.273	37%
orz	540	8%
ovăz	40	0,6%
Leguminoase pentru boabe	160	2%
Plante tehnice - total	898	10%
din care sfeclă de zahăr	833	98%
tutun	25	3%
cartofi	20	2%
alte plante	20	2%
Legume	315	4%
Plante de nutreț - total	1.122	13%

Creșterea gradului de mecanizare, de chimizare, de extindere a lucrărilor de îmbunătățiri funciare, acelor de irigare, de aplicarea metodelor agrotehnici moderne, ridicarea calificării cadrelor ce lucrează în agricultură și dezvoltarea relațiilor de producție socialiste, au avut drept urmare creșterea sporită a producției medii la ha.

Producția globală agricolă totală pe comună la cele trei cooperative agricole de producție s-a ridicat în anul 1969 la 62.464.917 lei;

Din care

- CAP Viața Nouă 33.414.281 lei;
- CAP Comlăuș 21.577.029 lei;
- CAP Caporal Alexa 7.473.607 lei.

(vezi fig. 36)

Culturile de câmp dețin un rol deosebit de însemnat în economia națională, întrucât ele stau la baza obținerii produselor necesare alimentației populației și creșterii animalelor, precum și o sursă importantă de materii prime pentru industrie.

Cultura grâului

Grâul este cea mai importantă cereală panificabile. El este de asemenea, cea mai veche plantă cerealieră cultivată pe teritoriul țării noastre. Condițiile naturale sunt favorabile pentru cultura grâului de toamnă care face parte din grupa ecologică a Europei răsăritene.

Recoltatul grâului mecanizat

Comisia Centrală de zonarea producției agricole a stabilit trei zone mai prielnice, printre care prima zonă, cea foarte favorabilă cuprinde și comuna Sântana.

Zona foarte favorabilă ocupă suprafețe importante în zonele de câmpie care se caracterizează prin precipitații în jur de 600 mm., cu o bună distribuție în timp. Toamna cad în ansamblu, între 100-180 mm, iar primăvara între 150-200 mm. Temperaturile medii zilnice favorabile dezvoltării culturii, în toamnă depășesc 50 zile. Solurile cernoziomuri și lăcoviști.

În această zonă, cele mai bune rezultate le dau soiurile: Bezostaia I, Skorospelka III, Jubiliar III, București I, mai puțin Ponca, Odvoș 241, Triumph, Bankut 1201, San Pastore etc., care în ultimii ani nici nu se mai cultivă.

Iată și producțiile medii pe ani (1965-1969) și producția medie pe această perioadă la cele trei unități cooperatiste:

Pe întreaga comună în anul 1969 s-a obținut o producție totală de 6.529.286 Kg. grâu.

Cultura porumbului ocupă locul al doilea în cultura cerealelor în co-

Tabelul nr. 17

Unitatea	1965	1966	1967	1968	1969	Prod. medie	Prod. la 100 ha în 1969
CAP Viața Nouă	2716	2461	2848	2280	2623	2586	82,8t
CAP Comlăuș	2334	2000	2414	2028	2714	2298	83,2t
CAP Caporal Alexa	1440	1980	2350	1989	2236	1999	89,6t

muna Sântana cu un procent de 37 %.

Zona foarte favorabilă în care se încadrează și Sântana se caracterizează printr-o sumă a temperaturilor cumulate peste 5° între 2650° și 2750°, iar durata medie a perioadei cu temperaturi medii zilnice mai mari de 10° și fără înghețul este de 190 și 200 de zile. Precipitațiile din perioada de vegetație sunt între 240-300 mm., din care mai mult de jumătate în luna iunie.

Sântana se încadrează în zona I, atât la cultura grâului, porumbului, cât și la alte culturi, clasificare făcută, după datele statistice existente privind suprafețele și producțiile agricole, care a urmărit o exprimare a corespondenței dintre condițiile geomorfologice și pedoclimatice dominante și reflectarea lor în factori sintetici de caracterizare ecologică a culturilor agricole.

În anul 1968 CAP Viața Nouă a obținut o cultură irigată pe 48 ha. producția medie de 4800 kg/ha.

Dintre soiurile cultivate amintesc HD 208, HD 306, HD 311, HD 409.

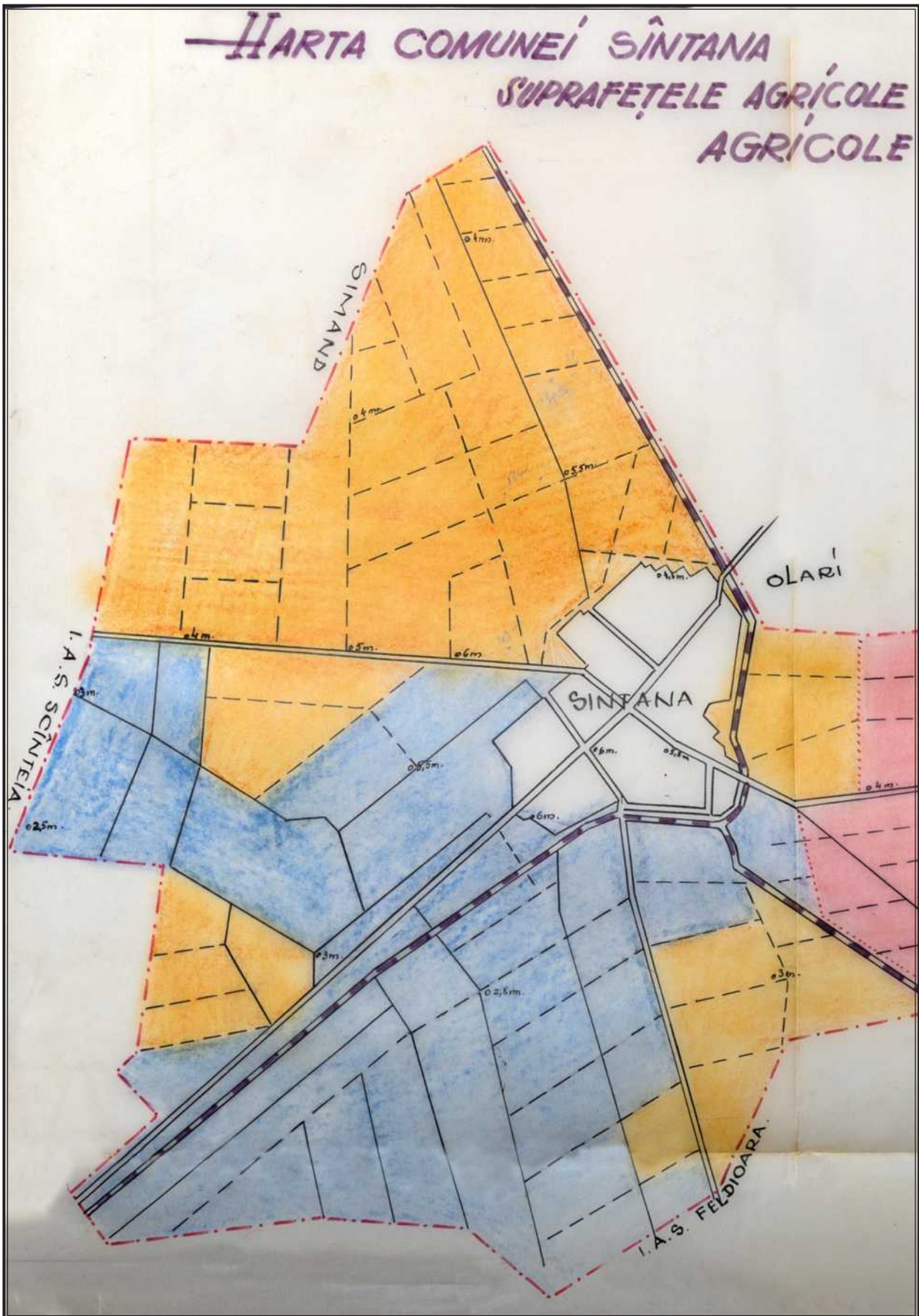
Tabelul nr. 18

Unitatea	1965	1966	1967	1968	1969	Prod. medie	Prod. la 100 ha în 1969
CAP Viața Nouă	3522	3106	4196	4630	3531	3797	109,5t
CAP Comlăuș	2687	3289	3716	4217	4652	3912	121,7t
CAP Caporal Alexa	1892	2850	3466	3409	1517	2626	45,7t

Producția totală obținută în 1969 în comuna Sântana a fost de 7.890.299 kg.

Cultura porumbului este deosebit de valoroasă, atât pentru multiple utilizări pe care le are, cât și pentru avantajele pe care le prezintă din punct de

Fig. 34

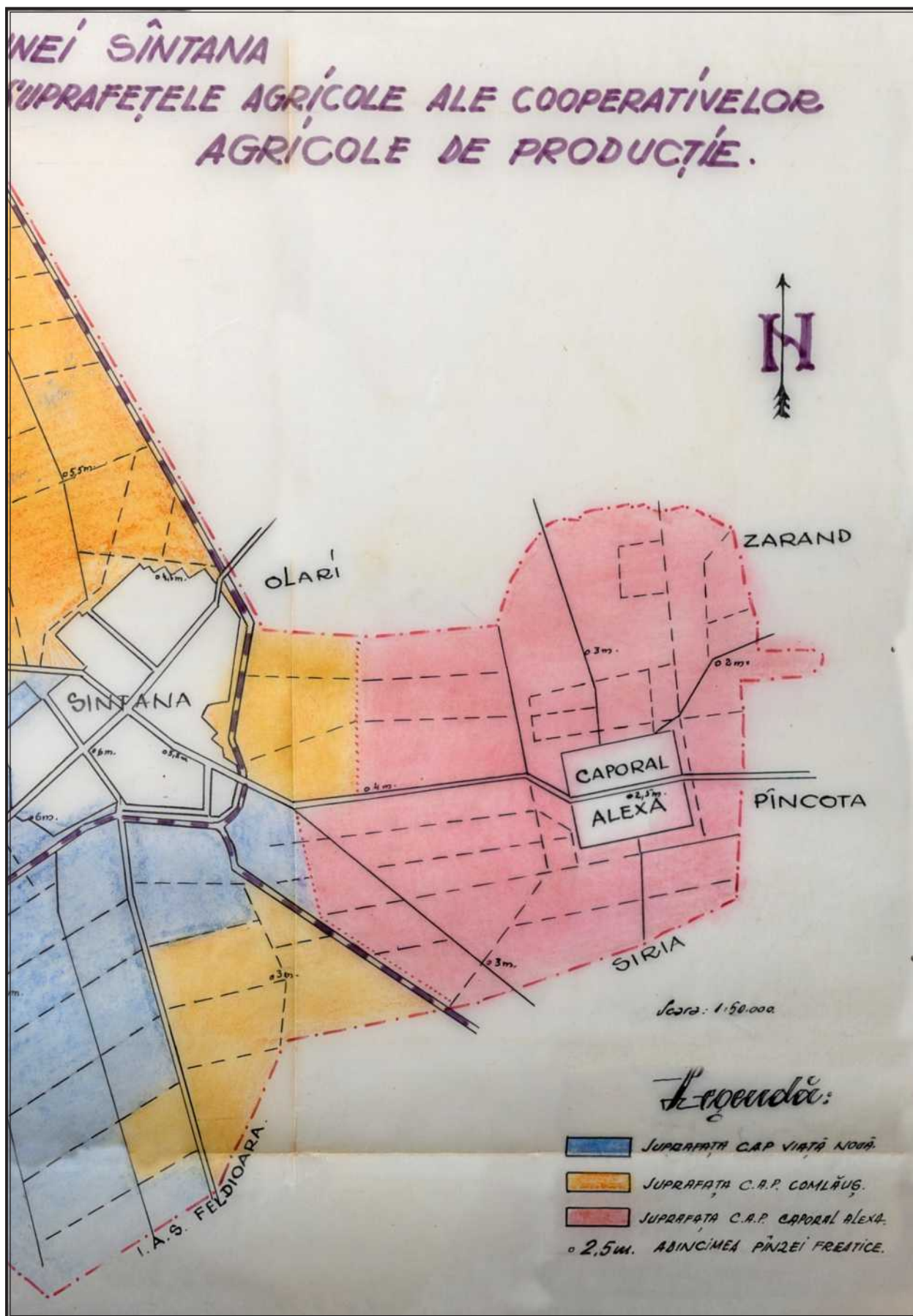
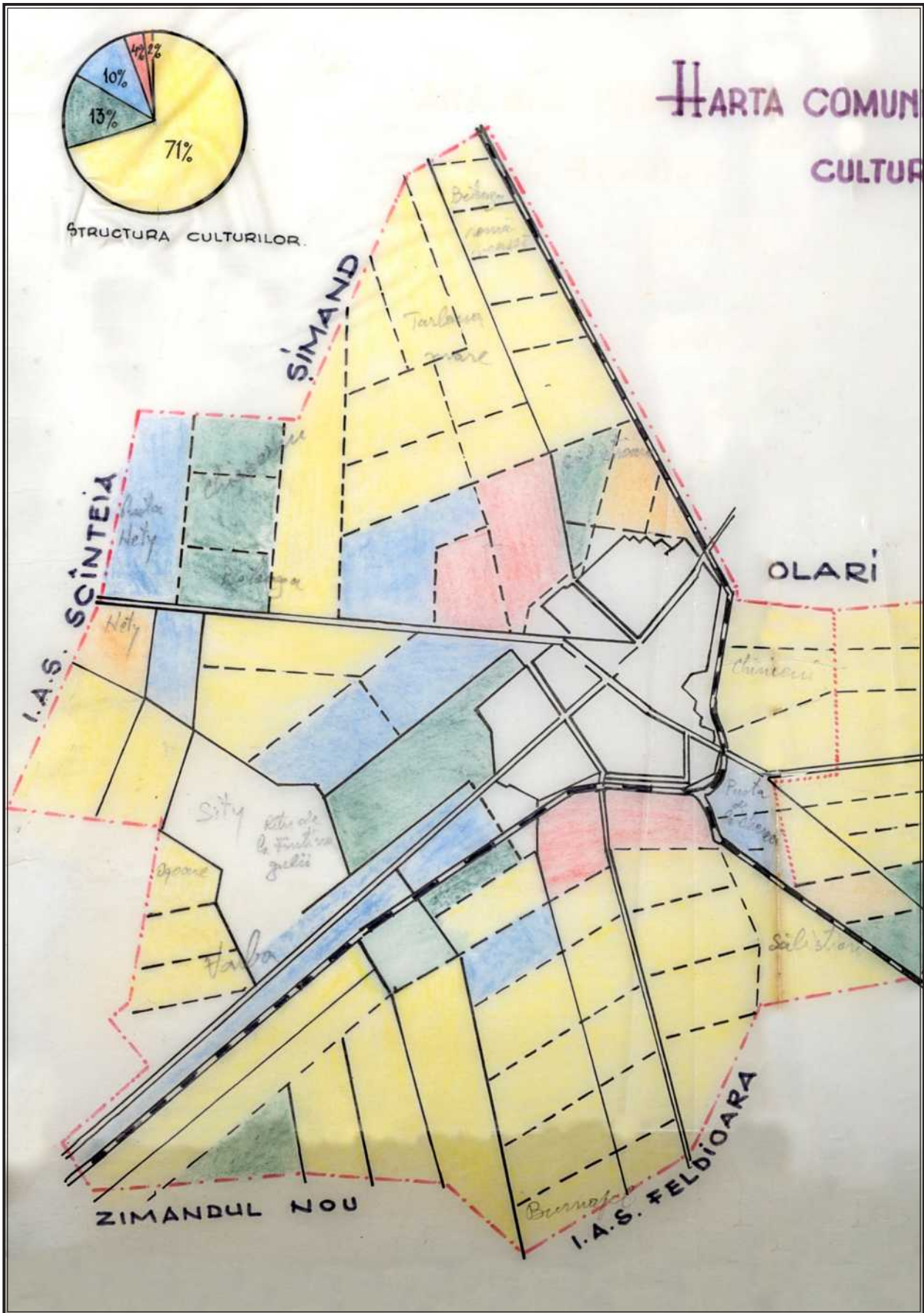

Fig. 35

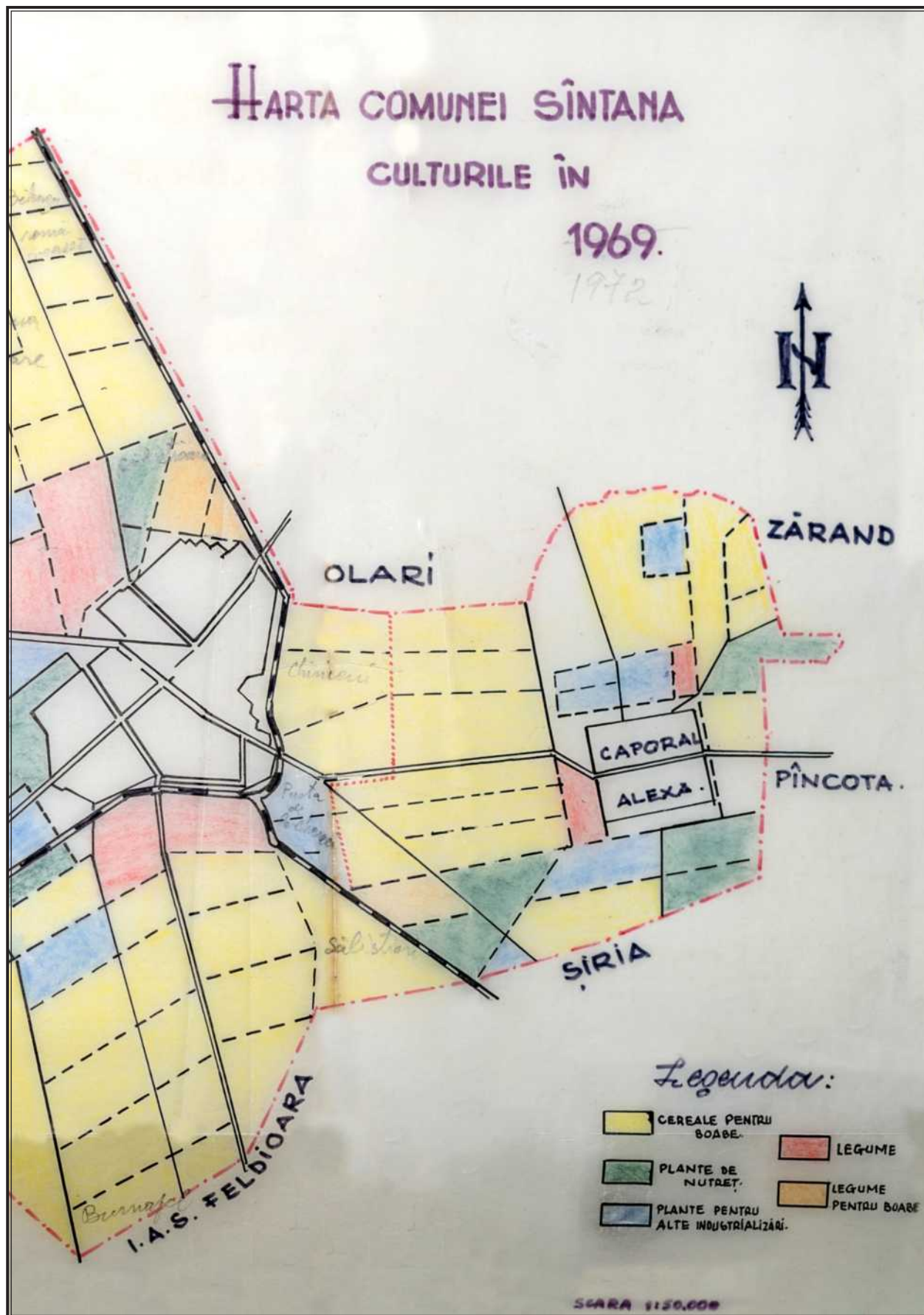
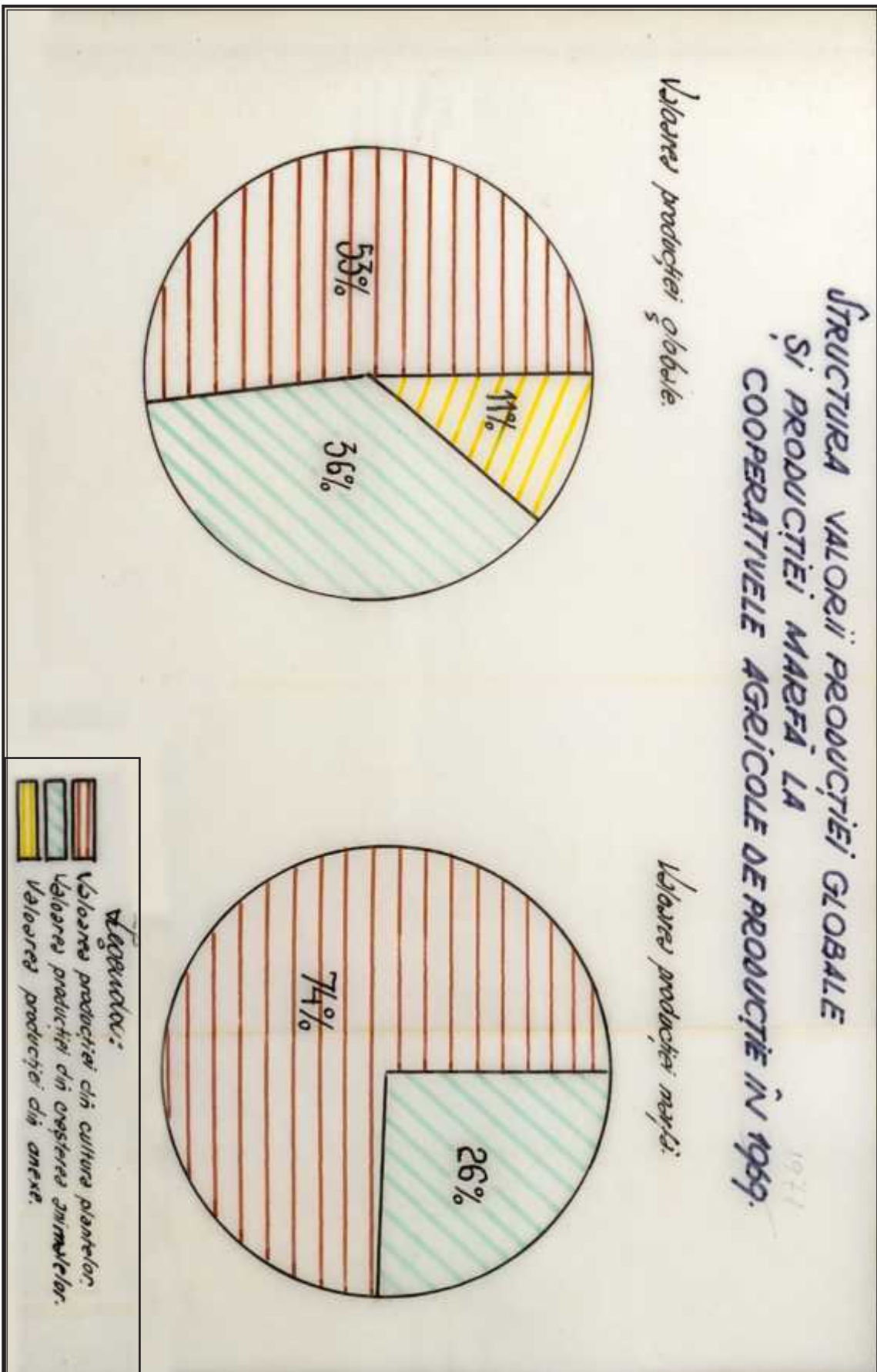

Fig. 36

Recoltatul porumbului

vedere agrotehnic. Constituie un element foarte important în baza furajeră. În hrana animalelor, porumbul este folosit sub diferite forme (boabe, coceni, masă verde, furaje însilozate), care permit valorificarea aproape integrală a plantei. În industrie, porumbul este folosit cu bune rezultate în unele ramuri ale industriei alimentare ca: industria amidonului, glucozei, spiritului etc.

Cultura orzului și ovăzului. Suprafețele cultivate cu cereale furajere s-a redus ajungând în 1969 la 8 % și respectiv 0,6 % din suprafața ocupată cu cereale, deoarece s-a redus simțitor efectivul de cabaline, ca urmare a introducerii mașinilor în agricultură. Locul acestor culturi a fost luat de cultura grâului și porumbului.

Se cultivă orz de toamnă din soiul Cenad 395 și soiul de ovăz Cenad 88.

Producția totală în comuna Sântana în anul 1969 a fost de 1.476.718 kg orez și 58.490 kg ovăz.

Raportată la 100 ha teren pe unitățile socialistă situația se prezintă astfel:

Tabelul nr. 19

Unitatea	Cultura	1965	1966	1967	1968	1969	Prod. medie
CAP Viața Nouă	orz	3045	3671	3268	2737	2695	3083
	ovăz	1650	2305	1727	1736	1327	1749
CAP Comlăuș	orz	2558	2421	2279	2262	2911	2486
	ovăz	1795	1375	1106	2362	1868	1701
CAP Caporal Alexa	orz	2326	2240	2152	1889	2349	2191
	ovăz	-	1250	920	555	-v	908

- CAP Viața Nouă 214,6 tone
- CAP Comlăuș 228,1 tone
- CAP Caporal Alexa 150,3 tone

Din cele de mai sus se poate trage concluzia că CAP Caporal Alexa este cu mult sub posibilitățile pe care le oferă condițiile naturale ale acestei unități.

Cultura leguminoaselor pentru boabe cunoaște o dezvoltare destul de mare în comuna Sântana deținând în anul 1969 2 % din suprafața arabilă. Această cultură are o importanță deosebită, întrucât ea este o sursă principală de proteine vegetale necesare în hrana oamenilor și animalelor. Cea mai răspândită cultură leguminoasă este mazărea care în anul 1969 ocupa 160 ha. obținându-se o producție totală de 115.600 kg.

Cultura plantelor tehnice. Sub denumirea de plante tehnice sunt cuprinse acele plante care se cultivă pentru a furniza materia primă necesară diferitelor ramuri ale industriei. Determinat de aceasta, în comuna Sântana, au crescut suprafețele cultivate cu astfel de plante ajungând în anul 1969 să dețină 10 % din suprafața arabilă.

Cultura sfeclei de zahăr. În zona ecologică foarte favorabilă acestei culturi relativ pretențioasă la căldură, umiditate și fertilitate a solului se află și comuna Sântana, cu precipitații în lunile de vară de circa 180 mm.; temperatura medie în perioada de vegetație este în jur de 17 ° și solurile cernoziomuri levigate.

În anul 1969 suprafața ocupată cu sfeclă de zahăr a fost de 833 hectare (92 % din suprafața ocupată cu plante tehnice) și s-a obținut o producție totală de 27.104.530 kg. cu o medie la ha. de 32.538 kg.

Sfecla de zahăr este trimisă pentru industrializare la fabrica de zahăr din Arad. În afară de zahăr, din prelucrarea sfeclei se obțin și produse secundare, ca borhotul, care constituie un bun furaj pentru animale ce vine în cantități mari la Sântana, și melasa utilizată la fabricarea spiritului. De asemenea, frunzele ce se obțin cu ocazia recoltării se utilizează pentru hrana animalelor. Cultura sfeclei de zahăr are și o importanță agrotehnică, prin faptul că fiind o plantă prășitoare, lasă terenul curățat de buruieni.

Cultura tutunului ce ocupă o suprafață doar de 25 ha (3 %), se cultivă doar la CAP Caporal Alexa. Într-o perioadă de vegetație el are nevoie de circa 3000 °C căldură. Este sensibil la gerurile târzii de primăvară și cele timpurii de toamnă. Se cultivă tutun de mare consum.

Cultura cartofului deține o suprafață de 20 ha în câmp la care se mai adaugă și cca 3 ha în grădini. Producția totală pe cele 20 ha. a fost de 63.464 kg.

Dintre soiurile cultivate amintim: roz de vară, soiul galben timpuriu, săpunari etc.

Floarea soarelui s-a cultivat până în 1964 pe suprafețe de cca 100-120 ha. Dat fiind faptul că producțiile nu erau dintre cele mai bune s-a renunțat la această cultură. Soiul cultivat a fost VNIIMK.

Legumicultura este o ramură a agriculturii care satisface cu variate produse cerințele populației. Importanța mare a legumelor constă, în primul rând, în valoarea lor alimentară. Cultura legumelor prezintă avantaje deosebite și pentru sol, sporind fertilitatea acestuia, prin faptul că îi redă substanțele azotoase pe care le acumulează din aerul atmosferic. Sunt excelente plante premergătoare în asolament la culturile de cereale sau la alte plante.

Prezintă mari avantaje economice prin faptul că pune în valoare terenuri mai puțin favorabile altor culturi, este necesar totuși ar fi irigate. Volumul și

Cultură de roșii în câmp la CAP Viața Nouă

valoarea producției obținute în cultura legumelor sunt superioare rezultatelor ce se pot obține cu alte feluri de culturi, mai ales dacă se are în vedere și faptul că, de multe ori, pe aceeași suprafață se pot obține în diferite etape mai multe recolte, sporind astfel considerabil rentabilitatea terenurilor afectate acestor culturi.

Comuna Sântana face parte din bazinul legumicol al Aradului și are o suprafață cultivată cu legume în unitățile socialistă de 315 ha (4 % din suprafață), la care se mai adaugă și suprafețele grădinilor de cca 300 ha.

Există o corelație pozitivă între factorul termic și extinderea pe suprafețe mari a culturilor de legume termofile. Tomatele, pepeni, castraveții, vinetele au sub raportul sumei gradelor de temperatură condiții care favorizează apariția lor timpurie și ajungerea la maturitate.

Completarea deficitului de umiditate și trecerea la legumicultura intensivă în Sântana, se face prin extinderea terenurilor irigate pe seama pânzei freatice.

Comuna și în special localitatea Sântana s-a specializat în cultura roșiilor timpurii, castraveților de câmp, ardeilor grași, ceapă, rădăcinoase lor etc.

Întreaga producție realizată atât în sectorul socialist cât și surplusul din sectorul individual se predă la Centrul de legume și fructe din Sântana. Astfel nu mai în 1969 producția totală la cele trei CAP-uri a ajuns aproape la 5000 tone.

Se cultivă următoarele soiuri: ceapă uscată Macău, ceapă ceaclama Stuttgart, tomate timpurii 10xBizon, Export II, tomate de vară aurora, tomate de toamnă Florida, varză timpurie Ditmark, varză de vară Gloria, varză de toamnă Branschweich, morcovi Nantes, pătrunjel Berinez, păstârnac Alb lung, ardei gras galben de Banat și Romanesc 69, ardei gogoșari timpuriu de București, ardei Kappia, castraveți de toamnă Cornișon, fasole verde galben untos, usturoi uscat Cenad, vinete Bucureștene și Pana corbului, spanac Matador, salată Bötner, Polul Nord și salată timpurie de Banat, ridichi de lună Tempus de gheață, sfeclă roșie cap negru, gulii albastre Goliat, gulioare Dvorschi, dovlecei fără vrej, dovleac copt turcesc, ardei iute de Arad, pepeni galbeni Turkestan și pepeni verzi Dr. Mauch.

Roșiile și castraveții se cultivă în sere și solarii începând din anul 1965. Suprafața construită de sere a ajuns în anul 1970 la 10 ha, iar cele de solar la 35 ha. Și s-a făcut la nivelul celor mai moderne obiective de acest fel din țară. Adăpostul sticlei în interior a creat un microclimat prielnic vegetației oricărei

Interior de seră la CAP Viața Nouă

culturi. În primul ciclu de producție de pe 1 ha s-au obținut 77.780 kg. roșii și 5655 kg. castraveți aducând un venit de 1.008.667,61 lei.

Creșterea considerabilă a veniturilor a dus la extinderea suprafețelor destinate legumiculturii (vezi fig. 37).

Cultura plantelor de nutreț face parte, în condițiile actuale, dintre subramurile importante ale agriculturii. Ele dețin un rol important în furajarea animalelor deoarece de cantitatea și calitatea lor depinde în mare măsură numărul și productivitate animalelor. În hrănirea animalelor fiecare fel de nutreț are importanța sa și este caracterizat printr-un conținut de substanțe nutritive proprii.

Ponderea suprafețelor cultivate cu aceste plante ajuns la 13 % din întreaga suprafața arabilă, deținând 1122 ha.

Dintre plantele furajere cultivate împreună cu alte plante sau singură pe ogor propriu, cele mai multe fac parte din familia gramineelor și a leguminoaselor. Mai mult cultivate pentru furaje sunt: lucerna, trifoiul, porumbul pentru siloz etc.

Lucerna fiind o plantă bogată în proteine și de mare productivitate s-a cultivat în anul 1969 pe o suprafață de 544 ha. Alături de lucernă se cultivă și trifoiul a cărei suprafață ajuns la 76 ha. În ultimii ani foarte mult se cultivă

Sălile de sortare a legumelor la CAP Viață Nouă

porumbul pentru siloz. Nu mai în 1969 suprafața cultivată cu porumb pentru siloz ajuns la 339 ha.

Lărgirea bazei furajere este posibilă atât prin realizarea unei producții mai mari la ha. cât și prin mărirea suprafețelor cultivate cu plante furajere.

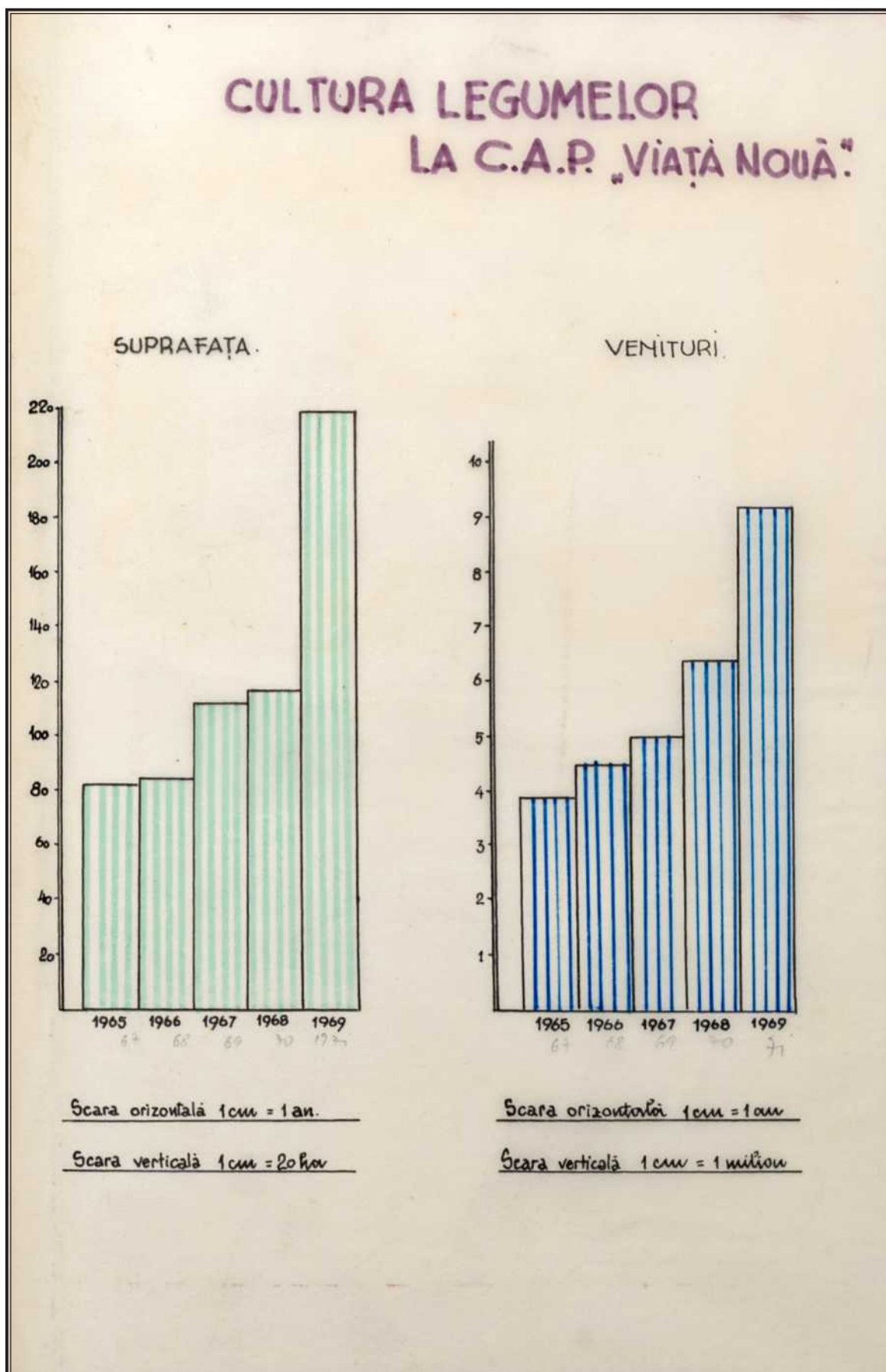
Și în comuna Sântana, se practică din timpuri străvechi, cultura plantelor intercalate, în special dovleci și fasole.

Viticultura deși deține un loc de frunte în cazul ramurilor de producție agricolă a țării noastre, terenul comunei Sântana nu e tocmai bun pentru această cultură, din acest motiv și suprafața ocupată cu vii a scăzut de la 54 ha. în 1960, la numai 21 ha. în 1969 (0,18%). Împreună cu suprafețele individuale ajunge la 36,28 ha. din care 32,08 ha. altoi, 1,72 ha. indigene și 2,48 ha. hibride. Pe araci sunt 35 ha. iar pe spalieri 1,28 ha. în total fiind 366.673 butuci.

Pomicultura. Cultura de pomi fructiferi este una dintre cele mai vechi culturi cunoscute în această zonă, totuși suprafața în câmp este de 27 ha. (CAP Viață Nouă) (0,24 %).

Un număr destul de însemnat de pomi mai sunt cultivați și în grădinile locuitorilor. La recensământul din 1965 s-au găsit 42.644 pomi, dintre aceștia 5984 meri, 2544 peri, 1644 gutui, 20.328 pruni, 3304 caiși, 1606 piersici, 1115 cireș, 4031 vișini, 2009 nuci, un zăzăr, 34 corcoduș, doi migdali și 1324 duzi.

Fig. 37

În livadă la CAP Viața Nouă

Pentru anii viitori se prevede extinderea suprafeței ocupate cu pomi la CAP Viața Nouă cu încă 5 ha.

Tabelul nr. 20

Cultura	CAP Viața Nouă	CAP Comlăuș	CAP Caporal Alexa
Cereale	2.509.253	1.667.695	667.871
Plante tehnice	4.100.042	4.004.071	925.023
Legume, pepeni	9.206.299	3.501.534	226.806
Alte culturi	177.494	147.870	344.440
Total	15.993.088	9.321.170	2.164.410

Din cele de mai sus reiese clar importanța pe care o are cultura plantelor în viața economică a comunei, ea reprezentând 53 % din valoarea producției globale și 74 % din valoarea producției marfă (vezi fig. 36).

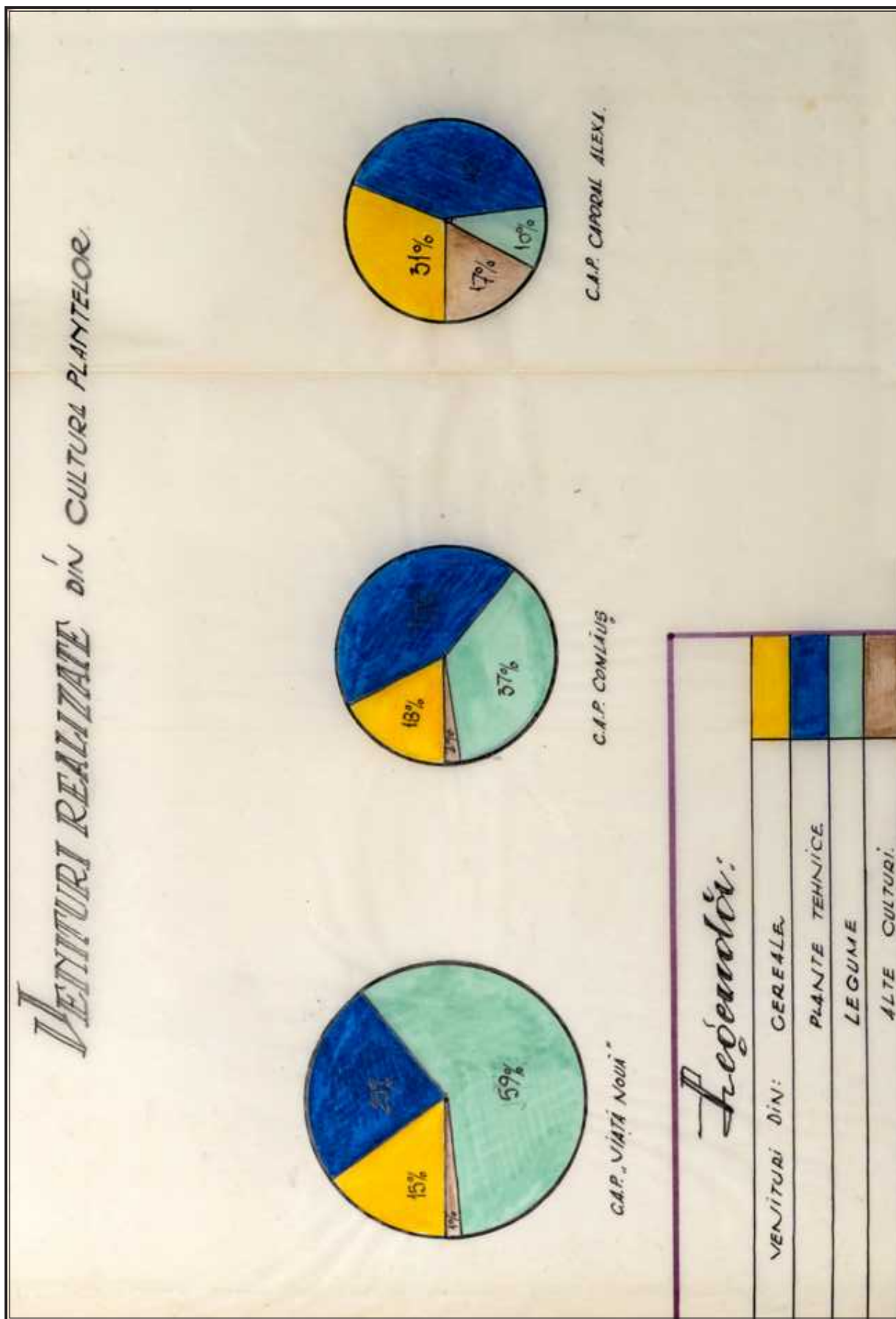
Pe întreaga comună veniturile realizate se ridică la suma de 27.478.398 lei.

În procente pe fiecare unitate socialistă se poate vedea din figura nr. 38.

Creșterea animalelor.

Creșterea animalelor este ocupație de veche tradiție a poporului nostru și are o importanță deosebită pentru dezvoltarea economiei naționale. De la

Fig. 38

animale se obțin o gamă întreagă de produse alimentare de o mare valoare nutritivă cum sunt: carnea, laptele, ouăle, grăsimea. Pe lângă produse alimentare, animalele mai dau lână, piei, păr și blănuri, constituind materii prime pentru industrie, din care se confecționează o mare parte a articolelor de îmbrăcăminte și încălțăminte. Alte produse animale cum ar fi: oasele, copitele, sângele sau părți ale unor organe interne sunt folosite în industria chimică pentru prepararea cleiului industrial, ai făinii de oase etc.

Creșterea animalelor creează largi posibilități pentru valorificarea unor produse secundar ai agriculturii (paie, pleavă) sau ai industriei (tărâțe, turte, borhot).

Are de asemenea o importanță și mai mare prin faptul că plantele furajere necesare hrănirii animalelor, cultivându-se în alternanță cu plantele cerealiere, contribuie la refacerea structurii solului și la creșterea fertilității lui.

Baza furajeră în comuna Sântana, pentru creșterea animalelor, este asigurată de cele 1122 ha. cultivate cu plante de nutreț, de cele 1354 ha. pășuni naturale și 80 ha. fânețe naturale, deci în total 2556 ha.

Studiile întreprinse în acest sens, în cadrul lucrărilor de zonarea producției agricole, au stabilit existența în țara noastră a trei tipuri fundamentale de bază furajeră, în care structura plantelor este diferită.¹

Comuna Sântana se încadrează în tipul de bază furajeră din zonele de câmpie, caracterizat prin preponderența nutrețurilor verzi însilozate, urmate de concentrate și de grupa paie-coceni și în proporție mai mică de fân. Participarea redusă a fânului și participarea în volum destul de mare a grupei paie-coceni a influențat nivelul de furaje a ierbivorelor, în special în lunile de iarnă, dar cantitățile relativ mari de porumb boabe produse în această zonă au dat posibilitatea să se realizeze o furajare mai bună a porcinelor și a păsărilor și să completeze cea a bovinelor și a ovinelor.

După al doilea război mondial, efectivul de animale a fost refăcut, depășind cu mult nivelul antebelic. Dezvoltarea creșterii animalelor a constituit o preocupare centrală și permanentă a partidului nostru în munca de transformare socialistă agriculturii și sporirea producției. În urma măsurilor luate au fost obținute o serie de realizări însemnate atât în ceea ce privește sporirea numerică a efectivului de animale cât și creșterea productivității lor. Efectivul de animale se poate vedea în frig. 30 și 40, iar efectivul de animale, păsări și albine în cifre absolute din tabelul următor:

1 Agricultura României 1944-1964, Ed. Agro-Silvică, București, pag. 239-240

Tabelul nr. 21
Efectivul de animale, păsări și albine pe perioada 1960-1969

	1960	1965	1969
Bovine	1.718	2.538	2.982
Porcine	4.935	5.426	6.643
Ovine	5.100	5.911	7.952
Caprine	106	406	253
Cabaline	974	491	690
Păsări	19.956	26.435	36.142
Colonii de albine	227	437	328

Bovinele au ajuns la sfârșitul anului 1969 la numărul de 2982 capete, cu 444 mai mult ca în 1965 și cu 1264 mai mult ca în 1960.

Se cresc numai vaci din următoarele rase: Bălțată românească, Pinzgau de Transilvania și Metiși. Densitatea medie este de 29 capete la 100 ha. teren agricol, cu 5 mai puțin decât densitatea medie a județului.

Creșterea numărului de vaci, îmbunătățirea raselor, lărgirea și dezvoltarea bazei furajere, aplicarea metodelor zootehnice înaintate, au determinat sporirea continuă a producției de lapte, carne și alte produse animale.

Tabelul nr. 22
Producția de lapte în perioada 1960-1969

Unitatea	1960	1965	1969	Prod. la 100 ha. în 1969
CAP Viața Nouă	426.434 l	1.530.451 l	1.004.536 l	235 l
CAP Comlăuș	233.898 l	422.110 l	690.615 l	230 l
CAP Caporal Alexa	195.540 l	262.372 l	391.330 l	181 l

Tabelul nr. 22
Producția medie pe vacă furajată în perioada 1960-1969

Unitatea	1960	1965	1969
CAP Viața Nouă	2.541	2.017	1.907
CAP Comlăuș	2.315	1.794	2.049
CAP Caporal Alexa	1.866	1.590	1.505

Din cele de mai sus reiese necesitatea creșterii producției medii pe vacă furajată, în felul acesta va crește și mai mult rentabilitatea acestui sector zootehnic.

Fig. 39

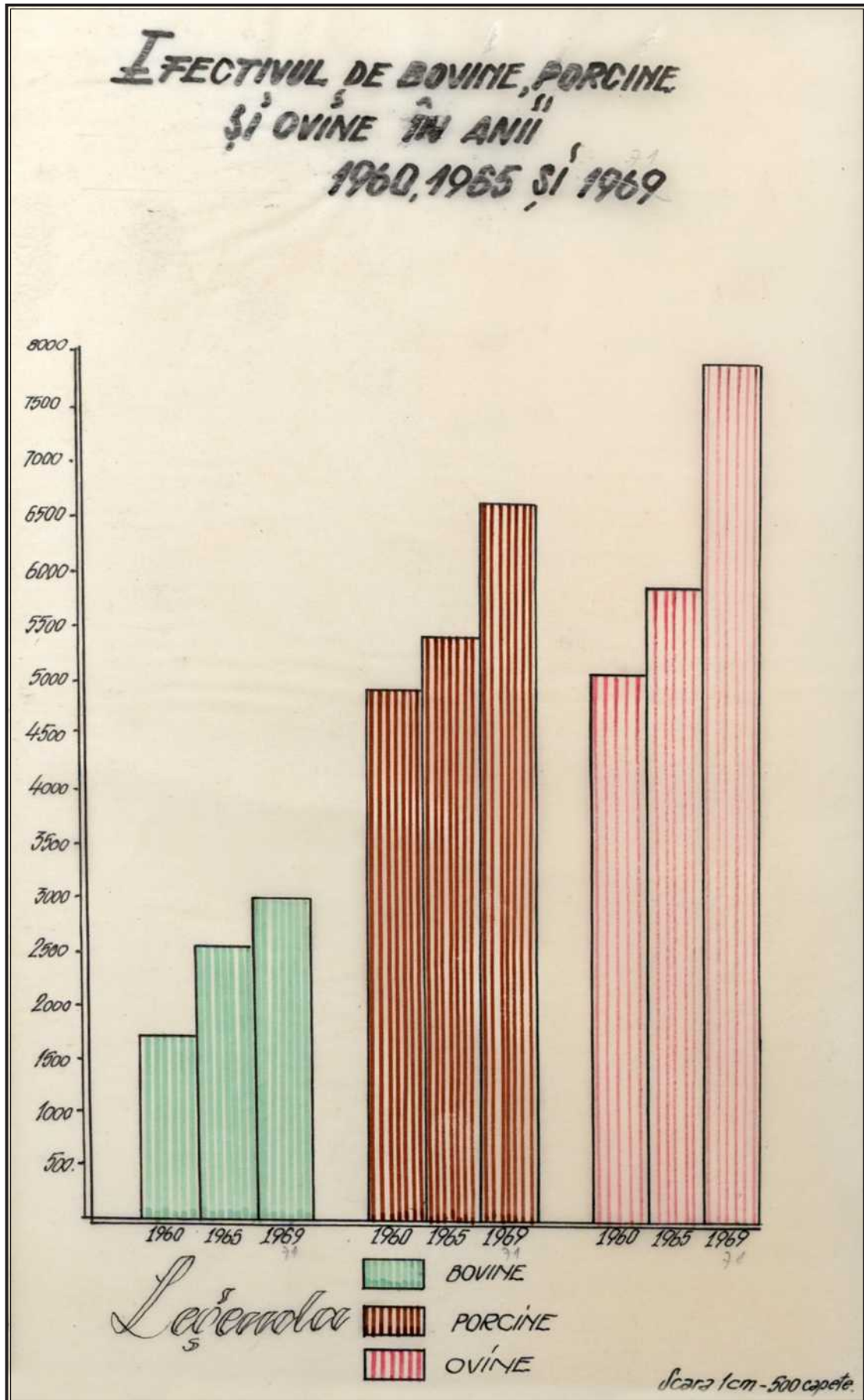
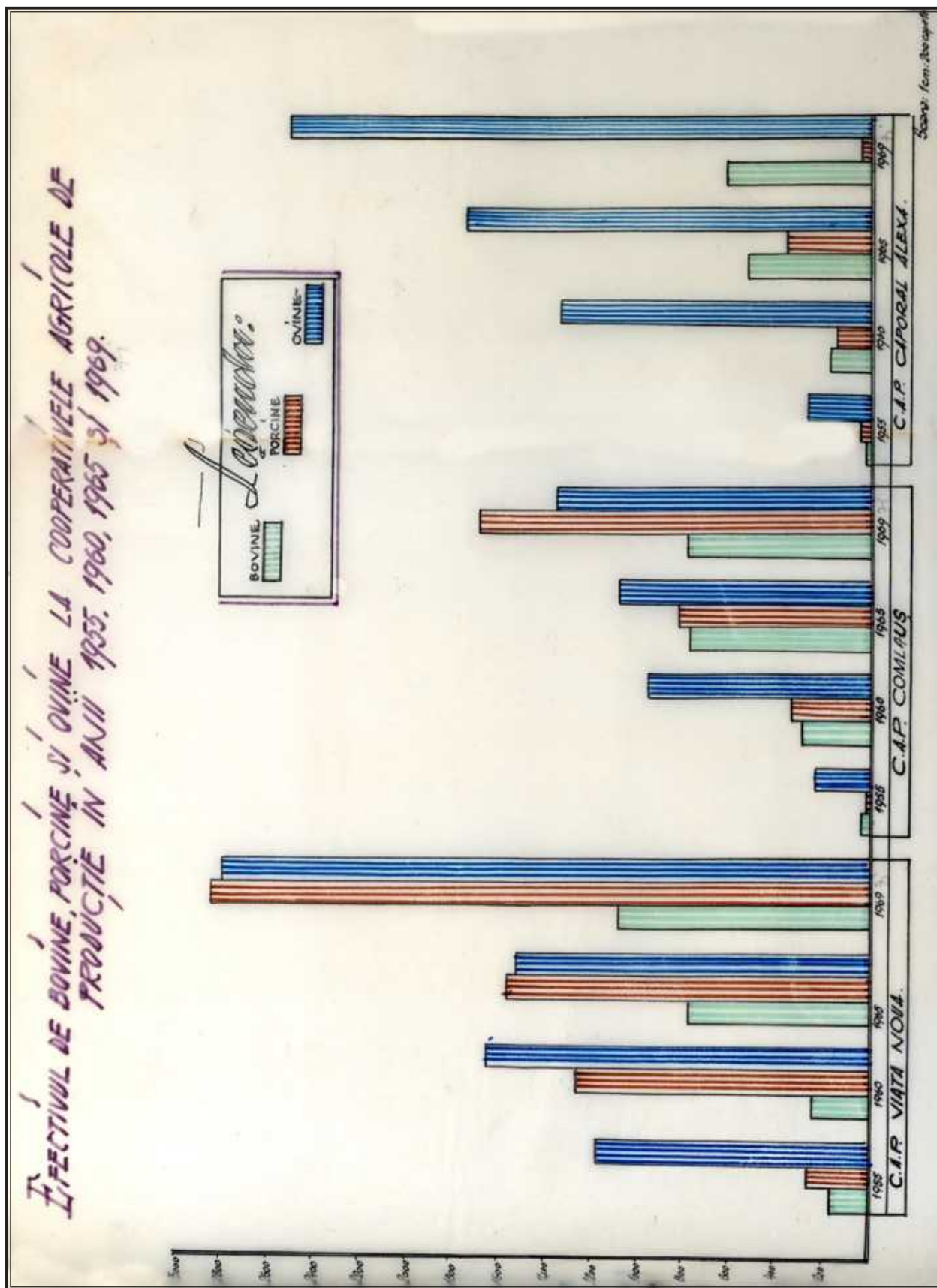

Fig. 40

Tabăra de vară CAP Viața Nouă

Porcinele. Porcul este unul dintre animalele cele mai utile; în comparație cu alte animale domestice, ele prezintă numeroase avantaje economice. El crește mult mai repede decât alte animale, ajungând la maturitate și putând să fie valorificat într-un timp mult mai scurt. Pentru a crește cu 1 kg greutate, unui porc sunt necesare 5-6 kg de hrană, în timp ce pentru același spor în greutate oaia are nevoie de 6-10 kg hrană. De asemenea dau un randament de carne mult mai ridicat decât alte animale.

Concomitent cu acțiunile pentru sporirea numerică a efectivului de porcine, s-au depus eforturi și pentru îmbunătățirea calitativă acestora, obținându-se realizări importante în direcția selecționărilor tipurilor de rasă de carne – reprezentată prin porcul Marele alb pentru carne, rasa de grăsime – reprezentată prin Mangalița și porcine cu producții mixte – reprezentate prin varietatea Bazna, care însă se găsesc în număr mic în comuna Sântana.

Tabelul nr. 24

	CAP Viața Nouă	CAP Comlăuș	CAP Caporal Alexa
Carne total	10.366 kg	8.608 kg	6.593 kg
Din carne de porc	6.755 kg	5.050 kg	3.666 kg

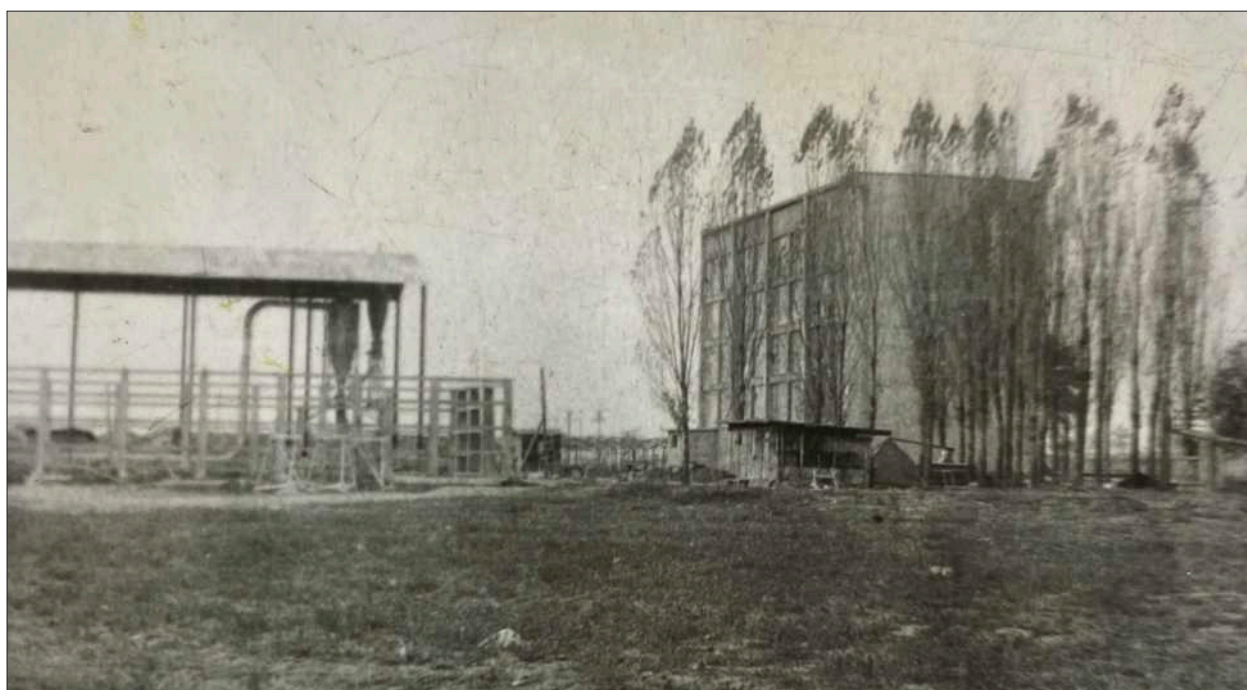
Creșterea oilor este o veche ocupația locuitorilor comunei Sântana. Importanța economică a creșterii oilor constă, în primul rând, în faptul că oile furnizează importante materii prime pentru industria textilă și a pielăriei. În afară de acestea, de la oi se obțin cantități importante de lapte și carne. Densitatea lor a fost în anul 1969 de 72 capete la 100 ha. teren agricol cu 1,3 mai puțin decât media pe județ.

Tabelul nr. 25

Unitatea	1960	1965	1969	Prod. la 100 ha. în 1969
CAP Viața Nouă	4.306	6.303	11.312	265
CAP Colăuș	1.687	3.253	4.931	164
CAP Caporal Alexa	3.082	4.761	6.093	303

Rasele care se cresc cel mai mult sunt Merinos, Spancă și Tigaie. Stogoșă și Țurcană sunt pe cale de dispariție.

Datorită cerințelor tot mai mari de lână, carne, lapte etc. necesare consumului populației, industriei și comerțului, s-au luat o serie de măsuri pentru dezvoltarea creșterii ovinelor. Astfel în comuna Sântana s-a înființat un complex intercooperatist în care vor fi îngrășați anual 30000 berbecuți aduși de la cooperativele agricole din jud. Arad, cu o greutate de cel puțin 10 kg. Se îngrășă masculii înțărcați care primesc furaje combinate, din care fân în proporție de 20-25%. Concentrațiile sunt furnizate de moara din Sântana care s-a construit

Moara pentru furaje

în acest scop cu o capacitate de 6000 kg/h. de unde se livrează mieii în greutate de 30-35 kg. Până în luna octombrie 1970 sau și livrat peste 6000 mieii pentru țările arabe și Italia.

Cabalinele care constituiau până la al doilea Război Mondial principala forță de tracțiune în agricultură, numărul lor a scăzut simțitor. Astfel numai în perioada 1960-1969, a scăzut cu 284 capete. Cauza o constituie introducerea mecanizării pe o scară tot mai mare în agricultură. Se cresc cai din rasa Nonius.

Avicultura. Creșterea păsărilor are importanță economică pentru faptul că furnizează însemnate cantități de produse alimentare, sub formă de carne, ouă și grăsime, precum și cantități importante de pene și puf. Avicultura s-a dezvoltat foarte mult după încheierea cooperativizării agriculturii luând ființă și în comuna Sântana două stațiuni de incubație. Efectivul de păsări a crescut între 1960-1969 cu 17.186 capete, ceea ce reprezintă o creștere de cca 90%.

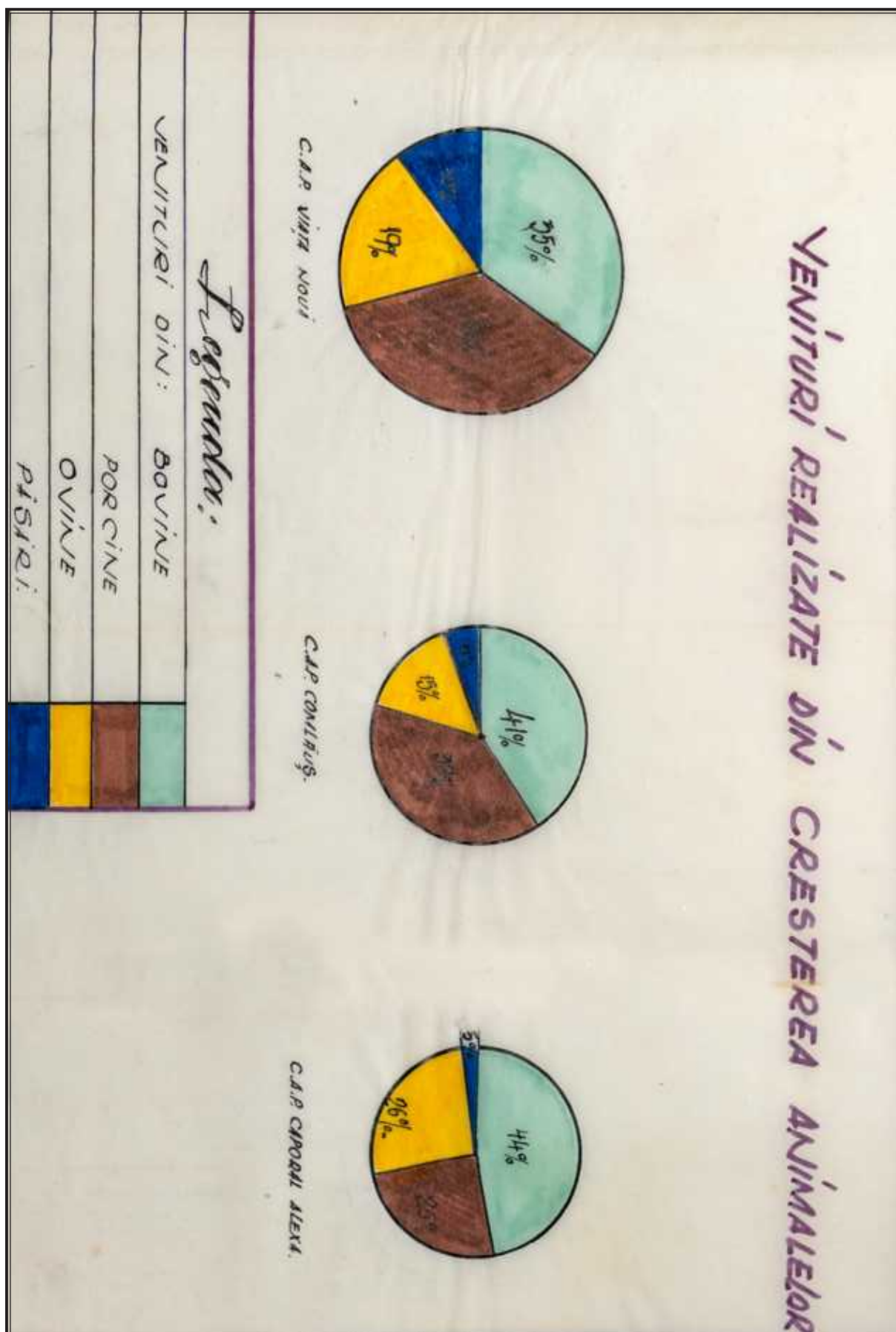
Majoritatea păsărilor o formează găinile din rasele Rhode Island, Plymouth, Sussex, găina golașă de Transilvania și Leghorn. Se mai cresc găște, curci, rațe etc.

Creșterea păsărilor la CAP Viața Nouă

Apicultura, ramură cu vechi tradiții în țara noastră și în comuna Sântana. Clima și mai ales mare varietate a florilor, dă posibilitatea creșterii în bune condițiuni a albinelor. Numărul de 328 stupi și creșterea lor față de 1960 numai cu 101 și descreșterea față de 1965 cu 109 nu reflectă posibilitățile existențe în comuna noastră.

Fig. 41

Importanța creșterii animalelor reiese și din faptul că în privința structurii veniturilor deține un loc important, lucru ce se poate constata din fig. 41.

La toate cele trei unități cooperatiste, atât pentru asigurarea condițiilor de creșterea animalelor cât și pentru dezvoltarea celorlalte ramuri s-au făcut o serie de construcții. Dintre acestea amintim: grajduri pentru vaci, pentru animale de muncă, pentru îngrășat taurine, îngrășătorii pentru porcine, maternități pentru scroafe, saivane, hale pentru păsări, magazii, pătule, silozuri pentru furaje, ateliere, remize, garaje, sedii administrative etc.

Sectorul Zootehnic la CAP Viața Nouă

*Siloz pentru furaje
CAP Viața Nouă*

Magazia de cereale la CAP Comlăuș

În concluzie, se poate afirma că în domeniul creșterii animalelor în condițiile nou create ca urmare a cooperativizarea agriculturii, s-au obținut rezultate remarcabile atât sub raportul sporirii efectivului de animale, cât și sub acela al producției de lapte, carne, lână, ouă, miere etc. Acest fapt a permis asigurarea a industriei alimentare cu materii prime agricole, satisfacerea necesarului de consum al populației și crearea unui disponibil pentru export.

Sediul administrativ al CAP Viața Nouă

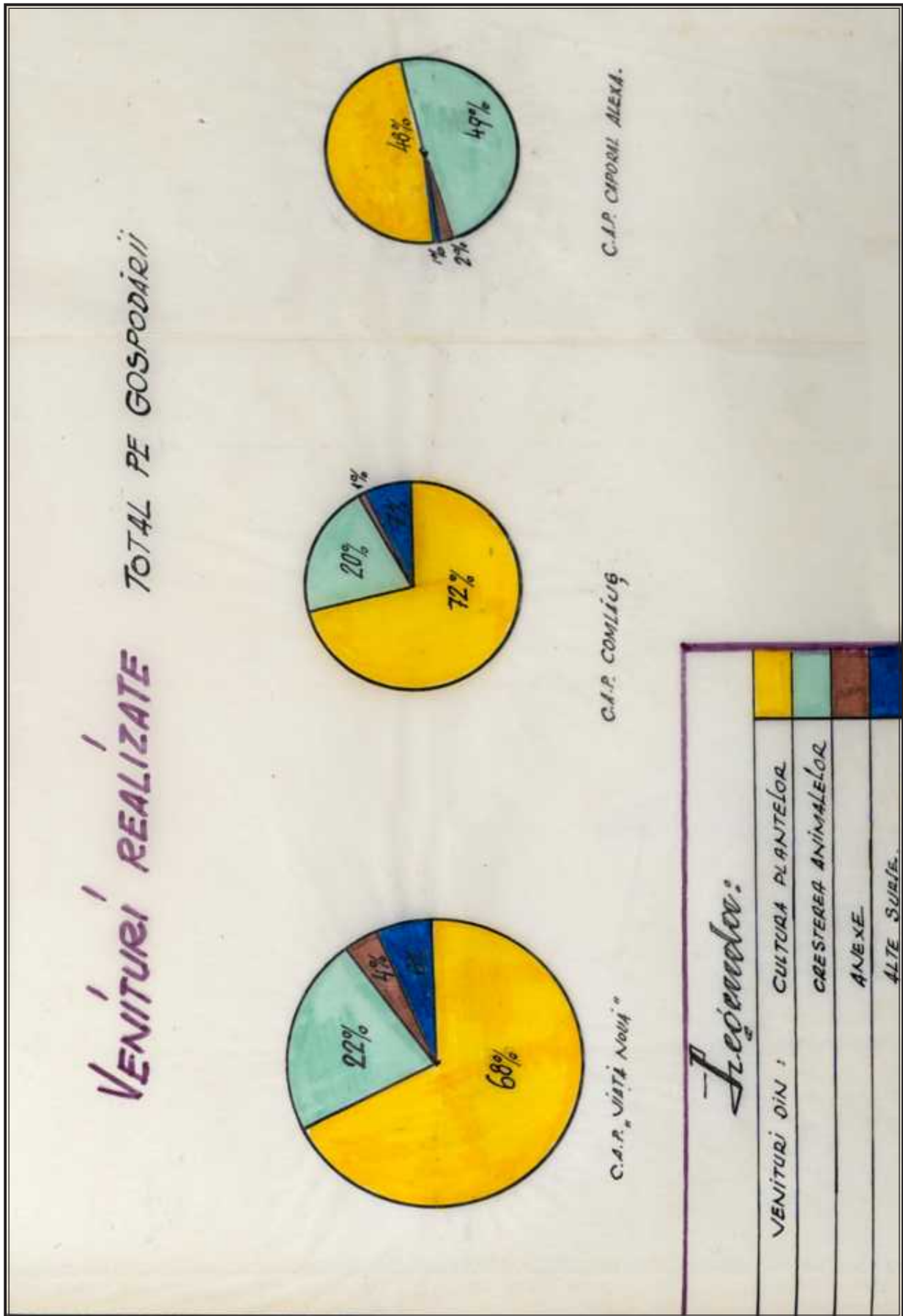
Creșterea animalelor și în special combinatul pentru îngrășare mieilor, asigură o rentabilitate sporită, producție din ce în ce mai mare, specializarea producției animale.

În general, se poate afirma că toate subramurile producției agricole contribuie la realizarea veniturilor atât în sectorul individual cât și în cadrul unităților socialiste. În procente veniturile realizate în anul 1969 pe cele trei cooperative agricole de producție se prezintă după cum reiese din fig. 42.

Tabelul nr. 26

Venituri realizate din	CAP Viața Nouă	CAP Comlăuș	CAP Caporal Alexa
Cultura plantelor	15.993.088	9.321.170	2.164.140
Creșterea animalelor	5.299.501	2.647.886	2.194.903
Anexe	822.752	156.226	102.052
Alte surse	1.384.382	820.511	41.957
Total	23.499.723	12.985.253	4.503.052

Fig. 42

Comuna Sântana are un profil agricol cerealier combinat cu creșterea animalelor pentru carne și lapte și legumicultura, ramură care are mari perspective în special în sectorul legumelor timpurii de seră.

3. Funcția industrială.

Nu putem vorbi despre o industrie deosebit de însemnată pe plan republican. Toate întreprinderile existente din cadrul ramurilor: industria materialelor de construcție, industria lemnului și industria alimentară, fac parte din industria locală.

a. Industria materialelor de construcție.

Din cele arătate mai înainte se vede că terenul comunei Sântana are un material bun pentru construcția de cărămizi și obiecte de uz casnic. La început acestea se făceau în cuptoare improvizate și mai mult pentru nevoile locale.

Fabrica de cărămidă

În anul 1922 a luat ființă Fabrica de cărămidă care producea cărămizi tip „Marsillia”. De la înființare și până în anul 1948 a produs numai 3.500.000 de bucăți cărămidă, la care au lucrat 100 muncitori câte 12 ore zilnic. Producția a crescut la 4.500.000 bucăți cărămidă și 1.200.000 bucăți țiglă în perioada 1948-1952, iar numărul muncitorilor s-a ridicat la 140.

Tabelul nr. 27

Producția fabricii de cărămidă între anii 1952-1969

Sortimente	1952	1960	1969
Cărămizi și blocuri	3.708.000	5.517.000	8.023.000
Țigle diferite	1.255.000	1.919.000	-
Valoarea prod. globale	1.605.000	2.637.000	3.173.000

Din tabelul de mai sus se poate constata că atât producția de cărămizi cât și valoarea producției globale în anul 1969 față de 1952 este de cca două ori mai mare și reprezintă 54% din valoarea producției industriale pe comună (vezi fig. 43, 44 și 45).

Fig. 43

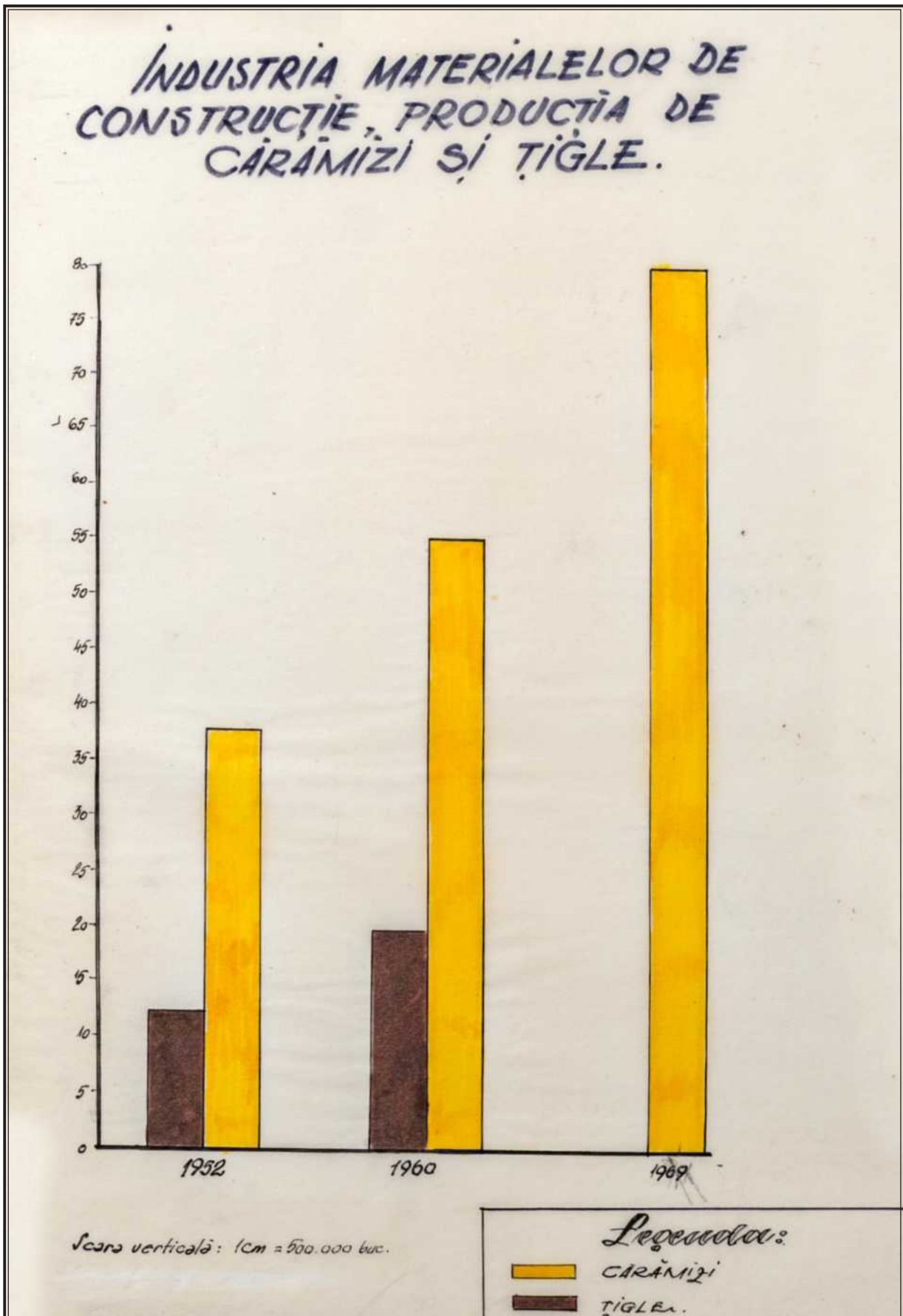

Fig. 44

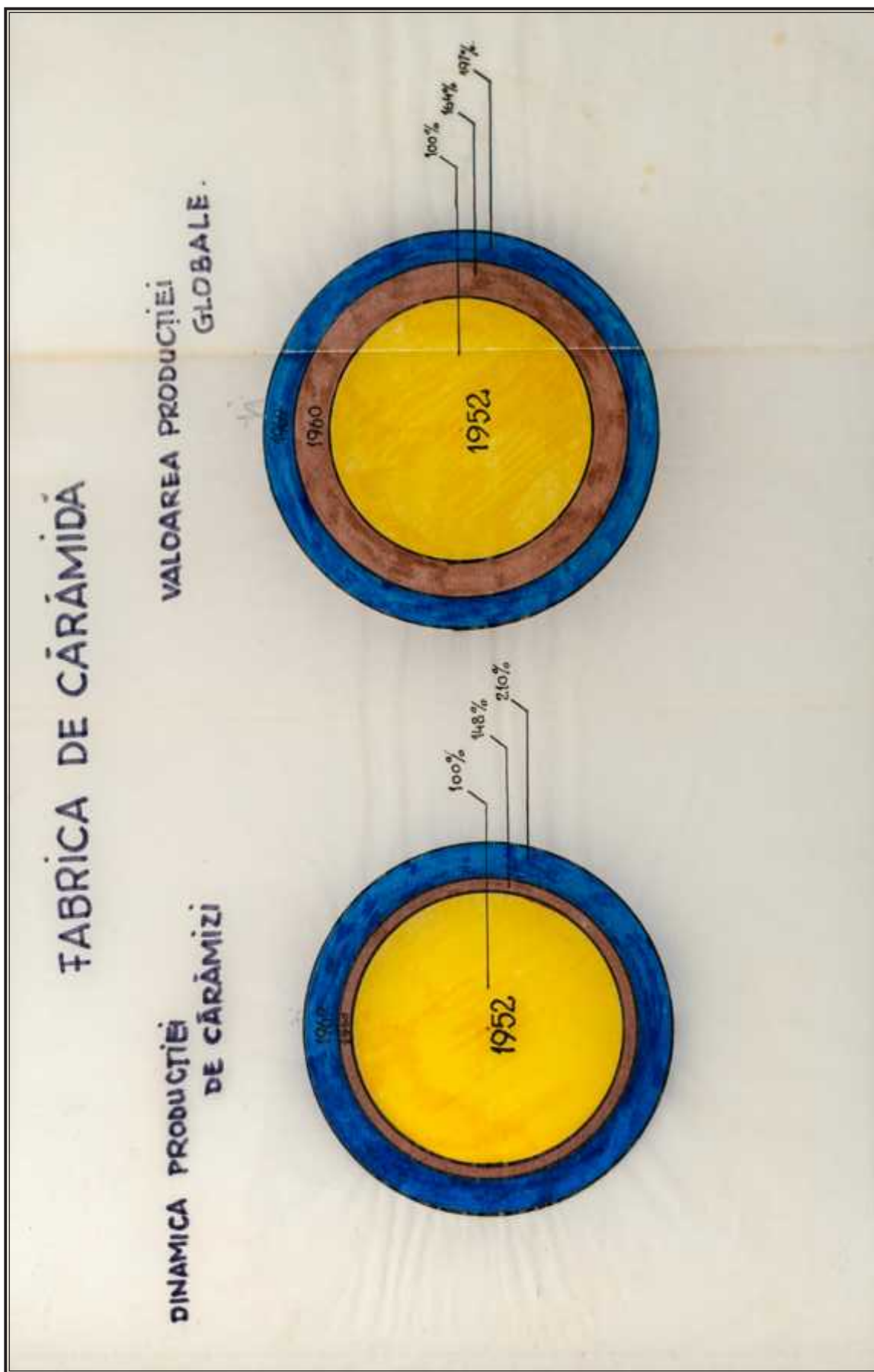

Fig. 45

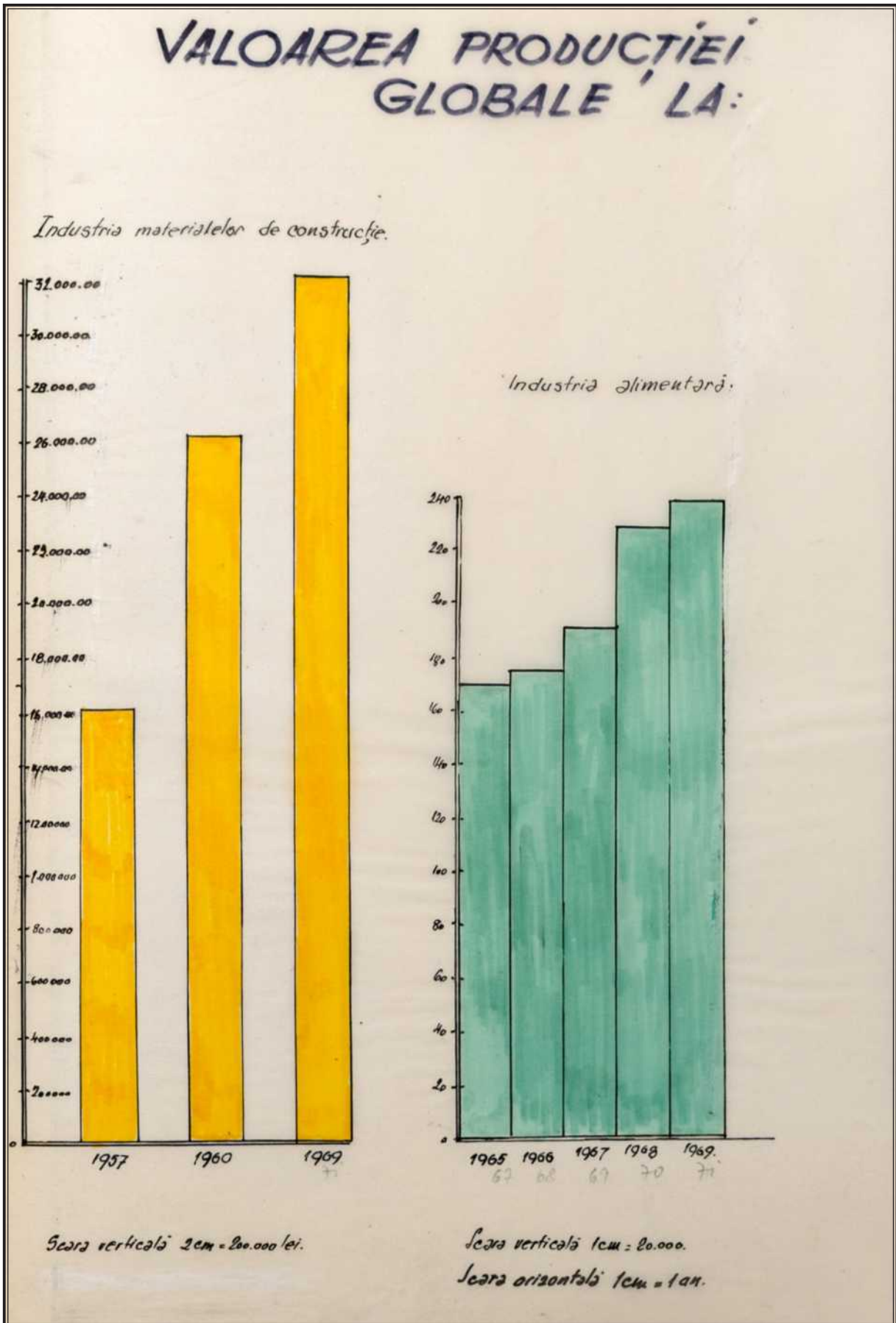
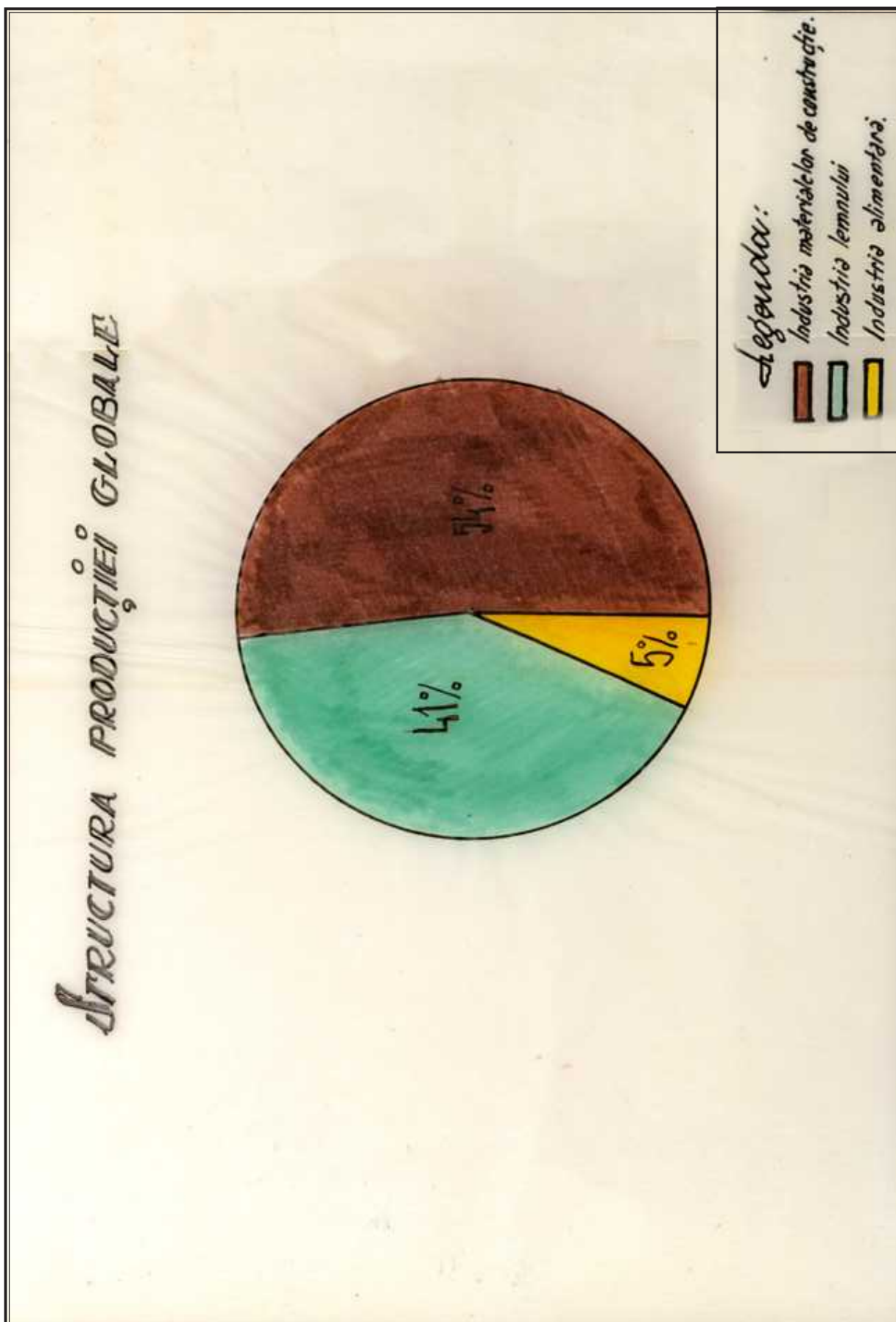

Fig. 46

Din anul 1964 nu mai produce țigle și s-a specializat în producția de cărămizi tip 240 și din 1969 a început producerea de blocuri ceramice ajungându-se la cifra de 83.980 buc.

Fabrica este complet electrificată. S-a mecanizat complet cariera fiind dotată cu două excavatoare pentru argilă, un excavator pentru nisip pe pon-

Excavatorul de pământ

toane care extrage până la 9 mc sub apă cu o capacitate de 35 m.c. în 8h. Acest agregat a fost făcut aici în 1962, scăzând astfel prețul de cost, de la 25 lei la 4 lei m.c. Presele de cărămizi au fost completate cu una nouă și s-a extins cu două alimentatoare, alimentarea automată la presele de cărămizi.

În prezent se lucrează în trei schimburi. Sursa de materie primă o constituie cariera de lângă fabrică cu excepția cărbunilor (lignit) aduși din bazinul carbonifer Crișana și a cimentului adus de la Turda.

Materia finită este repartizată la unitățile cooperative de consum din jud. Arad.

Întreaga forță de muncă este asigurată din cadrul comunei Sântana.

b. Industria alimentară care în 1969 a realizat-o producție globală de 238.000 lei, reprezentând 5 % din valoarea întregii producții industriale este reprezentată prin moară.

Moara din comună a lucrat până în 1960 nu mai cu 3 valțuri, în prezent dispune de 8 valțuri și are șapte salariați. Moara este complet electrificată din 1965 și în prezent are o producție în 24 de ore de 258 tone.

În privința structurii producției 70 % este făină albă și 30 % alte produse.

Satisface cu produse următoarele localități: Sântana, Caporal Alexa, Olari, Sinteia Mică, Zimand, Șimand, Cinteii.

Între 1956 și 1964 a funcționat și o secție de conserve de zarzavaturi care se aprovizionează cu materia primă din comuna Sântana și localitățile din jur. Se produceau castraveți murați și varză acră.

c. Industria lemnului are două secții:

- Secția de tâmplărie,
- Secția împletituri.

Secția tâmplărie înființată în anul 1969 produce garnituri dormitor, dulapuri, cuiere și diferite obiecte.

Se aprovizionează cu materia primă de la C.I.L. Arad, Timișoara, Sighețul Marmației, Fabrica de cherestea Bocsig, Arad, Fabrica de lacuri și vopsele Azur din Timișoara.

Produsele se expediază la cooperativele de consum din județ și la export în URSS.

Are 56 salariați proveniți din comună.

Secția împletituri, care funcționează din anul 1962, produce coșuri diferite și se aprovizionează cu materia primă de la Tulcea și Chișineu-Criș. Toate produsele sunt destinate exportului în Anglia, RFG, Danemarca și Norvegia.

În cadrul acestei secții lucrează 38 muncitori, locuitori ai comunei Sântana.

Valoarea producției globale a industriei lemnului se ridică în anul 1969 la 2.418.000 lei, reprezentând 41 % din întreaga producție industrială a comunei (vezi fig. 46).

Un loc însemnat în cadrul comunei joacă și activitatea meșteșugărească de veche tradiție. Cei peste 300 de meșteșugari lucrând atât în cadrul întreprinderii de industrie locală cât și în cadrul cooperativei de consum, care dispune de mai multe secții de servire a populației: cizmărie, tâmplărie, mecanică, croitorie, frizerie etc.

4. Funcția de transport

În cadrul economiei transporturile au sarcina de bază de asigura legătură între producție și consum, precum și între diferitele ramuri și subramuri ale producției.

Dezvoltarea continuă a transporturilor joacă un rol important în realizarea unei strânse legături între industrie și agricultură, între oraș și sat, în

asigurarea ritmului continuu al construirii socialismului. Dezvoltarea căilor de comunicație este influențată și condiționată, în primul rând, de nevoile producției și ale consumului.

Funcția de transport în Sântana este reprezentată prin transportul rutier și feroviar.

Transportul rutier. Sântana fiind o comună dezvoltată încă din evul mediu era legată, prin drumuri de piatră, de localitățile din jur. Astfel, pe harta din 1806 (vezi fig.18), apar drumurile ce leagă Sântana de Curtici, Șimand, Șiria; iar pe harta din 1910 (vezi fig.19) legată de Kereki și Pâncota. Mijloacele de transport se reduceau la căruță, carul cu boi, sanie etc.

Acest transport s-a dezvoltat mult în anii construcție socialismului și pe teritoriul comunei Sântana trece în prezent șoseaua națională nr.79 pe o distanță de cca 3 km. la marginea de vest a hotarului comunei și drumul județean nr. 762 care leagă Sântana de această șosea pe o lungime de 7 km. Prima a fost asfaltată în 1959-1960, iar cea de-a doua în 1969.

Pe teritoriul comunei mai trece și drumul județean nr. 792 care leagă Sântana de Zimand și Olari, având o lungime de 13 km. Este pietruit doar spre Olari din 1960; iar legătura cu orașul Pâncota este asigurată printr-un drum pietruit ce are o lungime de 9 km pe teritoriul comunei.

Legătura cu municipiul Arad se face pe șoseaua pe care circulă zilnic două autobuze ITA, însă numărul călătorilor reprezintă doar 1 % din numărul total al călătorilor din comuna Sântana.

Transportul feroviar. Calea ferată a fost construită în 1888 și face legătura între Arad și Oradea cu bifurcația din Sântana spre Brad.

Pe teritoriul comunei are o lungime de cca 20 kilometri se află gara Sântana, Halta de mișcare Cetatea Veche, postul de macaz Căramidărie și 2 puncte de oprire pentru călători la Comlăuș și Caporal Alexa.

Datorită traficului mare de trenuri care circulă pe această linie a fost necesară înlocuirea șinelor de tipul 24 cu tipul 34,5 până în 1928¹ și mai târziu cu alte

Gara Sântana

1 N. Petculescu – Căile Ferate Ardelene –

tipuri ajungându-se în 1970 la tipul 49, sarcina statică pe osii crescând de la 17,5 la 20,5 tone.

Stația Sântana, ca nod de cale ferată, este modernizată electrodinamic cu macaze centralizate, parcursele de încrucișări reducându-se e de la 3-6' la 7-21". Instalația este dotată și cu o barieră automată care asigură o siguranță de 100 %.

Are o importanță deosebită pentru traficul de călători care nu mai în 1969 au fost de 273.444, cu legitimații emise de gara Sântana la care se mai adaugă și cei peste 2000 călători zilnici cu legitimații emise de alte stații, reprezentând 99 % din numărul total al călătorilor din Sântana.

Pe luni numărul călătorilor din 1969 este redat în frig. 47 din care se constată că numărul călătorilor este în medie între 19.634 (februarie) și 23.625 (noiembrie). Excepție fac lunile septembrie și decembrie cu 27.877 și respectiv 26.975 călători.

Pe direcții situația se prezintă astfel:

Arad 80%

Brad 13%

Oradea 7%

Prin stația Sântana trec zilnic 29 trenuri de persoane.

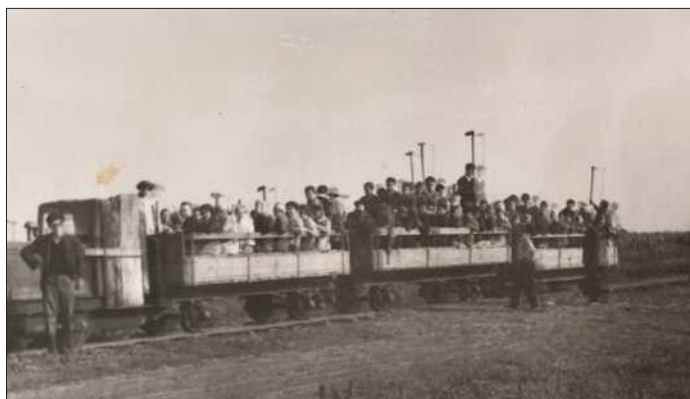
În privința transportului de mărfuri în 1969 au fost descărcate 8416 vagoane și încărcate 3788 vagoane (72.706 tone).

De asemenea tot în Sântana se formează 6 perechi de trenuri locale de marfă care circulă pe ruta Sântana Ineu Gurahonț. În timp de 24 ore prin stația Sântana trec 36 trenuri de marfă.

Stația Sântana este singura stație mare pe linia Arad Oradea Brad, linie supra solicitată, unde se prelucrează garniturile de tren, având și o capacitate maximă de garare în lungime de 826 m.

Ca perspective se întrevide dublarea liniei Arad Sântana.

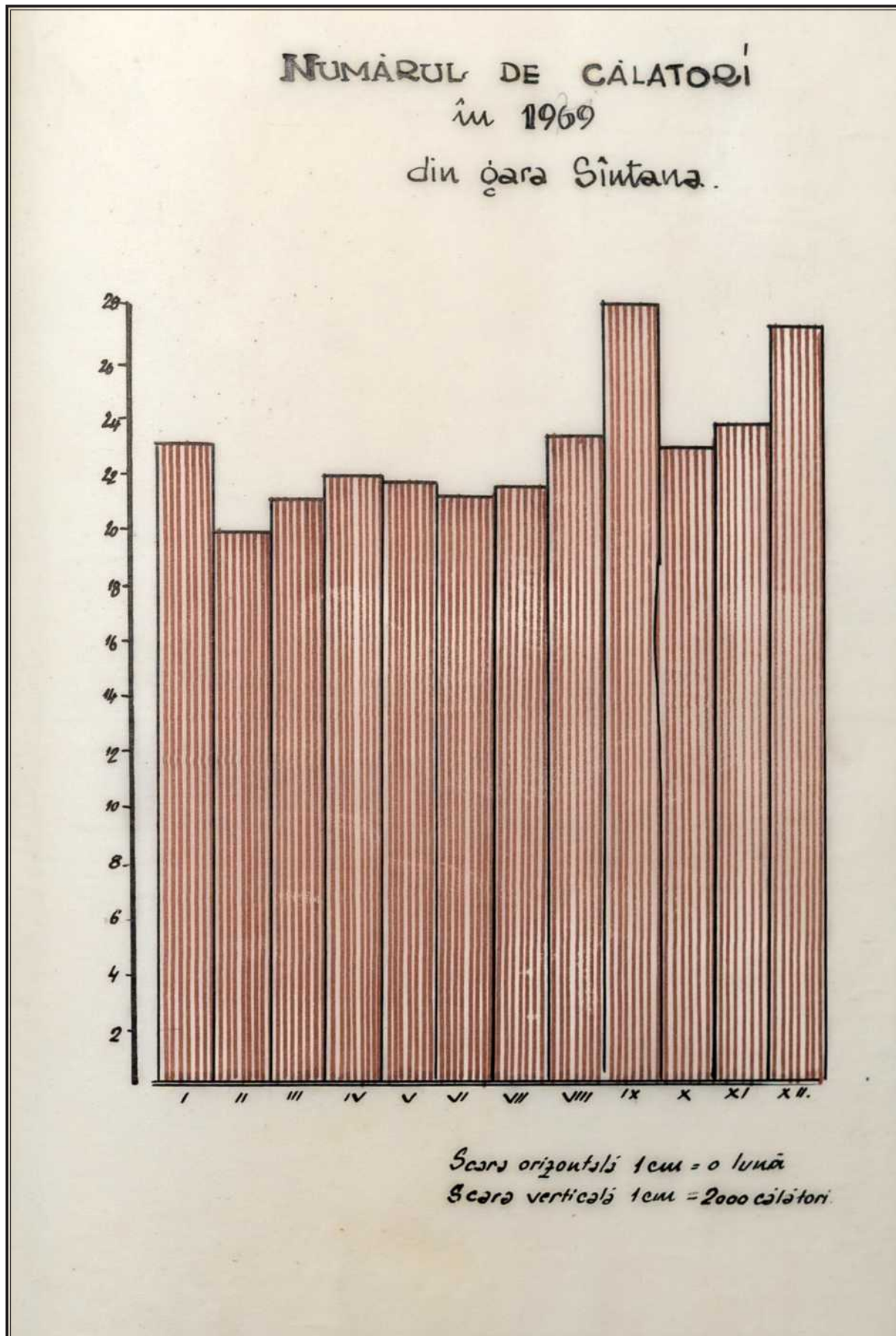
În vederea transportării membrilor cooperatori la tarlale, CAP Viața Nouă a construit o linie îngustă pe o lungime de 2,5 km între sediu și saivane. Este acționat de un motor și are trei vagoane. Tot cu el se transportă iarna și furajele. Se prevede prelungirea acestei linii cu încă 3 km, adică până la livada cooperativei.

Decovilul CAP Viața Nouă

Fig. 47

5. Funcția de schimb.

Comerțul s-a dezvoltat din timpul când s-au înființat cele trei târguri anuale care atrăgeau lume din zonele îndepărtate. În această localitate se făcea schimbul între mărfurile de la munte, deal și câmpie. În primele începuturi era practicat trocul: ciuberele, donițele, oalele, albiile din lemn, fructele erau date în schimbul grâului, porumbului celor de la șes. La unele mărfuri și în unele cazuri, trocul s-a menținut până la cel de-al doilea Război Mondial.

Meseriașii își vindeau marfa în schimbul banilor.

Mai târziu, odată cu dezvoltarea meseriilor și a căi ferate construite, comerțul aici devine mai dezvoltat. Se dezvoltă în așa măsură încât a fost necesară programare a două zile de piață și un târg săptămânal, care se țin și azi în zilele de marți, joi și duminică. Pe lângă produsele de la munte, deal și câmpie care sunt aduse acum și la aceste târguri, se întâlneau aici și mărfurile

În Piața Sântana

meseriașilor din Sântana și a celor din alte sate din împrejurimi. De asemenea erau aduse de comercianți și textilele și chiar alte produse.

Piața și târgul de duminică sunt aprovizionate cu produse agroalimentare, meșteșugărești și de construcție (vezi fig. 48).

Produse agroalimentare vin din localitățile: Clari, caporal Alexa, Sinteia Mică, Cinteii, Zărand, Șimand, Nădab, Șiclău, Socodor, Zimand, Andrei Șaguna, Șiria, Pâncota.

Produse meșteșugărești aduc cooperativele din localitățile Arad, Chișineu-Criș.

Materiale pentru construcție:

Lemn de construcție de la Avram Iancu, Hălmagiu, Gurahonț, Sebiș, Vața, Baia de Criș etc.

Var din zona Beiuș Vașcău.

Continuând tradiția de secole, de două ori pe an se organizează târgul mare de produse agricole care are ecou atât în localitățile de la câmpie, cât și în cele din zona de deal și munte.

Cooperativa de consum, care dispune de un număr de peste 4000 membri, asigură buna servire și deservire a populației prin magazinele pe care le are și prin secțiile de prestări servicii.

Brutăria

Complex de servire

*Tabelul nr. 29
Unitățile cooperativei de consum*

Nr. crt.	Specialitatea	Nr.	Nr. Salariaților
1	Magazin universal	2	10
2	Magazin alimentar cu autoservire	1	4
3	Băcănii	6	6
4	Electrocasnică - mobilă	1	3
5	Metale	1	2
6	Produse chimice	1	2
7	Depozit de cherestea	1	2
8	Librărie	1	1
9	Cofetărie	1	3
10	Restaurant	1	6
11	Bufete	5	8
12	Carne	1	2
13	Brutărie	1	6
14	Pâine	1	3
15	Produse lactate	1	2
16	Încălțăminte - comandă și reparații	1	10
17	Electrocasnică - reparații	1	1
18	Radio-Televizoare - reparații	1	1
19	Frizerii	4	10
20	Coafor	1	3
21	Atelier mecanic	1	3
22	Atelier de tâmplărie	1	7

Aprovizionarea cu mărfuri se face direct prin depozitul cooperăției de consum din Arad.

Valoarea vânzărilor de produse prin cooperativa de consum Sântana a crescut an de an. În 1969 față de 1960 a crescut cu peste 22 milioane lei și față de 1965 cu peste 8 milioane lei (vezi fig. 49).

Tot în comuna Sântana se găsește și un centru de preluarea legumelor și fructelor care are o bogată activitate în privința exportului de produse legumicole. Dacă în anul 1965 au fost exportate doar 150 vagoane roșii calitatea I-a, în 1969 cantitatea exportată ajuns la 350 vagoane roșii, 20 vagoane varză, 54 vagoane morcovi, șapte vagoane ardei Kappia. Exportul s-a făcut în URSS, RS Cehoslovacia, RP polonă, RDG, RFG, Austria, Elveția, Suedia etc. (vezi fig. 50).

Din analiza funcțiunilor exercitate de comuna Sântana, rezultă că aceasta poate fi inclusă în rândul așezărilor rurale cu profil mixt agricol, de transport și industrial, aceasta atât datorită unei părți a populației active care lucrează în afara sectorului agricol, cât și datorită tradiției unei funcții neagricole. De altfel în comparație cu așezările rurale vecine, Sântana se individualizează prin rolul jucat de funcțiile neagricole (transport feroviar, schimburi, parțial industrie), funcții care au însemnătate chiar la nivel județean. Adăugând și ponderea mare a populației active ce se deplasează zilnic la muncă în Arad și alte centre urbane ale județului, precum și aspectele edilitare ce vor face obiectul capitolul următor, **putem trage concluzia că localitatea Sântana se apropie tot mai mult de profil urban.**

Fig. 49

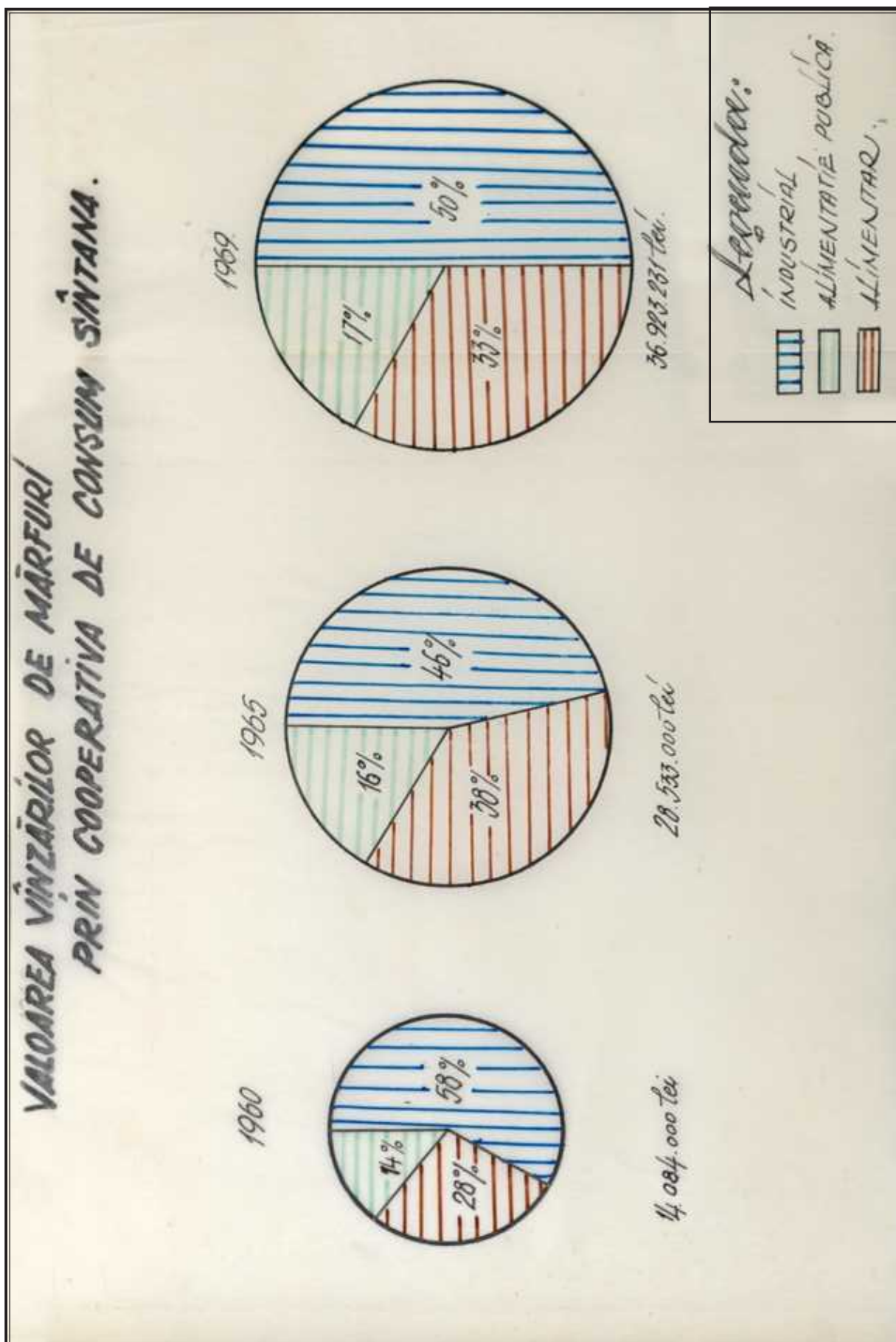
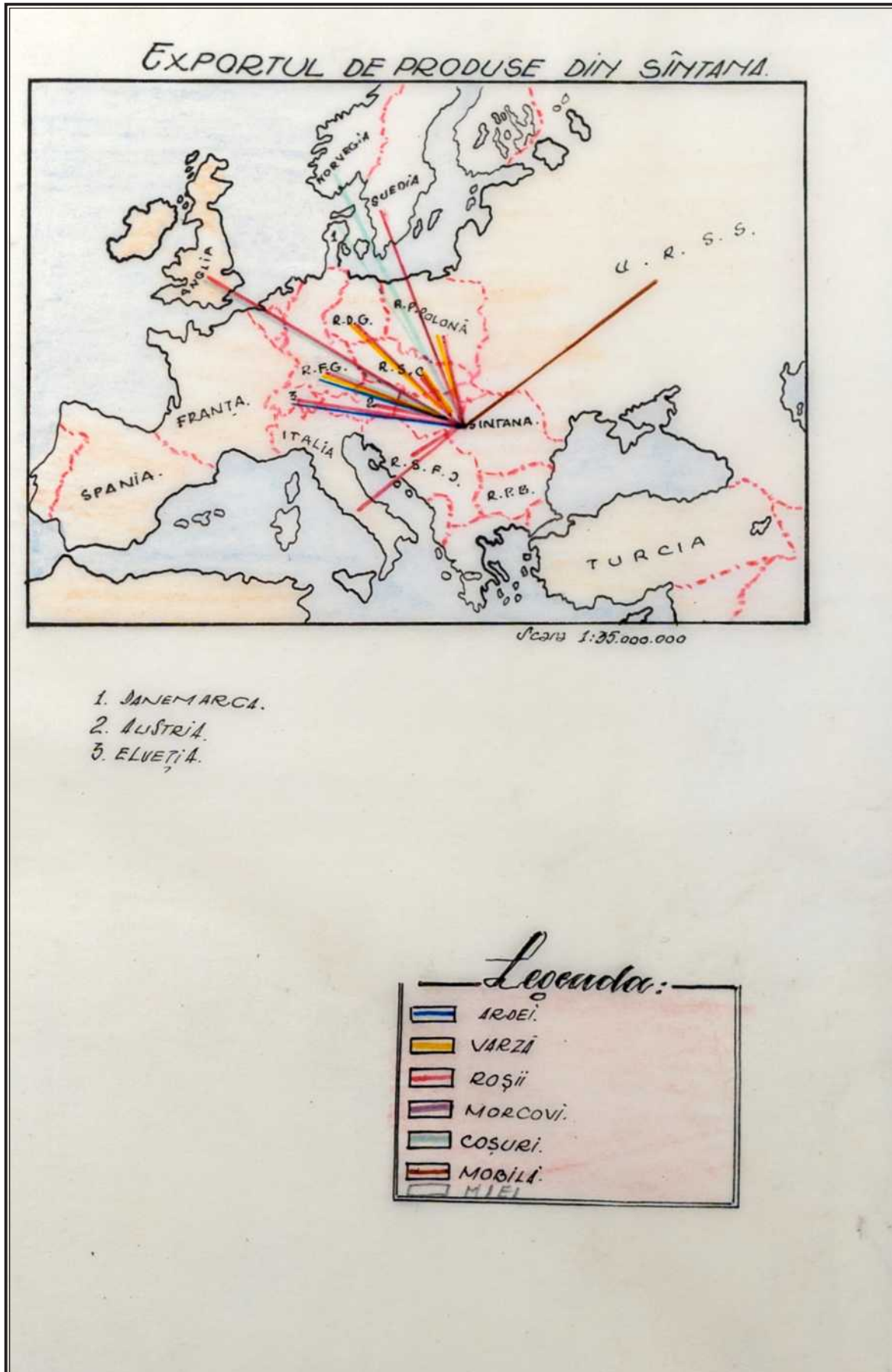

Fig. 50

CAPITOLUL IV

MORFOLOGIA AȘEZĂRII. ASPECTE EDILITARE.

1. Morfologia așezării

a. Așezarea în funcție de relief.

Sântana este un sat de câmp, care asigură o dezvoltare compactă.

Forma de relief - câmpia - a oferit condiții optime pentru constituirea în această parte a unei localități menționată pentru prima dată în secolul al XIV-lea. Prin colonizarea șvabilor din secolul al VXIII-lea, localitatea s-a dezvoltat și astfel în anul 1748, printr-un decret al Mariei Tereza, Sântana a fost înălțat la rangul de „târg”.

Funcția agricolă a localității se dezvoltă și mai mult iar pe lângă aceasta apare și funcția de schimb reprezentată prin organizarea de piețe și târguri săptămânale și anuale, ce deserveau un număr mare de localități din împrejurimi.

Sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, se caracterizează prin apariția și dezvoltarea funcțiilor de transport și industrială, reprezentate prin construirea căii ferate, a drumurilor pietruite și a Fabricii de cărămidă. Se continuă lărgirea gamei de produse executate de meșteșugari ceea ce va duce la întărirea funcției de schimb.

Începând cu mijlocul secolului al XX-lea toate funcțiile (agricolă, industrială, de transport și de schimb) se dezvoltă, iar rolul conducător îl deține funcția agricolă.

b. Mărime.

Sântana se încadrează între satele cele mai mari cu suprafața intravilanului de 688 ha. și cu o populație de 13.383 locuitori. Populația față de 1835 a crescut de aproape două ori. Această imensitate nu este caracteristică, ci este o excepție. Majoritatea satelor sunt mici și mijlocii.

Sub raportul mărimii, Sântana s-a dezvoltat continuu, paralel cu sporirea

numerică a locuitorilor. Acest fapt se explică atât prin sporul natural mare al populației, cât și prin colonizările masive făcute aici.

Concentrarea mai mare a locuitorilor aici a fost o consecință a factorilor social-economici, pe deoparte, și acelor geografici, pe de altă parte.

Formarea profilului economic predominant cerealiere îmbinat cu celelalte funcții neagricole, a fost cauza principală a creșterii numărului de locuitori. Un rol important l-a jucat și apropierea de centrul de județ – Arad - care a tras o mare parte din forța de muncă disponibilă a comunei Sântana.

c. Forma.

Forma geometrică reflectă dezvoltarea istorică.

Satul Caporal Alexa are o formă dreptunghiulară (vezi fig. 51), cu lungimea de 1000 m. și lățimea de 570 m., (vezi fig. 52). Față de formă regulată geometrică a nucleului său (Comlăuș), s-a ținut cont și în timpul colonizării lor din secolul al XVIII-lea și a extinderii intravilanului în perioada anilor 1945-1968.

d. Textura și structura.

Sântana este un sat în care arterele de circulație n-au jucat un rol în conturarea formei lui și în construcții, ci ele s-au încadrat în spațiul construit.

Artera principală era limitată dintre cele două sate (Sântana și Comlăuș).

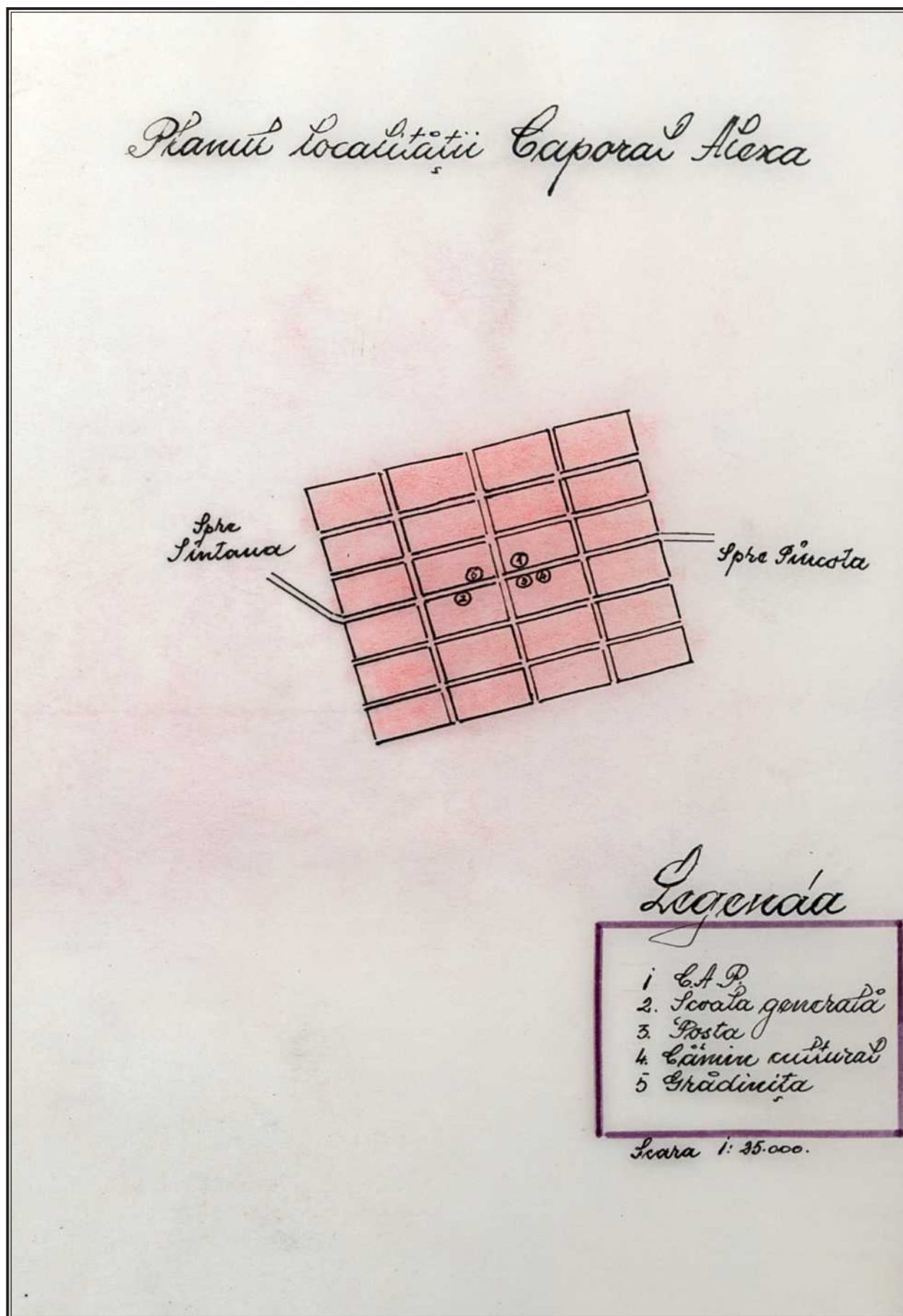
Vedere generală a loc. Sântana

Vetrele satelor nu s-au alungit în lungul șoselei, ci au respectat forma geometrică.

Textura este compactă, regulată cu străzi perpendiculare, specifice satelor de coloniști. Atât Caporal Alexa cât și Sântana au formă geometrică regulată.

Trama stradală cuprinde două artere perpendiculare, șoseaua Pâncota-Caporal Alexa-Curtici cu șoseaua Zimand-Olari se întretaie în centrul localității Sântana. Se mai desprinde încă două străzi importante, aceea care unește gara cu sediul CAP-Sere (Strada Ghiocelilor) și aceea care face legătura între gară-CLF și șoseaua Pâncota-Curtici (strada Unirii).

Fig. 52

Între piața Mărășești și Piața Mihai Viteazul se află perimetrul Civic.

Se conturează zone funcționale mai mult în fază incipientă:

- Centrul Civic cu funcție de reprezentantă culturală și de servire;
- Zona de transport gară în partea de est;
- Zona sediului CAP-sere în partea de vest;
- Zona rezidențială.

Nu se conturează o zonă industrială, deoarece Fabrica de mobilă și Moara sunt în comună iar fabrica de cărămidă la 3 km în sudul comunei.

Ambele localități au străzi drepte, paralele, formate din axe principale pe care s-au dezvoltat perpendicular o rețea de străzi transversale.

2. Aspecte edilitare

a. Densitatea construcțiilor.

Intravilanul comunei Sântana se întinde pe o suprafață de 688 ha. și prezintă densități diferite a clădirilor impuse de evoluția așezării. Densități deosebite se datoresc și specificului economic al comunei. Astfel, în timp ce în zona centrală se constată o densitate mai mare a clădirilor 10-15 case la ha., spre periferia comunei densitatea scade la 2-4 case la ha. **Această densitate este inferioară unei localități care tinde spre urbanism, aceasta cu atât mai mult cu cat toate clădirile sunt cu un singur nivel.**

În Sântana sunt în număr de 3142 clădiri, iar în Caporal Alexa 474, acoperind o suprafață de 152 ha. și respectiv de 15 ha. Din numărul total al clădirilor 97 % sunt construcții pentru locuință și 3 % construcții destinate altor scopuri.

Suprafața medie a unui lot de casă este 1459 mp în Sântana și 1051 mp în Caporal Alexa.

Suprafață locuibilă este de 130.157 mp în Sântana și 13.440 mp în Caporal Alexa ceea ce reprezintă 39,5 mp suprafață medie locuită a unei clădiri în Sântana și doar 28,3 mp în Caporal Alexa, deci cu 11,2 mp mai puțin. Suprafață locuibilă pe cap de locuitor este de 10,1 mp în Sântana și 9,7 mp în Caporal Alexa.

În cadrul comunei Sântana un loc important îl ocupă suprafața mare de grădini, 420 ha. în Sântana și 36 ha. în Caporal Alexa. De asemenea o caracteristică însemnată pentru Sântana prezintă suprafețele mari nefolosite existente în intravilan care împreună cu străzile, piețele și parcurile au 116 ha.

Bălțile existente sau creat prin scoaterea pământului pentru construcții.

În felul acesta densitatea medie a clădirilor în cadrul intravilanului este doar 4,57 la ha., ceea ce duce la concluzia că trebuie analizate mai temeinic posibilitățile de concentrare a clădirilor în perimetrul central prin ocuparea grădinilor și terenurilor nefolosite cu construcții.

Crescând densitatea construcțiilor va face ca trecerea **la urbanism** să fie mai ușoară.

b. Tipul construcțiilor

În Sântana se deosebește tipul de casă în funcție de cartiere. Astfel în Comlăuș predomină tipul de case românești, în timp ce în Sântana case de tip german iar în Satul Nou, case de tip modern.

Case românești

Case germane

Lotul de casă cuprinde casa propriu-zisă, curtea care reprezintă cca 10%, grădina 70 %. În curte fiecare loc de casă dispune de o fântână cu cumpănă. Spre stradă gardul este construit din cherestea și mai rar din pământ bătut. În ultimul timp construcțiile se fac din cărămidă, ciment și poarta din fier.

Altădată casele aveau același timp, dreptunghiulare cu prispă (târnaț) deschisă și era împărțită în trei încăperi: casa mică cu două paturi, lăviți, masa, scaune, un cuptor de pâine și soba de gătit zidită din pământ cu plită sus. Folosea de dormitor și bucătăria; „casa mare” era încăperea către stradă având același mobilier dar mai scump și în plus lada de zestre a femeii și mai târziu înlocuită cu un dulap.

Casă de tip nou

Patul era îmbrăcat în scoarță alese peste care se așezau rânduri de perini mari cu lucru de mână, masa la fel acoperită cu scoarță sau cu o față de masă, lucrată cu broderii sau dantele.

Între case era tinda. Pe jos era lut, foarte rar „casa mare” era podită cu scânduri.

Curtea era mare după spațiul pe care-l avea fiecare unde se aflau dependențele gospodăriei.

Astăzi clădirile caselor noi au un alt tip în formă de L cu două camere spre stradă sau în formă pătrată.

În comună sunt trei obiective cu valoare arhitecturală: clădirea liceului, internatului școli profesionale și fostul sediu al CAP Viața Nouă - considerate monumente istorice.

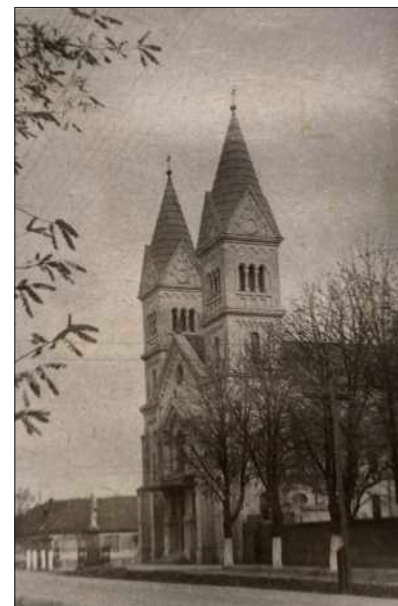
Tot din lista monumentelor fac parte și cele trei biserici: una ortodoxă construită în anul 1872 catolice construit în anul 1750 și 1937.

Biserica Ortodoxă

Biserica Catolică

Biserica Catolică

Majoritatea construcțiilor sunt din chirpici și pământ bătut (33 % și 37 %). Un număr mai mic, aproximativ 26 % sunt construite din cărămidă. Construcțiile de cărămidă au un aspect urban, prin condițiile de locuit, silueta și capacitatea lor, față de celelalte construcții.

Clădirile construite din cărămidă ocupă zona centrală a comunei, partea estică (Satul Nou) și izolat răspândită și în celelalte părți ale comunei.

Din zidărie mixtă sunt aproximativ 4 %.

Construcțiile au un singur nivel cu excepția unui număr de 15 clădiri care au două nivele.

În satul caporal Alexa construcțiile din cărămidă sunt 6 %, din chirpici 40 %, pământ bătut 44 % și 10 % din zidărie mixtă.

Ca material de construcție pentru acoperiș se folosește țiglă iar tipul de acoperiș este în două, trei sau patru ape.

Încălzirea locuințelor se face cu lemne, mai puțin cu cărbuni și doar câteva au încălzire cu ajutorul caloriferelor (instalații proprii).

c. Trama stradală

Străzile sunt aproape toate perpendiculare impunându-se astfel caracterul geometric.

Străzile în cea mai mare parte sunt nepavate ceea ce va **împiedica trecerea la urbanism**. În comuna sunt 4 km asfaltate, 1 km cu piatră cioplită și 2 km cu piatră de râu, deci în total 7 km, cu o suprafață de 48.000 mp ceea ce reprezintă 54 km străzi un procent de 13 %.

În schimb lungimea trotuarelor executate din ciment se ridică la 27.000 m având o suprafață totală de 32000 mp. Trotuarele în majoritate sunt executate pe o parte a străzilor (vezi fig. 52) principale iar în rest au un caracter provizoriu fiind executate din cărămidă și nisip.

Sântana este o comună tipică de câmpie dezvoltată în sens orizontal. Rețeaua stradală totalizează un număr de cca 70 străzi, cu o lungime totală de 54 km, având 116 ha împreună cu piețele și terenurile nefolosite.

Comuna nu posedă o rețea de canalizare pentru ape uzate. Apele meteorice de pe vatra comunei sunt colectate prin șanțuri deschise de pământ. Din această cauză în perioada cu ploi bogate apele se adună în locurile mai joase ale comunei. Toate străzile sunt electrificate, Sântana fiind racordată la sistemul energetic național din anul 1962.

Piața este organizată și așezată în poziție centrală față de comună și spre care merg principalele artere de circulație.

Din punct de vedere al spațiilor verzi, comuna are două parcuri (Piața Mărășești și Piața Mihai Viteazul), având o suprafață de peste 2000 mp amplasate în centrul comunei.

PERSPECTIVE DE DEZVOLTARE A COMUNEI SÂNTANA

Pentru perioada următoare comunei Sântana i se deschid largi posibilități de dezvoltare.

Astfel în cadrul funcției agricole - creșterea suprafețelor destinate legumiculturii se vor dubla iar a serelor va ajunge la 14 ha - creând în felul acesta posibilitatea aprovizionării populației cu produse legumicolă în cantități suficiente aducând venituri suplimentare membrilor cooperatori.

În cadrul celorlalte culturi se va pune un accent mare pe solurile de mare productivitate.

În privința creșterii animalelor se prevede obținerea de cantități mai mari de carne și lapte.

Funcția industrială se va dezvolta prin dublarea producției globale la industria lemnului în 1971 față de 1969 iar a industria materialelor de construcție cu 20 %.

Funcția de transport se va dezvolta prin asfaltarea șoselei Sântana-Caporal Alexa-Pâncota; Sântana-Olari și terminarea șoselei Sântana-Curtici. De asemenea se prevede pietruirea drumului între Sântana și Zimandu Nou, reducându-se astfel distanța între Sântana și Arad cu 5 km, iar prin dublarea căii ferate între Arad și Sântana până în 1975 traficul feroviar va crește considerabil.

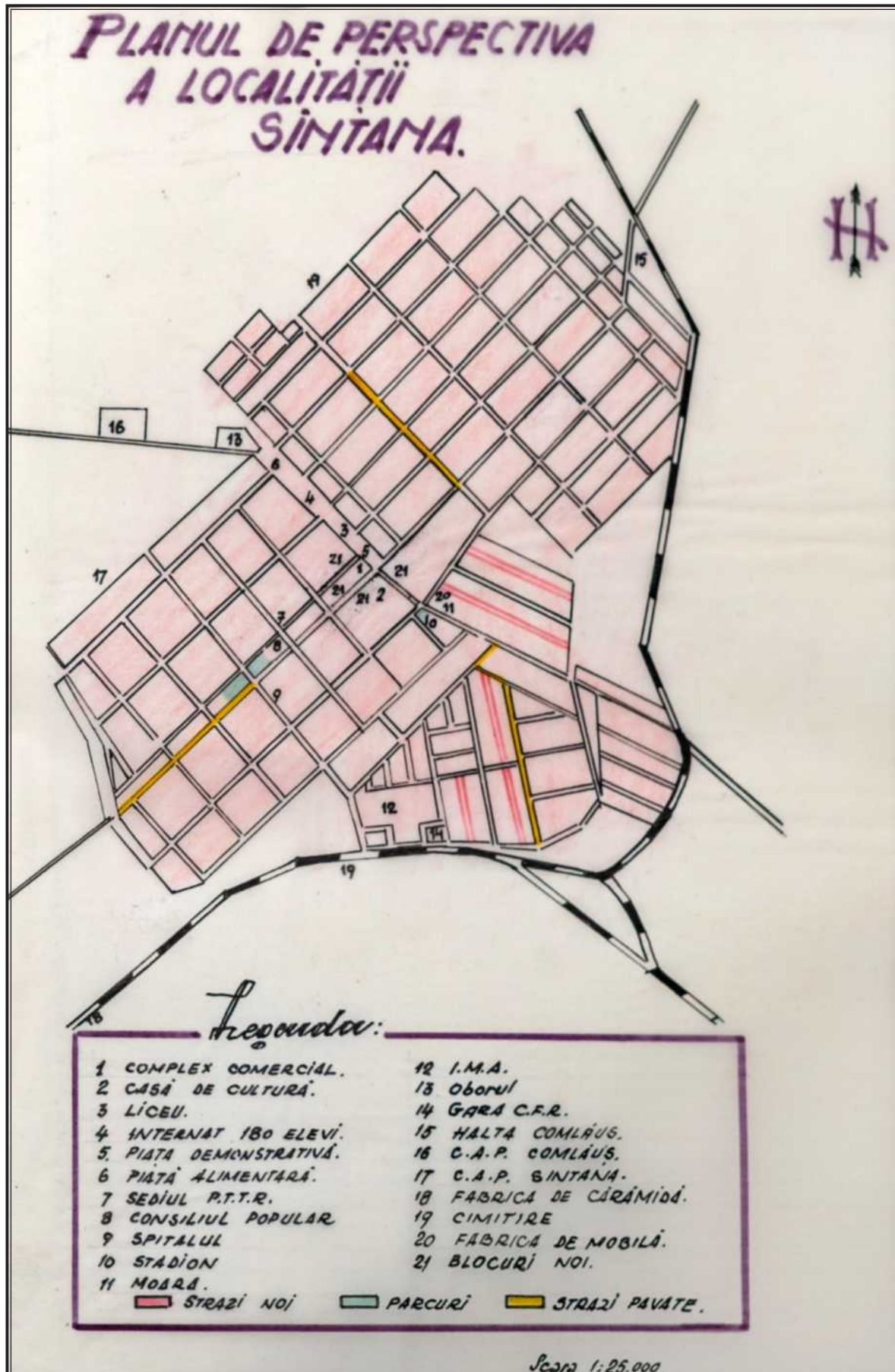
Ca măsuri pentru reorganizarea vetrei satului, planul de sistematizare a comunei cuprinde o serie de construcții în zona centrală printre care amintim: 5 blocuri cu trei nivele, totalizând 84 apartamente; o casă de cultură, amplasată tocmai pe o parte a actualei bălți din mijlocul comunei și un liceu cu 32 săli de clasă și un internat în Piața Mihai Viteazul.

De asemenea se prevede micșorarea grădinilor din unele sectoare prin trasarea de noi străzi și construirea de case pentru locuințe (vezi fig. 53).

Se prevede astfel zonarea și mai bine individualizată a centrului civic, a zonei industriale, a zonei de transport și a zonei rezidențiale.

Fig. 53

CONCLUZII

Din studiile făcute pe teren în comuna Sântana am ajuns la următoarele concluzii:

Comuna a luat ființă în condițiile specifice orânduirii feudale și s-a dezvoltat în secolul al XVIII-lea prin colonizarea șvabilor și la mijlocul secolului al XX-lea prin colonizarea românilor din regiunile muntoase.

Terenul ocupat de Sântana având o poziție geografică corespunzătoare - câmpia și la intersecția unor drumuri comerciale - a făcut ca funcția agricolă și de schimb să se dezvolte continuu.

În cadrul funcției agricole se constată că ponderea cea mai mare reprezintă cultura plantelor reprezentând 53 % din valoarea producției globale și 74 % din valoarea producției marfă.

De asemenea se constată că în ultimii ani legumicultura ia un avânt din ce în ce mai mare atât în cultura de câmp cat și în sere.

Creșterea animalelor pentru carne și lapte deține un loc important în cadrul funcției agricole.

Funcția industrială este reprezentată doar prin industria materialelor de construcție, lemnului și alimentară care face parte din industria locală. În cadrul producției globale industria materialelor de construcție deține 54 %, a lemnului 41 % și alimentară doar 5 %.

O dezvoltare mare a luat și funcția de transport prin traficul mare de călători și mărfuri prin gara Sântana și prin extinderea ariei târgului care fac din comuna Sântana un centru important în această parte a județului.

Problema aprovizionării cu apă prin construirea celor 5 fântâni la o adâncime de 70 m. și a canalizării rămâne nerezolvată.

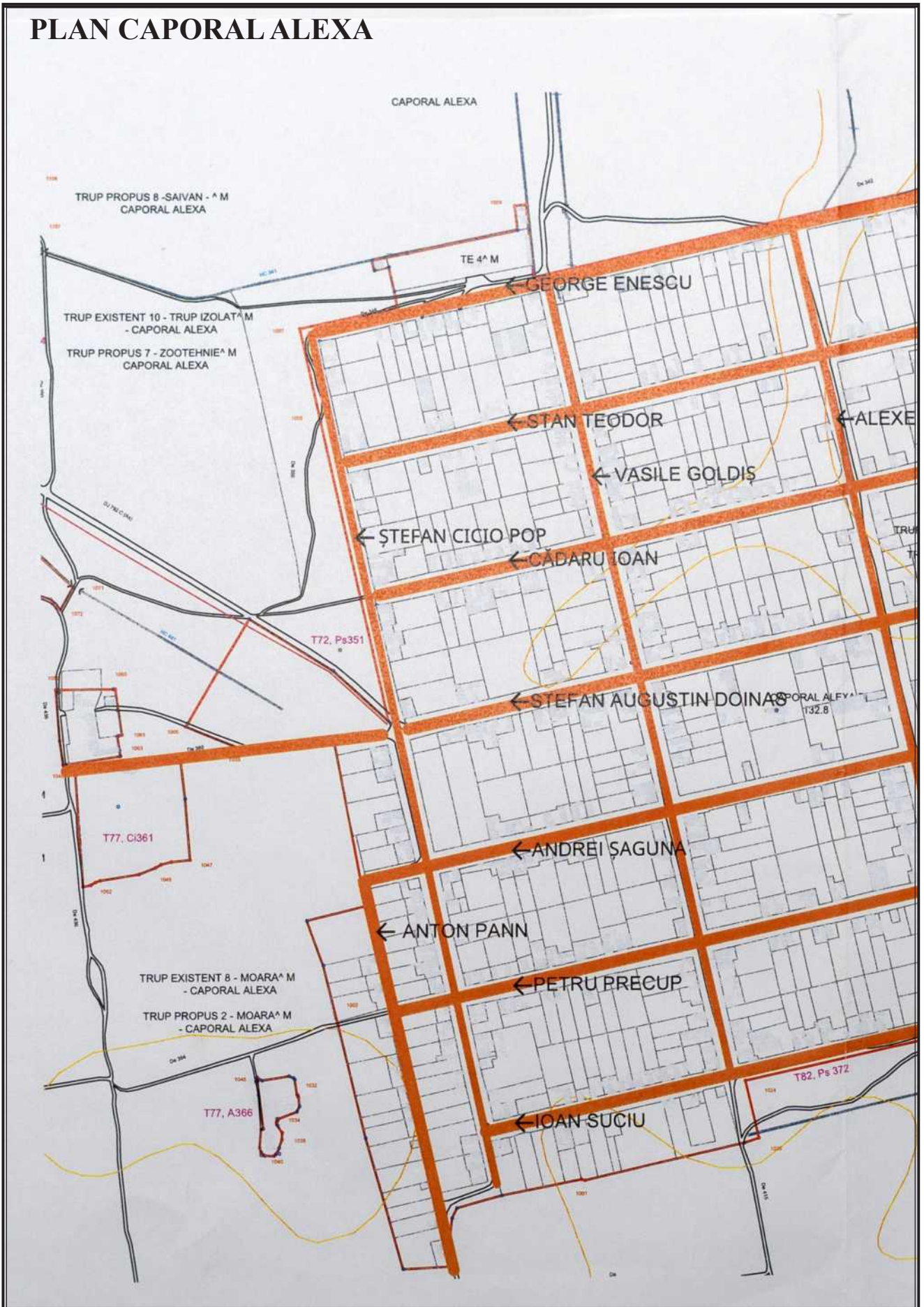
De asemenea nu s-au folosit elementele climaterice și pedologice nici în extensiunea comunei, nici în folosirea științifică a teritoriului comunei și împrejurimilor. Ignorarea acestor elemente geografice sa răsfrâng în dezvoltarea comunei pe orizontală cu intravilanul folosit în mod necorespunzător.

Legătura bună și apropierea de centrul de județ a permis ca Sântana să fie considerată o comună suburbană.

În concluzie se poate afirma că de și resursele locale nu sunt variate, elementele fizico-geografice sunt favorabile trecerii comunei Sântana la urbanism.

PLAN CAPORAL ALEXA

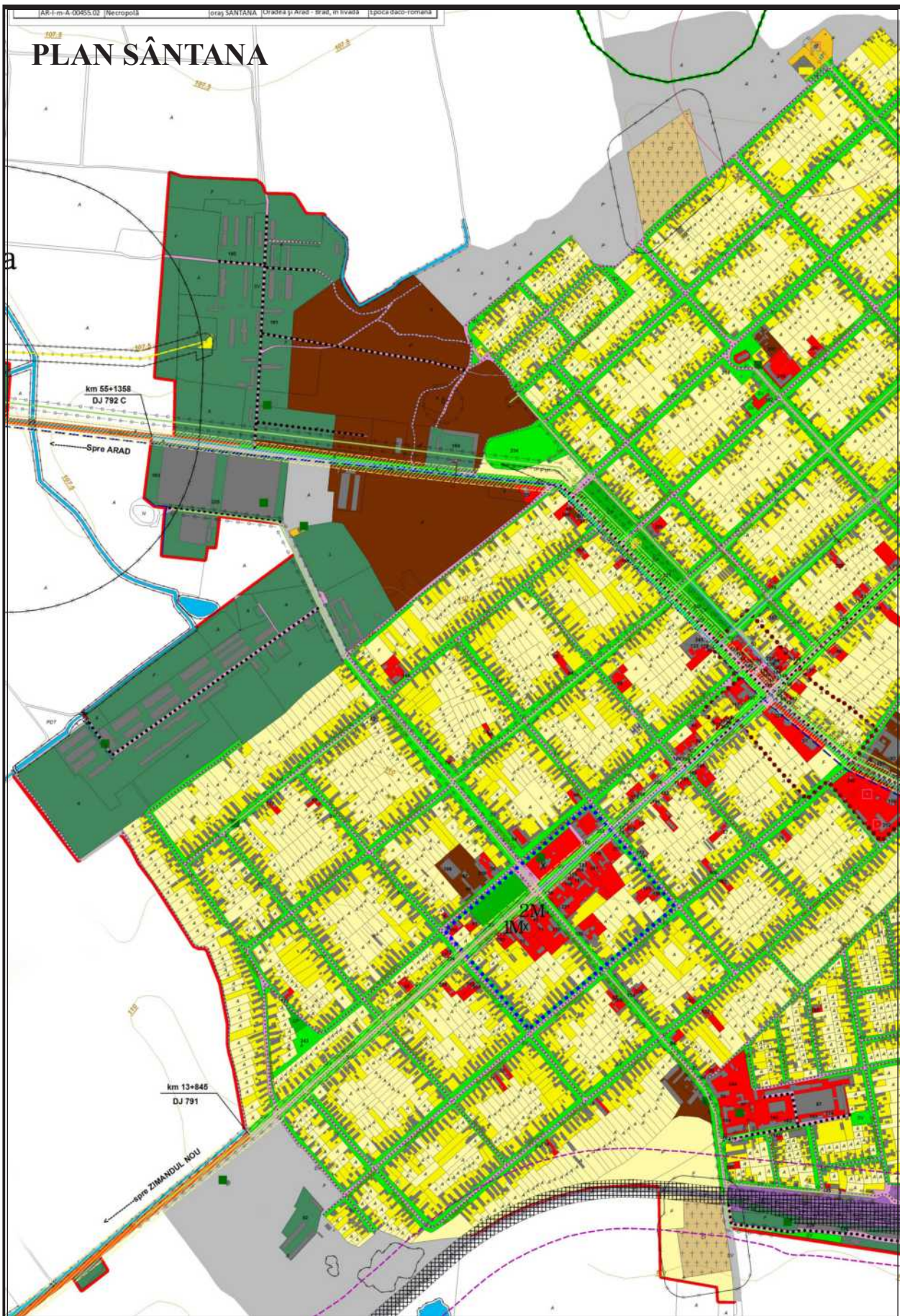

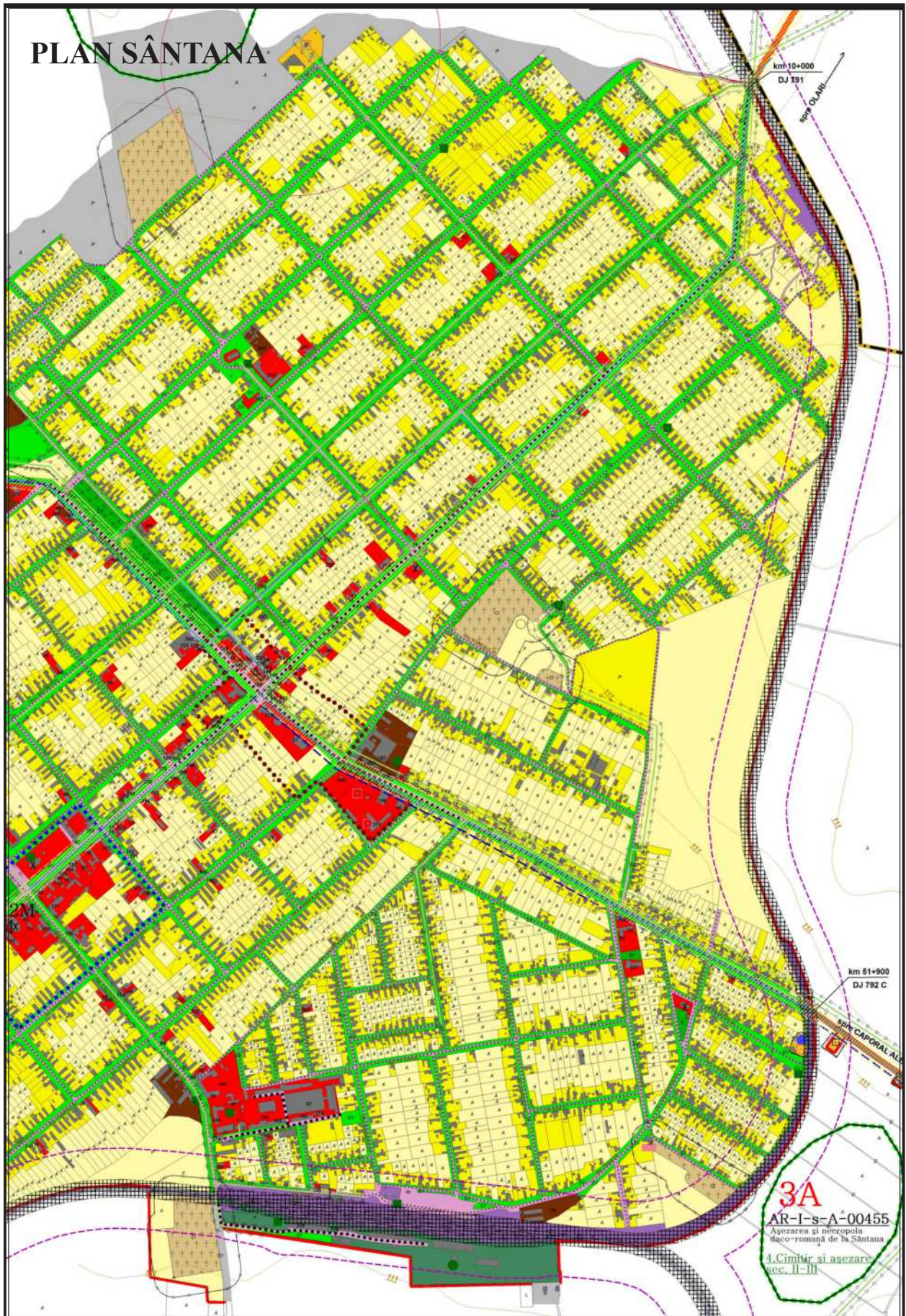
PLAN CAPORAL ALEXA

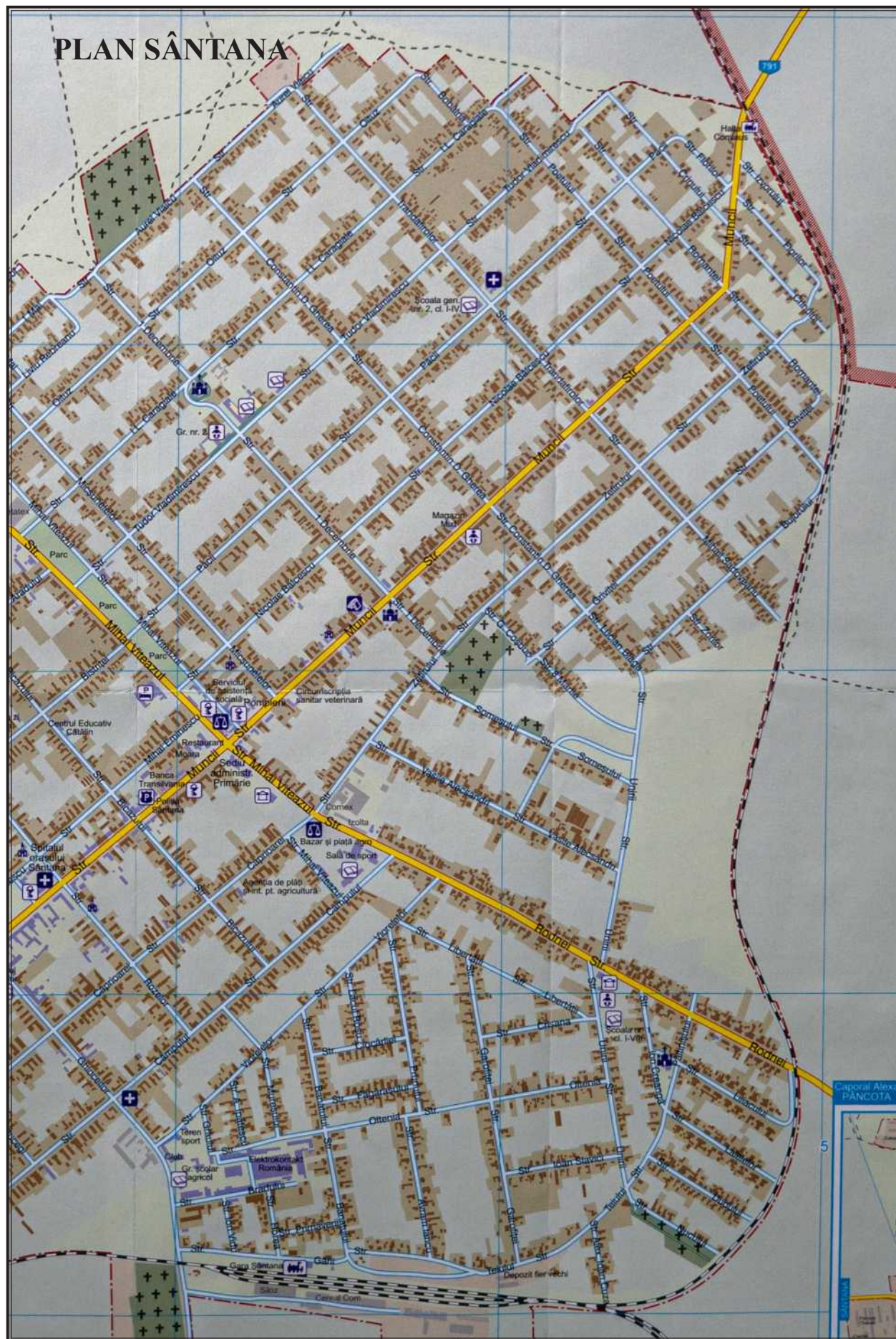

BIBLIOGRAFIE

1. Ceaușescu N. 1966. Expunere la Congresul Cooperativele Agricole de Producție . Ed. Politică. București
2. Ceaușescu N. 1969. Raport la Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român. Ed. Politică. București
3. Ceaușescu N. 1969. Directivele Congresului al X-lea al Partidului Comunist Român de dezvoltarea economică a României pe perioada 1971-1975. Ed. Politică. București.
4. Ardelean V. 1969. Geografia legumiculturii în câmpia Aradului. Comunicări de geografie. Vol. IX. București
5. Băcănaru I., Ștefănescu I., Molnar I., Deică P., Bugă D., Tufescu V (1963). Contribuții la clasificarea funcțională a așezărilor din R.P.R. Probleme de geografie. Vol. X. București.
6. Bogdan A.(1957). Contribuții la raionarea fizico-geografică a Câmpiei Tisei. Bul. Univ. Babeș-Bolyai, seria șt. nat., vol. I, nr. 1-2 Cluj.
7. Caloianu N. (1958) Aspecte economico-geografice asupra raionului Arad. Analele șt. Univ., nr. 20 București.
8. Caloianu N., Panaite L. (1967). Contribuții economico-geografice la sistematizarea zonelor preorășenești cu privire specială asupra zonelor preorășenești Brașov și Sibiu. Studia Universitatis Babeș-Bolyai. Fasc. 2. Cluj.
9. Călinescu R. și colab. (1969). Biogeografia României. Ed. Științifică. București.
10. Ciuhandru Gh. (1940). Românii din câmpia Aradului de acum două veacuri. Arad.
11. Corvin Papiu V. și Ghenea C. (1966). Hartă geologică Arad. București.
12. Cucu V. (1969-1970). Probleme speciale de geografie economică a R.S.R., curs. București.
13. Dörner E. (1969). Soziale Konflikte in Sanktanna zur zeit des österreichischen Absolutismus. Zeitschrift Forschung zur Volkes und Landeskunde nr. 2. Verlag der Akademie. Bukarest.
14. Enescu Ion și Iuliu. (1945). Ardealul, Banatul, Crișana și Maramureșul din punct de vedere agricol, cultural și economic. București.

15. Fabian Gabor. (1956). Arad megye leirása. II-ik részfeldrajzi leírás. Budapest.
16. Florea N., Munteanu I., Rapaport C., Chiú C. și Oprea M. (1968). Geografia solurilor României. Ed. Științifică. București.
17. Herb Atena-Rădoi (1969). Geografia economică a R.S.R. Ed. did. și ped. București.
18. Herbst C. (1969). Județul Arad -caracterizare geografică. Terra nr.2. București.
19. Hilt V. (1958). Cartografie economică geografică. Ed. de stat did. și ped. București.
20. Manciulea St. (1923). Contribuție la studiul șesului Tisei. Bul. Soc. de geografie XLII. București.
21. Manciulea St. (1931). Sate și Sălașuri din câmpia Tisei. Bul. Soc. de geografie L. București.
22. Manciulea ST. (1932). Infiltrări de populații streine în câmpia Tisei în veacurile XVIII-XX. Revistă de istorie XVIII. București.
23. Manuilă S. (1937-1939). Recensământul General al populației din România din 29 decembrie 1930. Nouă volume. București.
24. Márki S (1894). Az Aradi komitát és Arad város története. Budapest.
25. Martinovici C. Și Istrate N. (1921). Dicționarul Transilvaniei, Banatului și celor la alte ținuturi alipite. Cluj.
26. Meruțiu V. (1929). Județele din Ardeal și din Maramureș până în Banat. Lucrări de geografie. Cluj.
27. Mihăilescu V. (1966). Dealurile și câmpiile României. Ed. Științifică. București.
28. Moldovan S. Și Togan N. (1919). Dicționarul luminilor de localități cu populație română din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș. Sibiu.
29. Morariu T. (1945). Câteva considerațiuni geomorfologice asupra croturilor din Banat. revista de geografie. Vol. II. București.
30. Morariu T. și colab. (1964). Noua geografie a patriei R.P.R. Ed. Științifică. București.
31. Năstase A. (1963). Curs de cartografie. Ed. did. și ped. București.
32. Oncescu N. (1965). Geologia României. Ed. Științifică. București.
33. Oprea C. V. (1963). Apele freatice din câmpia Tisei. Revista Știința solurilor. nr. 2. București.
34. Opreanu S. (1945). Așezările românești de tip adunat din Țara Crișurilor și din Banat. Revista geografică, fasc. 4. București.

35. Panaite L. (1969). Zonele funcționale ale orașului Brașov. Comunicări de geografie. Vol. VIII. București.
36. Petcu I. N. (1929). Căile Ferate Române ardelen. Transilvania, Banat și Crișana. 1918-1928 . Cultura națională. București.
37. Rădulescu N. Al Velcea I., Petrescu N. (1968). Geografie agriculturii României. Ed. Științifică. București.
38. Savu Al. (1958). Raionarea geografică a Câmpiei Tisei. Studia Universitatis Babeș-Bolyai, tom. III, nr. 5, secția I, fasc. 1, series Geologie-Geografie. Cluj.
39. Simul Tr. (1924). Colonizarea șvabilor în Banat. Banatul. Timișoara.
40. Stoenescu M. St. (1962). Clima R.P.R. Vol. II. București.
41. Tufescu V. (1957). Mărimea mijlocie a satelor din R.P.R. din anul 1948. Natura nr. 4. București.
42. Tufescu V. (1963). Studiul utilizării terenurilor în organizarea teritoriului și dezvoltarea agriculturii R.P.R. Natura, seria Geologie-Geografie nr. 6. București.
43. Velcea I. (1966). Schimbări pe harta utilizării terenurilor din R.S.R. Natura, seria Geologie-Geografie nr.2. București.
44. Velcea V. (1964). Relieful ca element de bază în cercetările fizico-geografice. Natura, seria Geologie-Geografie. nr.3. București.
45. Velcea V. (1969). Evaluarea indicilor cantitativi ai reliefului în scopuri agricole. Comunicări de geografie. Vol. IX. București.
46. Velcea V. (1964). Agricultura României 1944-1964 . Ed. Agrosilvică. București.
47. Velcea V.(1970). Anuarul statistic al RSR DCS. București.
48. Velcea V. (1949). Atlasul climatologic. Regimul precipitațiilor. Inst. Met. Central. București.
49. Velcea V. (1954). Atlasul climatologic. Regimul termic. Inst. Met. Central. București.
50. Velcea V (1954). Atlasul climatologic. Regimul eolian. Inst. Met. Central. București.
51. Velcea V (1954). Comunicarea statisticii maghiară a țărilor coroanei ungare după ce recensământul din 1900 și 1910. Budapesta.
52. Velcea V. (1950-1969). Dărilor de seamă statistice ale CAP Sântana, CAP Comlăuș și Caporal Alexa.
53. Velcea V. (1969). Îndrumător de cercetări economico-geografice. București.

54. Velcea V. (1969). Județele României Socialiste. Ed. Politică. București.
55. Velcea V. (1960). Monografia geografice a R.P.R. vol. I. Ed. Academiei R.P.R. București.
56. Velcea V. (1960). Monografia geografice a R.P.R. vol. II. Ed. Academiei R.P.R. București.
57. Velcea V. (1956). Recensământul populației din R.P.R. D.C.S. București.
58. Velcea V. (1966). Recensământul populației din R.P.R. D.C.S. București.
59. Velcea V. (1960). Schița de organizare a teritoriului și introducerea asolamentului la CAP Sântana întocmită de Direcția Generală geo-topografică și organizarea teritoriului. Centrul Timișoara.

SCRISOARE UNUI DASCĂL DRAG!

MOTTO:

*Părinților mei, Iubire și Recunoștință
Dascălilor mei, Respect și Considerație*

Domnului Profesor Romeo Trifa - Arad

Stimate Domnule Profesor,

Vestea publicării lucrării dumneavoastră monografice despre localitatea Sântana, unde am copilărit, nu poate decât să mă bucure și să- mi ofere plăcutul prilej de a- mi reaminti de perioada minunată petrecută acolo.

Salut, totodată, inițiativa Instituției Prefectului județului Arad, respectiv pe cea a dlui. Subprefect Doru Sinaci, acest împătimit al istoriei în general și a celei locale în special, care a avut ideea publicării acesteia.

Monografia comunei Sântana, concepută în 1970, este lucrarea dumneavoastră de stat (licență) susținută la absolvirea Facultății de Geografie a Universității din București și constituie o fotogramă a unei localități cu o comunitate multietnică, formată din români, șvabi (germani), maghiari și alții, care au trăit în armonie, au învățat unii de la alții, s-au respectat reciproc și au conviețuit pașnic, atmosferă în care mi- am trăit copilăria și care m- a marcat, insuflându- mi respectul pentru valoare și diversitate, ajutându- mă la formarea și devenirea mea ulterioară.

Pe lângă valoarea istorică certă, ea are și o valoare sentimentală, mai ales pentru cei care au trăit acele vremuri, printre care mă număr și eu, elev la Liceul Teoretic Sântana, avându- l ca profesor de istorie pe Domnul Romeo Trifa. Îmi aduc aminte cu multă plăcere de exigentul dar omenosul, mai tânăr pe atunci, profesor de istorie Romeo Trifa, cel ce ne preda istoria cu o rigurozitate aproape matematică.

Consider cartea dumneavoastră ca fiind un cadou retrospectiv făcut locuitorilor de acum ai orașului Sântana, cu informații prețioase generatoare de respect pentru trecutul localității în care trăiesc și muncesc, contribuție la formarea unor atitudini și comportamente civice corecte, a unui civism ales. Se spune, de altfel, că dacă nu îți cunoști trecutul ai șanse să îți repeți greșelile!

Vă doresc multă putere de muncă, stimate domnule profesor, și îmi doresc ca în viitor să mai publicați cărți în care să împărtășiți tinerei generații din vasta dumneavoastră experiență didactică (de peste 65 de ani) și de viață.

Urându-vă totodată multă sănătate, o pensie liniștită și creatoare, rămân al dumneavoastră fost elev,

Cu respect și considerație,

Claudiu-Iosif CERNEA.

ÎN LOC DE NECONVENȚIONALĂ POSTFAȚĂ: OMUL SFINȚEȘTE LOCUL ȘI RECIPROC

*Domnului profesor ROMEO TRIFA,
Învățător de “Matematică a istoriei”,
deschizător al porților pământului către înalta devenire cerească,
cu nețărmuită iubire.*

Profesorul **ROMEO TRIFA** a împlinit peste 65 DE ANI DE ÎNVĂȚĂMÂNT ROMÂNESC... Ce profesor generos, ce amplitudine spirituală, ce longevitate intelectuală... Ce privilegiu să îl fi avut ca dascăl pe domnul Romeo Trifa, care – în primele clase de gimnaziu urmate la Sântana, la începutul anilor '60 – mi-a deslușit noima a două discipline esențiale pentru devenirea mea ca om și ca profesionist: *matematica*, limbajul tuturor formelor abstracte, și *istoria* formelor ființiale, conjugate într-un aparte împreună. Iată o întrepătrundere disciplinară interesantă, pe care sistemul de învățământ a timpului de atunci o îngăduia așezată în palmele unuia și aceluiași cadru didactic.

La fel de drept și atunci și acum, domnul profesor Romeo Trifa

Nu am uitat nicicând că rădăcinile învățăturilor sale mi-au însoțit cu demnitate pașii profesionali atât ca arhitect, mai întâi, cât și ca profesor de filosofie și istorie, mai apoi. Pentru toate acestea, dar nu numai, i-am rămas extrem de dator domnului profesor Romeo Trifa, căruia o dată mai mult îi plec acum fruntea a mulțumire. Inclusiv pentru cuvintele înălțătoare pe care mi le-a dăruit la împlinirea propriilor mele șapte decenii de viață – ah, Doamne, când au reușit să treacă! –, cuvinte pe care le-am așezat în paginile deschizătoare ale unei cărți dădătoare de seamă:

Traian-Dinorel Stănciulescu 70 –

Prin lumina cuvântului, împreună învățători (Arithea, Iași, 2022).

Din paginile acestei cărți îmi îngădui să desprind acum o poveste neconvențională, aparent fără legătură directă cu subiectul MONOGRAFIEI de față... Dar, dacă ne vom aminti înțelepciunea gândului că „omul sfințește

locul”, atunci sensurile poveștii mele dobândesc o tulburătoare relevanță pentru misiunea Învățătorului în Lume.

Ceea ce justifică reluarea lor în cele ce urmează.

***

Era în anul 1962, așadar, când – elev în clasa a V-a fiind, la sfârșit de trimestru – mă confruntam cu prima teză la matematică din viața de școlar. O încercare pe care domnul profesor Trifa o organizase cu grijă, prin recapitulări la care nu uita nicicând să ne avertizeze: “Pregătiți-vă bine, nu va fi ușor”. Un avertisment pe care eu l-am luat în seamă cu maximă seriozitate.

Ca atare, în ziua cea mare – dintr-un impuls pe care nici acum nu știu prea bine cum și de unde a venit – înainte de a pleca de acasă mi-am pus în buzunarul din stânga al uniformei școlare o iconiță protectoare. Știam de la tata că aceasta era iconița care îi protejase lui însuși viața de elev al gimnaziului din Chișinău pe care îl absolvise cu mulți ani în urmă.

În acest simbolic chip fiind asigurat, evenimentele au decurs firesc, așa cum speram să fie. Am încheiat lucrarea cu bucuria de a fi rezolvat cu bine toate problemele formulate și am predat-o printre ultimii – dar cu zâmbetul pe buze – domnului profesor. Acesta aștepta în tăcere la catedră, pentru a ne spune ce și cum mai aveam de făcut în continuare. Dar, chiar înainte de a se întâmpla acest lucru, cu uimire am văzut-o intrând în clasă pe doamna dirigintă Natalia Poliș – o admirabilă profesoară educată la pension... Vă mulțumesc și acum pentru chipul în care ne-ați educat, DOAMNĂ, pentru a-mi fi insuflat spiritul dumneavoastră de noblețe.

— „Atenție, vă rog”, ni s-a adresat cu o gravitate pe care i-o cunoșteam din alte împrejurări serioase. „A dispărut stiloul colegului vostru, Gheorghită. Știe cineva ceva despre asta?”

Am înlemnit. Stilourile erau rare pe atunci, erau pentru noi – copiii – lucruri de mare valoare, așa că evenimentul părea a fi grav. S-a instalat în clasă o liniște mormântală. Nimeni nu spunea nimic. Atunci, cu vocea gravă, pe care și acum mi-o aduc aminte, doamna dirigintă ne-a spus:

— „Vă rog să vă aliniați și să nu vă mai mișcați... Control corporal”.

Mi s-a tăiat respirația. Îmi imaginam deja ce urma să se petreacă: profesoara avea să îmi găsească iconița ascunsă în buzunarul hainei, toți colegii o vor vedea și mă voi face de râs. Eu, pionier de vârf, președinte de detașament, cel mai bun elev din clasă... dovedit cu atitudine mistico-retrogradă în fața tuturor. Doamne, nu îmi venea să cred că mi se întâmplă mie una ca asta...

Și atunci, nu mai știu ce și cum mi-am spus în gând, cu câtă ardoare

m-am rugat în timp ce o vedeam pe doamna dirigintă apropiindu-se de mine. Nu știu dacă eram alb la față, dacă tremuram sau nu... nu mai știu nimic. Cert este că doamna profesoară a trecut pe lângă mine ca și când nu aș fi fost acolo, ca și când aș fi devenit invizibil.

Nu știu nici acum ce s-a întâmplat, dar așa a fost să fie.

Consecința acestui straniu eveniment de viață a fost că de atunci nu mi-a mai fost nicicând teamă de vreo acuză de care nu m-am făcut vinovat, de atunci am știut că pot fi ocolit de tot ceea ce ar putea să mi se întâmple rău, de atunci am învățat să resemnific în accepțiune benefică toate cele care puteau a mi se întâmpla negativ în viață. Nu mi-a mai fost deloc frică, cu alte cuvinte.

Aveam doar 11 ani și deja ȘTIAM.

Iar NOTA 10 primită atunci pentru rezolvarea simbolică a problemelor de matematică o adaug acum – după 60 de ani – urării de bine primită aniversar de la domnul profesor: “Îți doresc, Dinorel, ca Bunul Dumnezeu să-ți dea multă sănătate... puterea de a fi învingător în lupta cu greutățile vieții... Doamne ajută”.

Amin.

Abia acum am înțeles cu adevărat, recitindu-vă cuvintele – domnule profesor – că încă de atunci dumneavoastră știați că: EXISTĂ! Am înțeles astfel faptul că “Doamne ajută” nu reprezintă doar salutul pe care îl folosesc ardelenii de câte ori se revăd, ci că semnifică cu precădere transferul de la inimă la inimă a unei credințe milenare, ce se cuvine a fi daruită în același chip mai departe.

Plecăciunea frunții, Domnule Învățător, pentru suprema învățătură spirituală pe care – de atunci, repovestind-o iar și iar – nu am conținut să o dăruiesc la rându-mi semenilor.

*

Îmi amintesc că de la trăirea aceluși eveniment m-am gândit de multe ori cum aș putea să îi mulțumesc nu numai simbolic domnului profesor Trifa pentru darul făcut... Și peste o vreme, această posibilitate s-a ivit în mod firesc.

Eram deja elev în clasa a 8-a, cu o maturitate cognitivă și opțională bine definită, când – la sfârșitul unei ore de istorie, disciplină pe care o îndrăgeam de asemenea mult – domnul profesor Romeo Trifa mă oprește în clasă pentru a-mi spune:

– „Uite, Dinorel, aceasta este o lucrare de licență pe care trebuie să o finalizez în curând. Este o MONOGRAFIE A COMUNEI SÂNTANA, localitate pe care tu o cunoști bine. De aceea, vreau să te rog să o citești cu atenție... cine

știe ce sugestie de completare ai mai putea avea. În plus, știu că ai mult talent la desen – poate chiar vei urma arhitectura – drept care te rog să reproduci pe calc aceste grafice, frumos cum știi. Iar dacă mama ta, doamna Lidia Stănciulescu – pe care o prețuiesc atât de mult ca secretară a școlii noastre – va binevoi să le noteze titlurile cu scrisul ei atât de caligrafic, voi fi cu adevărat fericit”.

– Domnule profesor, nici nu știți cât de fericit voi fi eu, răspunzându-vă acestei solicitări”.

Și așa a fost să fie... împlinind totul cu drag deplin.

Ca atare, prin cele făptuite, Omul – profesorul Romeo Trifa – a contribuit la sfințirea locului istoric al Sântanei și, nu în ultimă instanță, la bucuria sufletelor omenești care au trăit-o.

***

Acum, când MONOGRAFIA localității – astăzi oraș – SÂNTANA este retipărită cu nu știu câte adaosuri de actualitate, încă îmi pulsează în minte o întrebare care m-a frământat de când am citit primul ei manuscris: „Ce pământ trebuie să fi fost acesta, Doamne, moștenit de la strămoșii strămoșilor noștri, care a îngăduit astăzi Sântanei să devină una dintre cele mai fertile și mai statornice așezări a țării? Poate așa cum era altădată”.

Răspunsul mi-a apărut relativ recent, când aflat am descoperit un adevăr istoric tulburător, menționat în mass-media cu titlul ***Descoperire uriașă: Cetatea Veche din Sântana, de patru ori mai mare decât cunoscuta Troia.***

(<https://www.aradon.ro/aradon-stirile-judetului-arad/descoperire-uriasa-cetatea-veche-din-santana-de-patru-ori-mai-mare-decat-cunoscuta-troia-84974/>).

Pentru relevanța descoperirii, iată doar câteva din considerațiile cercetătorilor implicați:

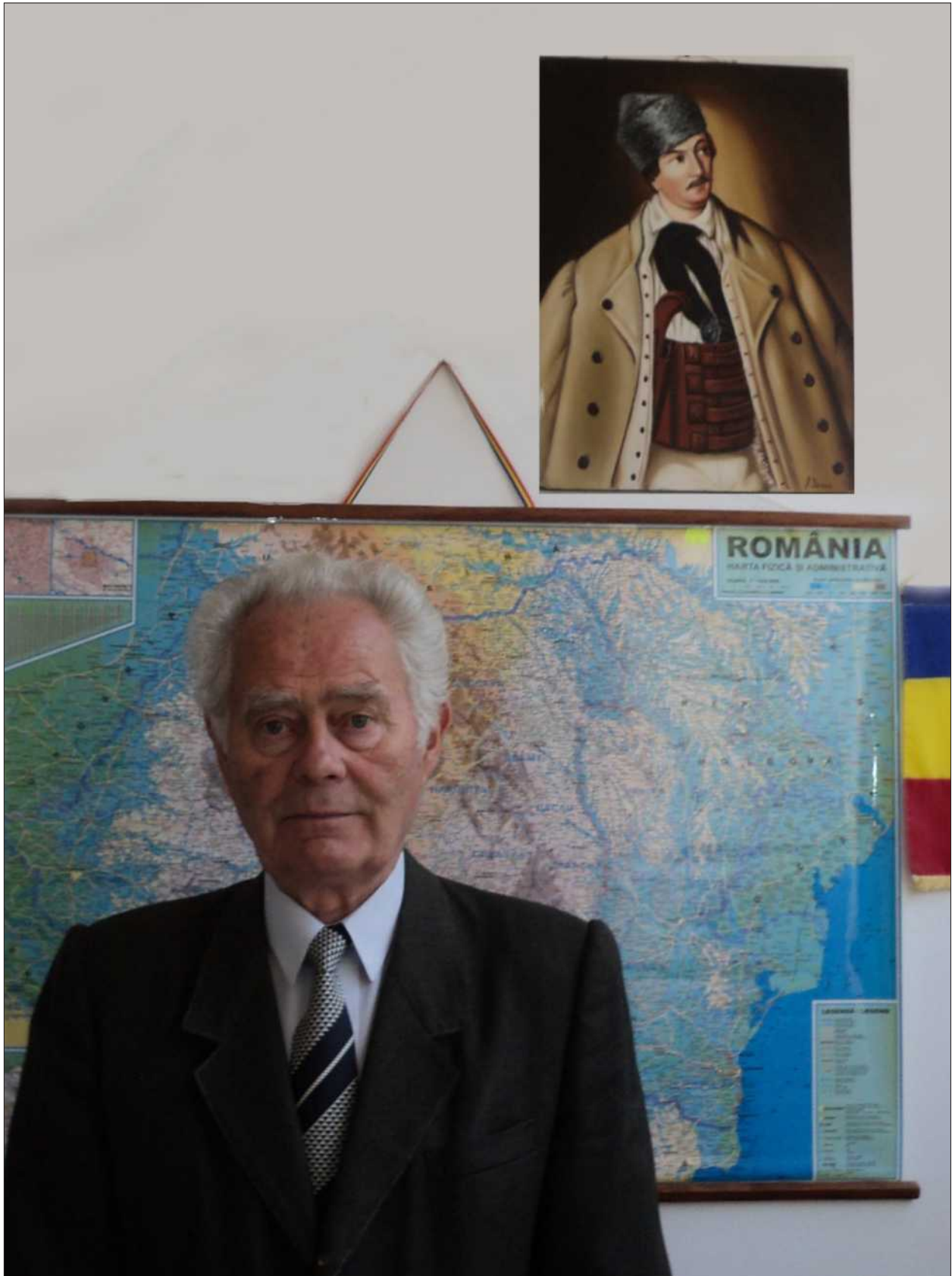
„Cetatea Veche din Sântana a fost ridicată în secolul XIV înainte de Hristos, respectiv cu aproximativ 3.400 de ani în urmă. Vrem să continuăm săpăturile și, pe cât posibil, vrem să facem această cetate să fie măreață, la fel cum a fost în urmă cu milenii. Pentru că trebuie precizat faptul că, la vremea respectivă, cetatea de la Sântana era o capitală a Europei”.

Fără alte cuvinte... asemenea rădăcină, asemenea coroană.

Căci, este firesc ca acum – împreună cu domnul profesor Romeo Trifa – să dăruim sântănenilor – atât de harnici, de mândri și responsabili de propria lor istorie – concluzia că *locul sfințește omul, iar omul sfințește locul unde s-a născut...*

O picătură-miez din Grădina Maicii Domnului.

Prof. Univ. Dr. Traian-Dinorel Stănciulescu

CUVÂNT DE ÎNCHEIERE

La sfârșitul acestei lucrări de diplomă – MONOGRAFIA COMUNEI SÂNTANA – pe care am realizat-o într-o anumită perioadă a istoriei noastre, între anii 1965-1970, doresc să menționez doar câteva aspecte.

Doresc să aduc mulțumirile mele dlui prof. dr **Doru Sinaci**, subprefect al Județului Arad pentru decizia de a tipări această lucrare, care a apreciat activitatea mea didactică de 65 de ani, și dlui primar al orașului Sântana, dl. **Daniel Sorin Tomuța**, pentru cuvintele deosebite lăsate la începutul acestei lucrări.

Mulțumesc totodată dlui **Claudiu Cernea** pentru că a mijlocit cunoașterea lucrării mele și dlui **Marius Radu** pentru munca de tehnoredactare.

Aceleași mulțumiri le adresez și foștilor mei elevi de cândva, între care în mod anume îl amintesc pe actualul profesor univ. dr. **Traian-Dinorel Stănciulescu**, care au fost nemijocit antrenați în culegerea și prelucrarea unor informații, în consemnarea unor activități practice de factură istorico-geografică, social-culturală etc.

Dar, nu în ultimul rând – fiind vorba de o primă lucrare de sinteză monografică a acestei localități – le sunt dator tuturor celor care au folosit-o ca sursă bibliografică, menționând-o în alte lucrări de referință despre Sântana, între care i-aș enumera pe **Gheorghe și Victoria Sinescu, Dan Roman, Andras Heuberger, Călin Goina**.

Mulțumim și colaboratorilor pentru reconstituirea unor texte, hărți și grafice: **Dorel Gureanu, Dumitru Mihăilescu, Kett Groza Ioan, Virgil Bradin, Horia Truță și Ioan Morar**.

Pentru realizarea acestei lucrări am desfășurat o muncă de cercetare timp de mai mulți ani. La fiecare examen de la disciplinele studiate la Facultatea de Geologie-Geografie a Universității din București trebuia să prezentăm o lucrare despre localitatea unde avem domiciliul.

În finalul lucrării am subliniat perspectiva de dezvoltare a localității și concluzii, iar ultimul alineat îl citez, „în concluzie se poate afirma că deși resursele locale nu sunt variate, elementele fizico-economice geografice sunt favorabile trecerii comunei Sântana la urbanism”.

Dedic această lucrare – care mi-a fost mereu dragă pentru întâietatea ei – familiei mele în primul rând, apoi tuturor locuitorilor din Sântana, alături de care m-am simțit „ca acasă” de-a lungul celor aproape 20 de ani petrecuți împreună, din întregul unei cariere de dascăl dăruită învățământului românesc.

În încheiere, doresc deplină putere de muncă tuturor celor care vor încerca să elaboreze o lucrare mult mai nuanțată și mai amplă din toate punctele de vedere, fiindu-le nu numai simbolic aproape și lor și tuturor locuitorilor atât de dragi din Sântana, cu care m-am identificat într-o esențială măsură.

Cu afecțiune și prețuire,

Romeo Trifa

CUPRINS

Prefață	3
Cuvânt înainte	5
Argument	7
Planul lucrării	9
Versuri despre Sântana	12
Introducere. Poziția geografică și teritoriul comunei	13
Capitolul I. Cadrul natural. Geologia regiunii	19
Relieful	21
Clima	22
Hidrologia	33
Vegetația	36
Animalele	37
Solurile	39
Capitolul II. Istoricul apariției și dezvoltării localității și populația	47
Istoricul apariției și dezvoltării localității	47
Evoluția numerică a populației	56
Componența națională	60
Mișcarea naturală și migratorie a populației	62
Structura populației pe sexe și grupe de vârstă	64
Densitatea populației	69
Populația activă și structura profesională	69
Nivelul de trai material și cultural al populației	75
Capitolul III. Profilul economic și funcțiile comunei	79
Formarea profilului economic al localității	79
Funcția agricolă	82
Funcția industrială	119

Funcția de transport	125
Funcția de schimb	129
Capitolul IV. Morfologia așezării. Aspecte edilitare	135
Perspective de dezvoltare	143
Concluzii	145
Bibliografie	153
Scrisoare unui dascăl drag	157
În loc de neconvenționala postfață	159
Cuvânt de încheiere	165

Profesorul Romeo Trifa s-a născut la data de 1 septembrie 1934 în satul Hunedora-Timișană, comuna Șagu Arad. Părinții, Trifa Tănăsie și Maria, țărani originari din Țara Moților de lângă Țebea, colonizați în Pusta Bănățeană la vârsta de 5 ani a fost înfiat de familia de învățători Florica și Nicolae Popescu din comuna Olari.

A urmat școala primară în Olari, gimnaziala la Sântana și cele liceale la Școala Pedagogică de băieți din Timișoara, pe care a absolvit-o în anul 1953.

A mai absolvit Facultatea de istorie-geografie din Timișoara și Facultatea de Geologie-Geografie din București.

Cariera de învățător a început-o la IAS Dohangia, comuna Nădab, după care a funcționat ca profesor la școala din Cinteii. La vârsta de 25 ani a fost promovat ca Inspector Școlar la Sfatul Raional Criș. Din anul 1962 a fost profesor și director adjunct la Liceul Teoretic din Sântana (în 1973 a fost primul cadru didactic din cele peste 150 care a obținut gradul I), pe urmă director la Școala Generală nr. 6 Arad, Liceul de chimie, Liceul Sanitar Arad. În 1990 a fost ales Inspector la Inspectoratul Școlar Județean Arad, iar peste câteva zile, director la Liceul Sanitar Arad.

Și-a continuat activitatea la Colegiul Național „Vasile Goldiș”. În anul 1998 a înființat Liceul Particular și Școala Postliceală „Vasile Goldiș”. Ca membru al consiliului Fundației Universitare „Vasile Goldiș” a mai autorizat și acreditat mai multe unități școlare în Transilvania. A coordonat activitatea profesorilor de geografie din județul Arad. Este membru în conducerea UNDIPPR, având funcția de consilier.

A scris Monografia raionului Criș, a comunei Sântana, a satului natal Hunedora-Timișană (două ediții), este în colectivul de redactare a noii Monografii a orașului Sântana.

A avut o carieră de dascăl de excepție de 65 ani în învățământul românesc, fiind apreciat de miile de absolvenți.

Pentru meritele și activitatea de calitate a fost recompensat cu diplome și medalii.